

Fábián György

A KÉT MUNKÁSPÁRT EGYÜTTMŰKÖDÉSÉNEK FEJLŐDÉSE SZEGEDEN,

A NÉPI DEMOKRATIKUS FORRADALOM IDŐSZAKÁBAN

/1944 - 1948/

Doktori értekezés

S z e g e d

1975

A munkásosztály egységtörekvései egyidősek osztályi szerveződéssel, a munkásmozgalom, a marxizmus elméletének megjelenésével. A munkásegység jelentősége különösen megnőtt a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal elkezdődött szocialista világforradalmi folyamat időszakában. A munkásosztály történelmi hivatása teljesítésének, a szélesebb értelemben vett szocialista forradalom megvalósításának napjainkban is - a szocialista világforradalmi folyamat harmadik szakaszában - elengedhetetlen feltétele a munkásegység, az osztály politikai-cselekvési egységének biztosítása. Rendkívül lényeges és fontos ezért e kérdés történelmi vizsgálata. Elméleti és politikai szempontból egyaránt hatalmas jelentősége van a munkásegység megoldása történelmi tapasztalatainak a munkásmozgalom egyes korszakaiban, a különböző országokban.

Jelentős történelmi múltja van a munkásmozgalom kommunista és szociáldemokrata irányzatokra történő szakadása óta a kommunisták és szociáldemokraták együttműködésének is. A két irányzat viszonyában ugyanis az 1940-es évek végéig 4 fő periódust lehet megkülönböztetni.¹ A második világháborúban és az azt követő népi demokratikus forradalmakban - vagyis a világforradalmi folyamat második szakaszában - már a negyedik periódusát figyelhetjük meg a kommunisták és szociáldemokraták együttműködésének. Ennek minden korábbi időszaktól elütő legfőbb jellemzője, hogy a kommunista mozgalom erősebb lett a szociáldemokrata, de minden más munkásmozgalmi irányzatnál is.

A két munkáspárt viszonyát meghatározó országos és helyi tényezők. A munkásegység kommunista és szociáldemokrata felfogása

A második világháború és az azt követő forradalmi folyamat időszakában Magyarországon is az egyik leglényesebb kérdés, a fejlődés alapvető meghatározója a két munkáspárt együttműködésének problémája volt. Ennek megvalósításától függött, tud-e élni a magyar nép a második világháború nyomán bekövetkezett kedvező nemzetközi és belső helyzettel, győzelemre tudja-e vinni a munkásosztály szocialista forradalmát az új körülményeknek megfelelő, népi demokratikus úton. A probléma hazánkban azért is bonyolultabb volt, mert az együttműködés harmadik periódusa, a fasizmus és a háború elleni egységes támadó munkásfront Magyarországon nem jött létre, ezt is a népi demokratikus forradalom folyamatában kellett létrehozni. Természetesen ennek az egységes munkásfrontnak a programja már jóval szélesebb volt mint korábban, hiszen az antifasiszta demokratikus feladatokon túlmenően tartalmazta a szocialista forradalom megvalósításáért történő harcban való együttműködést is.

1944. szeptemberétől Magyarországon ugyanis mélyreható forradalmi átalakulás indult meg. Ennek az 1944. őszen hazánkban kibontakozó forradalmi átalakulásnak jellege, mélysége és győzelme mindenekelőtt a munkásosztály vezető szerepének, hegemoniájának érvényesülésétől függött. Csak ez biztosíthatta a forradalom népi demokratikus jellegét, a munkásosztálynak a gazdasági és politikai életben kezdettől meglévő és fokozatosan növekvő pozícióit, a szocialista forradalom népi demokratikus úton történő megvalósítását. Ugyanakkor a népi demokratikus forradalom

periódusának bonyolult osztály- és pártviszonyai között sajátos formában, ellentmondások közepette kellett érvényesíteni a munkásosztály hegemóniáját.

A munkásosztály vezető szerepének biztosításához első sorban munkásegységekre, az osztály cselekvési egységére volt szükség. A kérdés az volt, hogyan valósítható ez meg a magyar munkásmozgalom eszmei, politikai és szervezeti megosztottságának körülményei között. Milyen tartalommal és milyen formában, milyen eszközökkel, módszerekkel tudják biztosítani a munkásosztály két pártja, a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt együttműködését.

A két munkáspárt együttműködése nem volt teljesen előzmény nélküli Magyarországon sem. A fasizmus ellen, a demokráciáért, a nemzeti függetlenségért vívott harcban mindkét párt eljutott az antifasiszta munkásegységfront igenléséhez, megteremtésének szükségességéhez. A két párt együttműködését azonban Magyarországon a levert proletárdiktatura és az 1919-es pártegyesülés negatív tapasztalatai, a sajátos magyar fasizmus eszmei, politikai hatása, a szélsőségesen reformista jobboldali, kommunistaellenes szociáldemokrata politika, a két párt rendkívül rossz, ellenséges viszonya és különböző helyzete, a KMP-re nehezedő terror, a népfrontpolitika érvényesülésének magyarországi nehézségei - vagyis számtalan objektív és szubjektív tényező - gátolták. Ugyanakkor azonban - különösen a második világháború utolsó szakaszában és főleg 1944. március 19-e után - megérttek azok a feltételek, amelyek fokozatosan alakultak ki a Kommunisták Magyarországi Pártja évtizedes erőfeszítései és a kommunista, valamint szociáldemokrata munkások közös harca, közös akciói következtében. Ezek

vezették el az SZDP-t is az 1944. október 10-i akcióegység-megállapodás aláírásához.² A megállapodás a két munkáspárt akcióegységét kívánta megvalósítani az antifasiszta, háboruellenes, a független, szabad, demokratikus Magyarorszá-
gért vívott küzdelemben.

Az egyezmény bizonyítja, hogy mindkét párt az együttműködés lényegét és formáját illetően alapvetően helyesen foglalt állást, bár a KP és az SZDP koncepciója között volt bizonyos eltérés az egység értelmezése tekintetében. A KP ugyanis a munkásegységet, mint az új forradalom győzelmének feltételét értelmezte, az SZDP viszont csak a fasizmus elleni harc érdekében tartotta szükségesnek.³ Ez 1945. nyaráig nem jelentett problémát, ekkor azonban az SZDP jobboldala meg is állt, le akarta venni napirendről a munkásegységet. A baloldal viszont ekkor már eljutott a következetes, radikális demokrácia és a munkásegység továbbfejlesztésének gondolatáig. Mindezek ellenére - közvetlen jelentőségén kívül - az egyezmény tulmutatott a fasizmus elleni harcon, a továbbfejlesztés lehetőségét is magában hordozta és lehetővé tette, hogy népi demokratikus forradalmunk első szakaszában, majd a hatalomért vívott harcban, végül a szocialista forradalom közvetlen napirendre kerülésének, a proletárdiktatura megteremtése idején is egységesen lépjen fel - akkor már a legmagasabb szinten - a munkásosztály. A megállapodásnak - mivel már túl későn történt - az antifasiszta, háboruellenes harcban gyakorlati jelentősége nagyon csekély volt. A munkáspártok felszabadulás utáni akcióegységének, együttműködésének megalapozásában és ezáltal, ezen a fejlődési szakaszon keresztül a munkásosztály teljes ideológiai-szervezeti egységének megteremtésében azonban

óriási jelentősége volt az 1944. október 10-i egyezménynek. Az elméleti-politikai alap - párosulva a közös harc előzményeivel - tehát részben adva volt ahhoz, hogy a népi demokratikus átalakulásban a két munkáspárt együttműködését elméletileg és gyakorlatilag is biztosítsa.

A felszabadulás után mindkét párt a munkásegység jegyében kezdte meg legális tevékenységét, így szerveződött ujja. Az MKP a szocializmust békés uton, fokozatosan, "demokratikus uton" megvalósítani kívánó, széles nemzeti összefogást meghirdető programja következtében az SZDP létjogosultsága mellett foglalt állást. A nemzetközi és belső körülmények, a fasizmus és a második világháború tanulságai, a szociáldemokrata munkástömegek balrafordulása következtében az SZDP is a munkásegység jegyében, a testvérharc megszüntetése jelszavával kezdte meg politikai, szervezeti tevékenységét. Az adott politikai feltételek, majd a későbbi politikai-társadalmi fejlődés is egy baloldali szociáldemokrata politikának kedvezett. Lényegében ez döntötte el az SZDP-n belüli irányzatok közötti harcot, juttatta vezető szerephez az SZDP balszárnyát és szorította háttérbe, majd semmisítette meg a párt jobboldalát. Az együttműködést megkönnyítette, hogy az MKP népfrontpolitikája, a népi demokrácia platformja az adott szituációban a szociáldemokraták számára ideológiailag is könnyebben összeegyeztethető volt a "demokratikus szocializmus" szociáldemokrata elméletével. A hatalmi pozíciók, a munkás-paraszt demokratikus diktatura feladatai is parancsolóan irták elő az adott konkrét magyarországi feltételek között két erős, jól együttműködő munkáspárt létezését.

Bizonyos mértékben az MKP könnyebb helyzetben volt az együttműködés szempontjából, hiszen egy évtizedig küzdött az egységfrontért, határozott, világos, elméletileg megalapozott programja volt.⁴ Az új helyzetben politikai váltásra nem volt szüksége, csupán a felszabadulás előtti harcának az új körülményeknek megfelelő továbbfejlesztésére. Az SZDP-nek viszont szinte gyökeresen változtatni kellett politikáján, mivel semmilyen szempontból nem volt felkészülve az antifasiszta harcból kinövő népi demokratikus forradalomra. Le kellett vonnia korábbi politikájának tanulságait, jelentős ideológiai-politikai-személyi ballasztot, illuziókat leküzdenie, évtizedes hagyományokat átértékelnie, megküzdeni a "szociáldemokratizmussal". Az önbírálat, a leszámolás, a monopolhelyzet elvesztésébe való belenyugvás fájdalmas volt, nem ment könnyen. A párt sem volt egységes. A kezdetben burkoltan, majd nyíltan fellépő különböző frakciók, ha sokszor ugyanarról - forradalomról, demokráciáról, munkásegységről, együttműködésről - beszéltek is, mást értettek rajta. Bár a baloldal a pártvezetésben 1944-48. között végig irányadó és a párt tevékenységét meghatározó volt, a jelentős, nagy befolyással és káderekkel rendelkező jobboldal több esetben érvényesíteni tudta egység- és kommunistaellenes politikáját és legfőbb gátjává vált az együttműködésnek.

A fennálló nehézségek ellenére a két munkáspártnak az adott nemzetközi és belső helyzetben nem lehetett az együttműködést elutasítani. Az együttműködést és annak akcióegység formáját biztosította az 1944. október 10-i megállapodás 1945. január 21-i debreceni és január 25-i budapesti megerősítése és fenntartása.⁵ Kétségtelenül mindkét meg-

állapodás az október 10-éhez képest bizonyos visszalépést jelentett, de az adott körülményeknek ezek tökéletesen megfelelték, alkalmasak voltak arra, hogy a népi demokratikus forradalomban a munkáspártok akcióegységét biztosítsák.

Alapvetően mindkét párt ekkor már - az SZDP-ben legalábbis a baloldal - stratégiai jelentőségű, elvi kérdésként fogta fel az együttműködést, ami a demokratikus átalakuláson keresztül a szocializmus megvalósításának is legfőbb záloga lesz, nem pedig pillanatnyi taktikai feladat. Az SZDP jobboldala ugyan ilyen értelemben, vagyis taktikai, átmeneti engedményként fogta fel az akcióegységet, és ezért kezdetben a kulisszák mögött, később pedig nyíltan próbálta lazítani, gyengíteni, majd egyre élesebb támadásokkal megszakítani. Ebben a kérdésben azonban a baloldal politikája - és a szociáldemokrata tömegek óhaja - volt a döntő. Így az "egy osztály két párt" elve végig biztosítani tudta az együttműködést. Az alapvető meghatározó a két párt viszonyában az objektív érdekazonosságon alapuló együttműködés, egymásrataltság volt. Ez a két párt együttműködésére törvényszerűen negatívan ható koalíciós pártversengés, a néha kiéleződött viszony ellenére is végig biztosította a munkásegységfrontot a népfrontos osztályszövetségen belül és végül elvezetett a munkásosztály teljes ideológiai-politikai-szervezeti egységének megteremtéséhez.

A legfelsőbb mozgalmi, valamint hatalmi szinten megvalósuló együttműködés meghatározta helyi, középső és alsó szinten is a két párt viszonyát. A helyi gazdasági, politikai, társadalmi viszonyok ugyanakkor jelentősen befolyásolták, módosították, sajátossá tették a helyileg megvalósuló akcióegységet, erősítették vagy gyengítették a köz-

ponti jelenségeket. Ebből a szempontból van jelentősége és létjogosultsága a két párt szegedi szervezete viszonyában jelentkező kérdések, sajátosságok, a munkásegység megvalósulása vizsgálatának. Annál is inkább, mert Szeged ebben az időszakban az ország második legnagyobb városa - 1944. végéig a felszabadult terület centruma, fővárosa is -, regionális központ. A két munkáspárt szegedi szervezetének viszonya tehát országos, az egész Délvidék és természetesen a város szempontjából is nagy jelentőségű volt. Nem volt mind-egy, hogy az MKP és az SZDP szegedi szervezetének kapcsolata erősíti vagy gyengíti az országosan megvalósuló akcióegységet.

A két párt viszonyát meghatározó tényezők között figyelembe kell vennünk a város gazdasági, politikai, társadalmi viszonyait is. Szeged gazdasági-társadalmi strukturájában domináns tényező a mezőgazdaság volt. Az ipar kevésbé jelentős, elsősorban a mezőgazdaságra épülő könnyűipar /élelmiszer-, textil-, fa-és bőripar/ számottevő. A nehézipar csaknem teljesen hiányzott. Másik jellegzetessége az ipar kis- és kézműipari jellege, szétaprózottsága. Ebből a gazdasági strukturából következik a népesség megoszlása, a munkásosztály és a mezőgazdasági lakosság összetétele, rétegződése is. A város lakossága 1949-ben 132.616 fő volt. A kereső és eltartott népesség 38 %-a a mezőgazdasághoz, 22.2 %-a az iparhoz, 39.8 %-a egyéb ágakhoz tartozott. 1949-ben 16.314 szegedi lakos rendelkezett önálló gazdasággal. Ehhez számítandó még 3.404 mezőgazdasági munkás és alkalmazott. Leszámítva a kétlakiakat 1949-ben összesen 13.031 önálló mezőgazdasági kereső volt Szegeden.⁷ A munkásosztály létszáma 1945-ös adatok szerint 11.329 fő, ebből 7.219 gyáripari, 4170 kisipari munkás.⁸ A számadatokból világosan látható,

hogy a népi demokratikus időszakban Szegeden a mezőgazdaságból élők létszáma felülmulta az iparban foglalkoztatottakét. Ez a város politikai-szellemi arculatát meghatározó egyik tényező. Ezenkívül a munkásosztály koncentrálttsági foka is igen alacsony, nagy a közép-és kis üzemekben dolgozók aránya. A nehézipari munkásság szinte teljesen hiányzott. A viszonylag szűk szakmunkásréteg mellett magas a betanított munkások aránya. A textilipar tulsulya miatt a munkások csaknem 50 %-a nő. E negatívan ható strukturális sajátosságok ellenére viszonylag szervezett, hagyományosan erős, baloldali volt a szegedi munkásmozgalom. Emellett Szeged az un. Viharsarok területén fekszik - és bár mint nagyvárosnak, forradalmi hagyományait elsősorban az ipari munkásság mozgalmi jelentik - hatottak itt e tájegység harcos, forradalmi földmunkás- és agrárproletármozgalmainak hagyományai is. Az agrárstruktúra jelentős földmunkás- és agrárproletárréteg létére is utal, de a sajátos agrárviszonyok nem egyértelműen hatnak, van egy igen konzervatív paraszti réteg is. Azonkívül a kiterjedt külterület, a tanyavilág elmaradott, politikailag is iskolázatlan agrárproletár-szegényparaszt rétege nemcsak a forradalmi erők bázisát jelentheti. Hozzá kell tenni azt is, hogy a bérletrendszer és a kevés föld miatt a földreformnak nem volt olyan pozitív politikai hatása a parasztság körében, mint az ország legtöbb területén.

További, a város politikai arculatát meghatározó tényező, hogy Szeged elsősorban nem ipari, hanem közigazgatási, kulturális, közlekedési centrum és nagyszámu közép-réteghez tartozó, alkalmazotti lakossága révén az ellenforradalmi rendszer bázisában jelentős szerepet játszott.

Népességének az ipari, valamint mezőgazdasági népességénél egyaránt nagyobb részét alkották a közigazgatási tisztviselők, alkalmazottak, értelmiségiek, kisiparosok, kereskedők, vagyis a kispolgári és középrétegek. A városban kb. 700 pedagógus, 1000 köz- és magánértelmiségi, 11.000 köz- és magántisztviselő, 1000 egyházi személy, 3.000 kisiparos 1269 kereskedő, 2.480 kereskedelmi alkalmazott élt.⁹ Különösen feltűnő, hogy a tisztviselők létszáma kb. megegyezik a város munkáslétszámával.

A felszabadulás után a város politikai életét, a munkásosztály politikai arculatát, politikai pártjainak helyzetét, tevékenységét tehát ezek az ellentmondásos objektív körülmények determinálták. Tulajdonképpen úgy lehetne összefoglalni ezeket, hogy a progresszióknak is igen jelentős hagyományai, bázisa és objektív lehetőségei voltak a városban, de ugyanilyenekkel rendelkezett a reakció is. A népi demokratikus fejlődés első szakaszában - különösen az 1944. decemberéig tartó "interregnum" idején - az első tendencia maximális tulsulya a jellemző és ez - ha később valamivel kisebb mértékben is - érvényesült a népi demokratikus forradalom egész első periódusában. A második szakaszban a reakció felélénkülésével, az országos fejlődéssel párhuzamosan éles - sőt sok esetben annál élesebb - helyi csatározásokban kellett a forradalmi erőknek a helyi reakciót legyőzniük.

A két munkáspárt 1944-ben tevékenységét tehát ilyen országos és helyi körülmények között kezdte meg Szegeden.¹⁰ Együttműködésüket megkönnyítette, elősegítette, hogy a városban a második világháború idején gyakorlatilag sikerült az akcióegység, a munkásegységfront megvalósításában

jelentős eredményeket elérni. Ebben az időszakban Szegeden ismét megkezdődött a Kommunista Párt szervezett tevékenysége, részben közvetlen kapcsolatok útján, részben a legális munkásszervezetekben. Bizonyos balratolódás, forradalmasodás a munkástömegek között, pl. a szegedi textilgyárakban is megindult. Jelentős baloldal működött az SZDP-ben és a szakszervezetekben, amelyeknek hatása, befolyása is volt, és sikerült a vezetésben is balratolódást elérnie. Az SZDP szegedi VB-ben is erősödött a baloldal. Bár a párt szegedi elnöke Dr. Valentiny Ágoston ekkor még megtagadta az együttműködést, de Papdi György titkárral, a kezdeti elutasítás után többször tárgyaltak az illegális kommunisták és sikerült is megállapodásra jutniuk az egységfront kérdésében.¹¹ Ezen túlmenően már az 1930-as évek óta - az akkori helyi SZDP-vezetés ellenére - a pártban, a szakszervezetekben, üzemekben, ifjusági szövetségben konkrét akciókban megvalósult és igen jónak bizonyult a kommunisták és szociáldemokraták együttműködése Szegeden.

II.

A két munkáspárt szegedi szervezetének ujjaalakítása,
együttműködésük a népi demokratikus forradalom első
szakaszában

/1944. október - 1945. május/ ¹²

Szeged felszabadulásának napja, 1944. október 11-e a városban is megteremtette a lehetőségét egy demokratikus, antifasiszta, forradalmi átalakulás kibontakozásának. Lehetővé vált a forradalmi folyamat megindítása és megvalósítása. Ehhez mindenekelőtt a második világháború folyamán fokozatosan érlelődő forradalmi helyzet objektív és szubjektív feltételeinek szinkronba hozására volt szükség.

Már a város felszabadulásának napján csatasorba álltak az addig elfojtott, a mélyben feszülő forradalmi erők, felszínre kerültek a demokratikus elemek. Az aktuális, a közrendet, az élet lehetőségét, megindulását biztosító közvetlen feladatok mellett a perspektíva, a jövő, a továbbfejlődés csiráinak megteremtése is ezekben a napokban történt meg. Ez széleskörű politikai és szervező munkát követelt meg. A kibontakozó demokratikus átalakulás, forradalmi tömegmozgalom vezetése, szervezése a munkásosztály feladata volt. Mindenekelőtt tehát a munkásosztály és a néptömegek megszervezése, vagyis a munkásszervezetek megteremtése volt a feladat. A korai felszabadulás, a központi hatalmi és politikai-mozgalmi szervek hiánya miatti sajátos politikai fejlődés, politikai viszonyok határozták meg a munkáspártok létrejöttét, tevékenységét is. Az első időszak speciális társadalmi-politikai fejlődése a munkásegység alakulásának is bizonyos eltérő sajátosságokat adott.

A felszabadult Szegeden is elsőként a kommunista párt állt talpra. A város munkásmozgalmának vezetői már 1944-ben, az illegalitás körülményei között készültek a felszabadulást követő időkre, megvitatták a teendőket. Különösen szeptember 2-a után zajlottak le különböző összejövetelek, amikor kezdtek visszatérni az internálótáborból a német megszállás után elhurcolt munkásmozgalmi vezetők. Többek között összejöttek baloldaliak Kovács István Petőfi Sándor sugáruti műhelyében.¹³ Megbeszélés volt szeptember 2-a után Dr. Valentiny Ágoston lakásán és a Hétvezér utcai munkásotthonban is.¹⁴ Október 9-én egy csoport építőipari munkás jött össze megbeszélésre.¹⁵ Különösen jelentős volt az október 9-i megbeszélés, amelyen elhatá-

rozták a szakszervezeti mozgalom ujjaszervezését.¹⁶ Október 10-én a felszabadulást megelőző napon az illegális kommunisták, az 1944. március 19-ig a legális munkásmozgalomban dolgozó kommunista érzelmeik, baloldali szociáldemokrata és szakszervezeti vezetők megbeszélést tartottak.¹⁷ Ekkor - tehát már a felszabadulást megelőzően - elhatározták a Kommunisták Magyarországi Pártja szegedi csoportjának megalakítását.

Ezeken a megbeszéléseken sem tartalmi-politikai, sem szervezeti vonatkozásban nyilvánvalóan nem lehettek tökéletesen kikristályosodott elképzelések, világos tervek. A munkásegység szempontjából azonban nagyon lényeges, hogy volt kommunisták és szociáldemokraták együtt vettek részt ezeken a megbeszéléseken, és egységes párt és szakszervezeti mozgalom létrehozását határozták el.

Az illegalitásból való kilépés és az új helyzetnek megfelelő elméleti, programbeli és szervezeti kérdésekben való bizonytalanság rányomta bélyegét a felszabadulás utáni első napokra is. Ennek ellenére a fő feladatokat illetően, mind a politikai és gazdasági, mind a mozgalmi élet területén kezdeményezően, aktívan és alapvetően helyesen léptek fel. A kommunisták között is volt persze bizonytalanság, tisztázatlanság több kérdésben, komoly viták folytak a különböző kérdésekben. Ezek közé tartozott a munkásegység formájának, az együttműködésnek a problémája is. Az egység szükségessége vitathatatlan volt, megvalósításának módja, formája azonban nem volt világos. Az október 10-i központi egységmegállapodást természetesen nem ismerhették Szegeden. Néhány napig a helyi kommunista vezetők előtt is tisztázatlan volt: egy vagy két munkáspárt lesz-e, van-e

létjogosultsága a szociáldemokráciának Magyarországon. Ez a legvilágosabban abban nyilvánult meg, hogy a felszabadulást követő első hónapban a szegedi munkásmozgalom lényegében egy egységes párt keretében tevékenykedett.

Id. Komócsin Mihály /régiből baloldali szociáldemokrata vezető/, Komócsin Illés /volt illegális kommunista/ és Dr. Valentiny Ágoston /az SZDP volt szegedi elnöke/ együtt jelentek meg a szovjet katonai parancsnoknál a város munkásmozgalma nevében és Dr. Valentiny Ágostont a munkásmozgalmi vezetők egységes munkáspárti polgármesternek jelölték.¹⁸ Az ekkor tevékenykedők szinte mindegyike - köztük számos volt jelentős szociáldemokrata - a kommunista pártba lépett be. Magánbeszélgetésben még Dr. Valentiny Ágoston belépéséről is szó volt, ő azonban azzal tért ki a belépés elől, hogy megvárja, mit csinál Szakasits Árpád és döntésétől függően oslekszik.¹⁹ Szlusni József, a nyomdász szakszervezet helyi csoportjának egyik vezetője is felettese, Galló Ernő döntésétől tette függővé a pártba való belépését.²⁰ Természetesen rajtuk kívül még több volt szociáldemokrata sem lépett be az egységesnek induló munkáspártba.

A legális kommunista párt formálisan csak október 18-án alakult meg, öttagú vezetőségét pedig másnap alakította meg. A párttal kapcsolatos említett tisztázatlanság, az ezzel kapcsolatos nagy belső viták, a demokratikus összefogás és a pártok viszonyának értelmezése körüli bizonytalanság is egyik oka lehetett annak, hogy a nagy lendülettel meginduló tevékenység csak egy hét múlva jutott el a párt megalakulásáig, és a szakszervezetek, valamint az első üzemi tanács létrehozása is hamarabb történt meg, mint

a legfontosabb szervezeté, a legális munkáspárté. A szakszervezetek és az üzemi tanács vonatkozásában ugyanis világos volt, hogy egységes munkásszervezetek lesznek, akár egy pártja lesz a munkásosztálynak, akár fennmarad a két pártra való megosztottsága.

Az egységes párt megalakítását célzó tevékenységet bizonyítja az is, hogy az alakulásban résztvevő vezetők ígéretet tettek arra, hogy szakmájuk szervezett munkásait beléptetik a kommunista pártba.²¹ Ezt bizonyítja és az adott kérdésben a kiforratlanságot tanúsítja, hogy a Szegedi Kenderfonó RT üzemi tanácsa október 20-án azt is feladatként jelölte meg: "hogy az üzem valamennyi alkalmazottjának a szakcsoportjába való tömörítése, valamint azoknak a kommunista pártba való politikai beszerzése" történjen meg.²² Ezek a célkitűzések természetesen nem valósulhattak meg - és amint a későbbiekben erről még szó lesz - november elejétől már a Szociáldemokrata Párt ujjaszervezése volt a feladat. A nyomdász szakszervezetből például a kommunista pártba azonnal belépő Farkas Istvánnak és Konez Lászlónak egyetlen embert sem sikerült a pártba beszervezni.²³ Az első hónapban tehát a volt szociáldemokratáknak az egységes munkáspártként működő kommunista pártba való beszerzése volt a célkitűzés.

Az eszmei és politikai bizonytalanságot az elemzett kérdésben tükrözik a párt első megnyilatkozásai is. Az október 18-án meginduló "Szegedi Népakarat" hasábjain és az október 18-i szakszervezeti nagygyűlésen egyaránt széleskörű nemzeti összefogást hirdettek meg. "Össze kell hogy fogjanak a pártok, egyházak, társadalmi egyesületek", vagyis minden társadalmi réteg képviselői, beleértve a

gyárost és földbirtokost is.²⁴ A párt első felhívása azt hangoztatta, hogy a kommunisták a szabadság, a demokrácia ügyét, a magyar nép földhözjuttatását kívánják szolgálni.²⁵ A nagygyűlés is szabad és független demokratikus Magyarorszáért szállt sikra. Ezen a nagygyűlésen kommunisták, szociáldemokraták, kisgazdák, kereszténypártiak vettek részt.²⁶ De ugyanakkor kommunista lapot jelentettek meg, amelynek irányzatát úgy határozták meg, hogy "a magyar dolgozók szócsöve és szószólója kíván lenni és közelebb akar jutni a szocializmus megvalósításához." Vállalták a szocialista társadalmat is.²⁷ E két utóbbi megnyilatkozás figyelemreméltó, hiszen ismert, hogy az MKP a felszabadulást követően egy ideig tartózkodott a szocializmus megteremtésének hangoztatásától, propagandájától és a demokratikus feladatokat hangsúlyozta. Október 20-án pedig Kommunista Ifjusági Szövetséget hoztak létre.

Az első időszak egyik jelentős dokumentuma a munkásegység vonatkozásában a Szegeden lévő un. budapesti csoport állásfoglalása volt. Hangsúlyozták "egyik napról a másikra megteremtődött az egységes munkásmozgalom, ... ezt természetes és pozitív megnyilvánulásnak tartják, mert ezután már nem ütheti fel fejét a régi szellem, az egységes mozgalom kell!" Ezt az állásfoglalást őszinte szocialista megnyilvánulásként üdvözölte a "Szegedi Népakarat" a szegedi kommunisták nevében.²⁸ Az egységes munkáspárt megteremtésére törekvést jelzi Gombkötő Péternek, a KMP szegedi csoportja titkárának 1944. november 9-i beszámolója is, amelyben kijelentette, hogy "a legális és illegális mozgalom munkássága összekerült."²⁹

A felszabadulás utáni első hónapot tehát az jellemezte, hogy általánosságban elismerik a demokratikus összefogást, és ezen belül a munkásegységet. Gyakorlatilag a szegedi munkásmozgalom mind politikai, mind szakszervezeti vonalon az egység jegyében, egységes mozgalom keretében szerveződött újjá. A kommunista párt keretében tehát megteremtették a szegedi munkásmozgalom szervezeti egységét, tulmentek a népfrontpolitikán, a munkáspártok akcióegységpolitikáján, az együttműködés akcióegységformáján. Az SZDP-ről, annak újjászervezéséről és így a két párt közötti együttműködésről 1944. november elejéig nincs szó.

Azt a tényt, hogy a korán felszabadult Tiszántulon az első időkben sajátos társadalmi-politikai fejlődés indult meg, a kommunista párt kizárólagos tényező volt - különösen a munkásmozgalmon belül -, és ezért az SZDP kezdetben nem szerveződött újjá, általában negatívan szokták emlegetni, bírálják. A bírálat mellett azonban feltétlenül rá kell mutatni arra, hogy önmagában azt, hogy egyetlen munkáspárt alakult, nem lehet csak bizonytalanságnak vagy balos megnyilvánulásnak tekinteni. Tükröződött ebben a kommunisták és szociáldemokraták felszabadulás előtti együttműködése, akcióegysége következtében beállott fejlődés, a munkásmozgalom és a munkástömegek balratorodása, az egyre erősödő egységtörekvés, valamint a kommunisták megnövekedett tekintélye és a szociáldemokraták opportunistá politikájából való kiábrándulás. Ezt bizonyítja, hogy a volt szociáldemokraták közül sokan a felszabadulás után azonnal a kommunista pártba léptek be, mert nem érezték magukénak az SZDP-t és az MKP vált a szegedi munkásmozgalom harcoshagyományainak folytatójává. ³⁰

A helyzet a munkásegység kérdésében is csak november 5-e után változott meg, amikor az MKP Külföldi Bizottsága tagjainak Szegedre érkezésével, a nemzeti összefogás és a munkásegység elméleti-politikai kérdései és szervezeti kérései is világossá váltak. November 7-én Gerő Ernő nagygyűlésen ismertette a demokratikus összefogás, a párt népfrentpolitikájának kérdéseit. Világossá vált az is, hogy a népfrentpolitika nem jelenti azt, hogy csak egy párt lesz, vagyis a demokratikus összefogás szervezeti kerete nem a párt, hanem a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front lesz. Természetesen tisztázódott az is, hogy ezen belül az MKP-nak kell vezető szerepet játszania, de szükség lesz a többi demokratikus pártra, köztük a Szociáldemokrata Pártra is. Az ezeket a kérdéseket tisztázó november 9-i értekezet, majd a november 19-i programvita után indultak meg az erőfeszítések a többi demokratikus párt, köztük az SZDP létrehozására is. A helyzet megváltozását és a szegedi kommunistáknak a Szociáldemokrata Párttal szembeni megváltozott politikáját jelezte a "Szegedi Népakarat" megszűnése és a Délmagyarország c. lap november 19-i megindulása is. Ez a lap az MNFF lapjaként jelent meg, és az SZDP csak azért nem szerepelt alapítói között, mivel ekkorra még nem szerveződött ujja. Ez azonban ekkor még nem jelentett problémát, a lap közölte az SZDP párthireit és eszmeileg-politikailag is segítette az SZDP újjászervezését. November elejétől már folyt a Szociáldemokrata Párt újjászervezése körüli munka is. Tisztázták, hogy az SZDP-nek komoly gyökerei vannak a városban és jövőjük a magyar politikai életben elvitathatatlan.³¹

Mindezek alapján a kommunista párt november elejétől

kezdeményezte és elősegítette testvérpártja megalakulását. November 8-án személyesen felkeresték Dr. Valentiny Ágostont, Vörös Józsefet és több olyan szociáldemokratát, akik nem léptek be a kommunista pártba, és tagjai voltak a felszabadulás előtti utolsó SZDP vezetőségnek, hogy a párt megalakulását szorgalmazzák.³² Többeket - így Bernáth Andrást, Engi Istvánt - akik régi, baloldali szociáldemokraták, /előbbi ugyancsak tagja volt az SZDP VB-nek/ és a felszabadulás után a kommunista pártba léptek be az SZDP újjászervezésére irányították.³³

Az SZDP megalakulásának ezt a jelentős késését azonban nemcsak a kommunisták részéről egy rövid ideig tartó, fentebb elemzett bizonytalansággal és a kommunisták szervezeti egységet is magában foglaló egységtörekvéseivel lehet magyarázni. Ugyanis másik oldalról az SZDP szegedi vezetői, akik kezdetben szintén elsősorban a politikai bizonytalanságból adódóan nem léptek be a Magyar Kommunista Pártba, nem is nagyon óhajtották a Szociáldemokrata Pártot újjászervezni. Kétségtelen egyes proletárdiktatúrára utaló intézkedések, a bizalmatlanság is okozott stagnálást, tanácstalanságot a párt újjászervezése körül. Hatott, hogy nem volt semmiféle elképzelésük a fejlődésről, úgy gondolták, hogy az adott helyzetben az MKP mellett nincs létjogosultságuk. Nem látták tisztán sem a felszabadulással bekövetkezett változás jellegét, sem az SZDP szerepét az új viszonyok között. Zavart okozott, kiváráásra és passzivitásra ösztönzött az is, hogy nagyon sokan átléptek az MKP-ba. Kéthly Anna felszabadulás utáni első szegedi útja alkalmával, amikor megismerkedett a helyi viszonyokkal így kiáltott fel: "Hát itt mindenki kommunista lett?"³⁴ De az

SZDP megalakulásának túl nagy késését nem lehet csak ezekkel a tényezőkkel magyarázni. Az első hónap bizonytalansága után ugyanis még egy teljes hónapot késett a Szociáldemokrata Párt újjáalakítása. A pártok közül utolsónak jött létre Szegeden az SZDP, annak ellenére, hogy jelentős hagyományai voltak a városban. Ez a nagy késés már a pártot újjászervezők eszmei-politikai arculatát is megvilágítja. Jobboldalinak kikiáltani az SZDP újjáalakításában résztvevőket túl sommás megállapítás lenne, de kétségtelen, hogy nem a baloldal játszotta a fő szerepet az SZDP szegedi szervezetének újjáalakításában. Az elmondottakat igazolja Dr. Valentin Ágoston magatartása is. Az SZDP szegedi szervezetének felszabadulás előtti elnöke a munkásvezetők óhajára Szeged polgármestere lett. Aktív szerepet vállalt az új rend alapjainak megteremtésében. Ugyanakkor pártja újjászervezésétől még sokáig vonakodott és csak hosszas rábeszélés után volt erre hajlandó. A késésben tehát kétségtelenül szerepet játszott az is, hogy az SZDP születésénél elsősorban olyanok bábáskodtak, akik később nem tudtak lépést tartani a fejlődéssel és erősen jobbra tolódtak, valamint az ingadozók, centristák. A többiek - és nemcsak a kommunistákkal már a felszabadulás előtt kapcsolatban állók - nagy számban az MKP-ba léptek át. Így a szegedi munkásság legkiválóbb, legbefolyásosabb vezetői kommunistákká váltak és sok kádert, tagot át is vittek magukkal.³⁵

A baloldalhoz közel álló Papdi György, az SZDP szegedi szervezetének felszabadulás előtti utolsó titkára pedig csak 1945. április 27-én tért haza. A szegedi szociáldemokrata mozgalom régi harcosai közül mások is - így Bozóki Lajos, Dr. Berkes Pál - csak később tértek haza.

A Szociáldemokrata Pártot létrehozók huzódozását,

félelmét sem lehet azonban egyértelműen jobboldaliságnak, a létjogosultság megtagadásának, a proletárdiktatúrától való félelemnek, a kommunistákkal való együttműködés megtagadásának tekinteni. Ebben a tekintetben is feltétlenül hatott az egységtörekvés, a munkásosztály sok bajt okozó, és a fasiszmus győzelmét megakadályozni nem tudó megosztottságának a megszüntetése. Ezt a tényt bizonyítja olyan szociáldemokraták belépése az MKP-ba, akik a felszabadulás előtt nem tartoztak a baloldalhoz és nem működtek együtt a kommunistákkal. Erről a nagyarányú átélésekről szól Kéthly Anna 1945. januári jelentése is. Bizonyítják ezt más tények is. Müller Dezső és Bozóki Lajos, az SZDP szegedi szervezetének korábbi vezetőségi tagjai 1945-ben történt visszaérkezésük után meglepődtek azon, hogy továbbra is fennmaradt a két párt szervezeti különállása.³⁶ Bozóki Lajos - nyilvánvalóan abból az internálótábori beszélgetésből kiindulva, amelyben Tombác Imre, a szegedi munkásmozgalom kiemelkedő vezetője közölte vele, hogy az MKP-be fog belépni - visszaérkezése után először őt kereste fel az MKP székházában.³⁷ Az ugyancsak később visszatért Dr. Berkes Pál, az SZDP VB tagja is csak alapos tájékozódás után maradt az SZDP-ben.³⁸

Az SZDP megalakulása körüli bizonytalanságnak még egy tényezőjét említhetjük: központi szervek, a központi irányítás hiányát. A nagy tradícióju szegedi szociáldemokrata mozgalom egyes képviselői pedig a központi döntésektől, elhatározásoktól várták az SZDP sorsának további alakulását, a párt létének, vagy nem létének eldöntését. Mivel az SZDP centrum hiánya miatt 1944. végéig nagyfokú öntevékenység és spontaneitás jellemezte a Szociáldemokrata

Párt tevékenységét a felszabadított területeken, Szegeden ennek hiánya is szerepet játszott a helyi szervezet újjászervezése körüli nehézségekben.

Ilyenformán csak négy héttel a felszabadulás után, november 9-én zajlott le az első megbeszélés, amelyen az SZDP újjáalakításáról tárgyaltak.³⁹ Az 1944. november 19-én, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front lapjaként induló Délmagyarország kiadói között még nem szerepelt az SZDP. December 1-én adott először hirt a lap az SZDP újjászerveződéséről, de a párt a novemberben folyó tárgyalásokon, vagyis az MNFF és annak helyi szervezete, a Szegedi Nemzeti Bizottság megalakításában már résztvett. A december 2-i tárgyaláson, ahol a Szegedi Nemzeti Bizottság megalakult, az MKP két képviselője mellett ott volt Vörös József is, az SZDP képviselőjében.⁴⁰ /A két párt súlyát, a megváltozott erőviszonyokat, a felszabadulás óta kifejtett tevékenységüket, fejlődésüket tükrözte a 2:1-es részvételi arány./ A Nemzeti Bizottságban mindkét munkáspárt és a szak-szervezetek is 2-2 taggal képviseltették magukat.⁴¹ A december 3-i nagygyűlésen Dr. Valentiny Ágoston az SZDP nevében a következőket mondotta: "... elismeréssel adózom innen az MKP kiküldötteinek... A szociáldemokrácia a leghűségesebb és legodaadóbb harcosa lesz a népi Magyarország felépítésének."⁴² A szabadság és a demokrácia jegyében, a "rég rendszer bérencei"-nek lehetetlenné tétele jegyében minden volt elvtársat, minden demokrata érzésű polgárt csatlakozásra hívott fel. Hangoztatta, hogy a pártnak történelme van és kitörölhetetlen gyökerei a magyar népben.⁴³

December 5-én jelent meg az SZDP szervező bizottságának közleménye, amely lényegében a párt hivatalos zászló-

bontását jelentette. A párt, "amely a magyar munkások, parasztok és kispolgárok első öntudatos ébresztője és összetartó kapcsa volt, egyben hidverő az intellektüellek felé", a demokrácia alapján állva munkásokat, parasztokat, polgárokat, nőket és ifjakat hív zászlaja alá.⁴⁴

Az SZDP szegedi szervezetének e két első megnyilatkozása jelzi azt, hogy a párt hajlandó elfoglalni helyét a demokratikus ujjaszületést megvalósító nemzeti összefogásban, a "szociáldemokratizmus" talaján, a demokrácia híveként. Elfogadja az új helyzetet, azt, hogy csak a "másik munkáspártként" szerveződhetett újjá, hogy az MKP legálisá vált és hajlandó a vele való együttműködésre. Ugyanakkor már megtalálható ezekben a megnyilvánulásokban a párt szervezeti jogfolytonosságára, eszmei és politikai vonalának változatlan folytatására való hivatkozás, az SZDP történelmi szerepének kritikátlan dicsőítése, a demokrácia tulhangsúlyozása, a demokráciában való "fanatikus bizalom", valamint a szociális bázis polgári-kispolgári irányba való eltolódásának csirája. A kommunistákkal való együttműködés konkrét szervezeti formáiról egyik helyen sem volt szó, csak általában ismerték el, illetve beszéltek összefogásról, együttműködésről mindenkivel. A munkásegység kiemelkedő jelentőségéről tehát ekkor még nem szóltak.

Az SZDP szervező munkája Szegeden csak 1944. december 31-én jutott el odáig, hogy a felszabadulás utáni első taggyűlését - kb 220 résztvevővel - megtartsa és vezetőségét megválassza.⁴⁵ Igaz, decemberben már működtek egyes kerületi szervezetek, így a belvárosi, móravárosi, Fodor-telepi szociáldemokrata szervezetek.⁴⁶ A két munkáspárt együttműködését azonban már az 1944. október 11-i

felszabadulástól kezdődően vizsgálhatjuk, vagyis az SZDP formális ujjaalakítása előtti időszakban is. Sőt ebben a periódusban már két fázist is megkülönböztethetünk. Az egyik az 1944. november elejéig tartó időszak, amikor átmenetileg a munkásmozgalom szervezeti egységének megvalósítása irányába történtek lépések, és tulajdonképpen ez meg is valósult, majd az SZDP ujjaszervezését elindító november 9-i értekezlet utáni időszak. Az alapvető nagypolitikai kérdésekben - demokratikus ujjaszületés, politikai élet és egyáltalában az élet megindítása, a közigazgatás megszervezése, antifasiszta harc stb. - egyetértettek a kommunisták és a szociáldemokraták. Az SZDP megalakulása után az 1944-es év végéig pedig a két párt együttműködése csaknem teljesen zavartalan volt. Ez az egyes konkrét politikai kérdésekben elfoglalt álláspontjuk és gyakorlati tevékenységük alapján is megállapítható. A kommunisták kezdeményezték és irányították az MNFF és szegedi bizottsága, a Szegedi Nemzeti Bizottság létrehozását és munkáját, de az SZDP szegedi vezetői is intenzíven résztvettek az előmunkálatokban és a megalakulásban. A Nemzeti Bizottság december 4-én tartott ülésén együttesen szálltak szembe Balogh Istvánnal, a Szegedi Nemzeti Bizottság kigazdapárti elnökével, aki az új, nagyrészt kommunista és szociáldemokrata közigazgatási vezetőket le akarta váltatni.⁴⁷ Ezt közösen sikerült megakadályozni. Nem voltak ellentétek az önkormányzati testület megalapítását illetően sem. Dr. Valentiny Ágoston és az egyik kommunista nemzeti bizottsági tag a városi tanács néven ujjaalakítandó önkormányzati szerv progresszív alapon - vagyis az erőviszonyok alapján - történő megválasztása mellett szállt síkra. Végül ugyan kompromisszumos megoldásként - éppen

Dr. Valentiny Ágoston javaslatára - az egyenlő képviselet elvét fogadták el, de az MKP vezetősége elutasította azt a döntést, aminek értelmében a Nemzeti Bizottság december 12-i ülésén azt meg is változtatták. Ennek alapján az erőviszonyoknak jobban megfelelő pártképviselet arányokat fogadtak el. Az MKP 15, az SZDP 10, a szakszervezetek pedig 12 helyet kaptak az akkor már törvényhatósági bizottságnak nevezett ideiglenes közigazgatási testületben.⁴⁸ E bizottság 1944. december 27-i első ülésén Dr. Valentiny Ágoston demokratikusnak tartotta a bizottság megválasztását, tehát elfogadta az említett arányokat.⁴⁹ Említésre méltó, hogy minden felmerülő kérdésekben az MKP, az SZDP és a szakszervezetek képviselői azonosan foglaltak állást. Közöttük az Ideiglenes Nemzetgyűlés küldötteinek megválasztásánál sem merült fel ellentét. Szegeden az MKP 5, az SZDP 3, a szakszervezetek 4 mandátumot kaptak.⁵⁰

A termelés megindítása is közös érdeke volt a két pártnak, mindkettő tagjai résztvettek benne. A létrejött üzemi bizottságokban szociáldemokraták is tevékenykedtek. Az elsőként létrejött üzemi bizottságban, a Szegedi Kenderben a hét tagból egy volt az SZDP tagja. Az Ujszegedi Kender első üzemi bizottsága csak kommunistákból állott, de később helyet kaptak benne szociáldemokraták is. Az Orion Bőrgyár üzemi bizottságának elnöke szociáldemokrata lett, a bizottság tagjai sorában a szociáldemokraták mellett többségében kommunisták tevékenykedtek.

A legjelentősebb az együttműködés szempontjából az egységes szakszervezeti mozgalom megteremtése volt. A szakszervezeti mozgalom kezdettől a munkásegység megvalósításának legfontosabb terepe volt. Először üzemenként szervezték szakszervezetbe a dolgozókat a szegedi kommunisták kezde-

ményezésére. Hogy mennyire fontosnak tartották az egységes szakszervezeteket a munkásmozgalom egysége, az akcióegység szempontjából is, azt jelzi, hogy az 1944. november 21-én a Lemezgyárban tartott szervező, vezetőségválasztó gyűléssel kapcsolatban hangoztatták: "evvel az üzem mindkét munkáscsoportja vezetőséget nyert."⁵¹ Később az üzemi szervezkedést a szakmai váltotta fel, ez azonban az egységet nem befolyásolta. Mind a szakmai csoportok helyi vezetőségeiben, mind a szegedi mozgalmat irányító Szakszervezeti Bizottságban kommunisták és szociáldemokraták együtt tevékenykedtek. A 11 tagú Szakszervezeti Bizottságot a december 29-i szakszervezeti összehívott ülésen választották meg. Tagjai közül öten az MKP, négyen az SZDP tagjai voltak.⁵²

Egységes nőszervezet, valamint a korábban megalakult KISZ-nek egységes demokratikus ifjúsági szervezetté történő átalakítása felé is megtették az első lépéseket, azért, hogy a pártok ne hozzanak létre külön-külön saját tömegszervezeteket, hanem a tömegszervezetek egységesek legyenek. Ezek előmunkálataiban Szegeden jelentős számban szociáldemokraták is résztvettek, és csak a következő periódusban léptek központi utasítására a saját tömegszervezetek létrehozásának útjára. Jelentős a Nemzeti Segély munkájában is a két párt közös részvétele. A már fentebb vázolt okok miatt mindezek a területeken a kezdeményezés, az irányítás a kommunisták kezében volt.

Hamarosan megkezdődött a harc a fasizmus maradványai ellen, a nyilasok, a fasiszták felelősségrevonásáért. Ez az antifasiszta, demokratikus forradalom egyik legfontosabb feladata volt. Az antifasiszta harc szükségességében egyetértett a két munkáspárt. Decemberben még alapjaiban együt-

tes és egységes volt a két párt fellépése a fasiszta, jobb-
oldali elemek elleni harc és gyakorlati rendszabályok te-
kintetében. Ugyanakkor itt, ebben a kérdésben jelentkez-
tek először a két párt közötti ellentétek csirái. Ezekben
a látszatra taktikai, módszerbeli, felfogásbéli eltérések-
ben már megmutatkozott, hogy a fejlődés majd a két párt
közötti eszmei-politikai ellentéteket - amelyeket átmenet-
ileg a népi demokratikus forradalom első periódusa háttér-
be szorított - felszínre fogja hozni. Az SZDP egyes szege-
di vezetőinél ugyanis már ekkor, nagyon korán megmutatkozott
a fasiszták elleni enyhébb rendszabályok alkalmazásának
szándéka, a demokrácia elvont, általános, "tiszta", szo-
ciáldemokrata értelmezése. Igaz, Dr. Valentiny Ágoston,
mint polgármester saját hatáskörében hatályon kívül helyez-
te a zsidótörvényeket. A jobboldali politikai bűnösök fe-
lelősségrevonására egy pártközi bizottságot javasolt.⁵³
Ugyanílyen értelemben beszélt Gombkötő Péter az MKP sze-
gedi titkára is.⁵⁴ Dr. Valentiny szerint azonban ez a bi-
zottság csak általános elvek elfogadását végezte volna el.
A népbíróságok megalakítása, amely a polgári demokrácián
tulmutató rendszabály volt - és amelyet az általa kikül-
dött pártközi bizottság javasolt - már ütközött az igaz-
ságügyminiszter "bécsi mintájú" szociáldemokrata város- és
országirányító koncepciójával. A reakció elleni harc mód-
szereit illetően kialakult ellentétet mutatja Szirmai Ist-
vannak a MKP délkerületi titkárának 1945. január 10-i le-
vele Gerő Ernőhöz.⁵⁵ Ebben közölte, hogy Dr. Valentiny
Ágoston a központi intézkedés hiánya ürügyén a Nemzeti Bi-
zottság január 10-i ülésén meg akarta akadályozni a nép-
bíróügyi tanácsok felállítását. Ezt azonban - és a nép-

biróság elleni egyéb támadásokat - sikerült elhárítani és a pártok már ki is nevezték tagjaikat a népbirósági tanácsokba. Dr. Valentiny Ágoston álláspontját egyébként nem lehet azonosítani a szociáldemokrata állásponttal. A népbiróság felállítását ugyanis a szakszervezetek 1944. december 11-i összehozott ülése követelte - amelyen szociáldemokraták is résztvettek - és a szervezett munkásság nevében hangoztatták, hogy a szegedi ügyészség fasisztákat felmentő ítéleteinek, a békülékony szellemnek vessenek véget.⁵⁶ Ennek értelmében a Szegedi Nemzeti Bizottság december 12-én egyhangulag határozta el a népbiróság felállítását.

Bizonyos ellentét keletkezett a két párt között az igazoló bizottságok kérdésében is. Az SZDP egyes szegedi vezetői ugyanis megálltak az elveknél, az MKP szegedi szervezete viszont konkrét gyakorlati harcot, azonnali intézkedéseket követelt a fasiszták, a reakciók ellen. A szegedi pártszervezet 1945. január 1-i taggyűlésén a szegedi kommunisták erőteljesen sürgették a városi tisztviselők magatartásának pártközi bizottság által történő felülvizsgálatát. Ennek alapján január 12-én már ki is nevezték az öt szegedi igazoló bizottság tagjait.

A népbiróságok és igazoló bizottságok létrejöttében illetve az ezeket létrehozó rendeletek szigorításában nagy szerepet játszottak a szegediek és ezen belül is a két munkáspárt szegedi szervezete a kommunisták kezdeményezésével és irányításával. E bizottságok munkáspárti tagjainak együttműködése az első időszakban igen jónak bizonyult. A negyedik számú igazoló bizottságban Farkas István /MKP/ és Kovács István /SZDP/ például igen jó együttműködést va-

lósított meg.⁵⁷ Biztosították a munkáspárti vélemény érvényesülését a bizottságban. Előfordult az igazolási eljárások során, hogy az SZDP és MKP képviselői tiltakoztak és nem irtak alá egyes igazolásokat, amikor nyilatkozatokat akartak igazolni.⁵⁸

A két munkáspárt együttesen biztosította a szakszervezet részvételét a törvényhatósági bizottságban, nemzeti bizottságban és egyéb koalíciós, pártközi bizottságokban. Ebben a kérdésben - ami sok más helyen igen nagy problémát jelentett - Szegeden még vitának sem lehetett helye.

A felsorolt területeken a kezdeményezés a már elemzett országos és helyi körülmények következtében a kommunisták kezében volt. Az SZDP lemaradását, késését lassan és néha következtelenül, de kezdte behozni. Súlyosabb zavaró momentum, sérelmi politika, paritáskövetelés felmorulásának, egységbontó jobboldali szociáldemokrata tevékenység megjelenésének - apróbb viták ellenére - ebben az időszakban még nincs nyoma.

1945. január közepétől a két munkáspárt együttműködésében új szakasz kezdődött, mivel megtörtént az SZDP Ideiglenes Országos Vezetőségének létrehozása és sor került a viszony országos rendezésére. Ez a január 21-i megállapodás az egységfront politikai, szervezeti kérdéseiről 1945. január 26-án került nyilvánosságra. Ennek nyomán, igen gyorsan megteremtette a két párt szegedi szervezete is az együttműködés szervezeti keretét. Ebből a szempontból - és egyáltalán a munkásegység vonatkozásában - kiemelkedő jelentősége volt az 1945. február 1-i közös értekezleten elfogadott határozatnak.⁵⁹ Ebben a határozatban az MKP szegedi szervezetének és az SZDP szegedi csoportjának vezetői üd-

vözik a két párt Központi Vezetőségét abból az alkalomból, hogy megalkották a régen várt és kívánt munkásegységet. Leszögezik, hogy a két párt helyi vezetői mindenben magukévá teszik ezt a megállapodást és megvédik a magyar proletáriátus egységét. A munkáspártok akcióegységét, együttes harcát a demokrácia megvalósításáért az MNFF alappillérének tekintik. Helyi illetőséggel is létrehozták a 3-3 tagu összekötő bizottságot. Ennek tagjai lettek az MKP részéről Gonkötő Péter, Gyólai István és Lakó Antal, az SZDP részéről Vörös József, Bozóki Lajos és Komáromi István.

Ez a megállapodás azt jelentette, hogy helyi szinten is már igen korán és gyorsan megvalósult az akcióegység, intézményesítették a már kezdettől meglévő együttes harcot az új, demokratikus Magyarországért. Ennek a gyors megteremtésnek a lehetőségét kétségtelenül a két párt kapcsolatainak felszabadulás óta eltelt fejlődése támasztotta alá, készítette elő. Helyi szinten is kiküszöbölték a felszabadulás előtti testvérharc felujulásának lehetőségét és ugyan fennmaradt a két párt, de együttműködésre és mindkettő erejére szükség lesz a népi demokratikus forradalom győzelméhez. Mutatta az egyezmény, hogy a fő kérdésekben egyetértés volt Szegeden és helyben is megvolt az alapja az együttműködésnek. Ettől kezdve új szakasz kezdődött a két párt szegedi szervezetének együttműködésében is, sokkal szervezettebbé vált a kapcsolat.

Ennek a jele volt az, hogy az állandó összekötő bizottságon kívül már formákban is funkcionált az együttműködés. Igen jelentős előremutató lépés volt, hogy meggyeztek abban is, hogy a Nemzeti Bizottság ülései előtt előzetes megbeszélés alapján egyeztetik álláspontjukat. 60

Ugyanezt megvalósították a törvényhatósági bizottság ülései előtt is. Március 1-én például a törvényhatósági bizottság munkáspárti és szakszervezeti frakcióinak együttes értekezletén egyeztették álláspontjukat.⁶¹ Április 3-án a volt ricsei internáltak - vagyis a két munkáspárt helyi vezetői - találkoztak a munkásegység jegyében.⁶² Jelentős még, hogy már ebben az időszakban - április 22-én - a két párt és a szakszervezetek közös vezetőségi ülést tartottak.⁶³ A május 1-ét előkészítő április 24-i demonstráció és május 1-ének megünneplése is a munkásegység jegyében zajlott le Szegeden.⁶⁴ Más megnyilvánulásai is mutatkoztak 1945. első felében a munkásegységnek. A demokratikus átalakulás minden kérdését összefüggésbe hozták a munkáspártok együttműködésével. A "Munka" 1945. január 21-i számában Komócsin Zoltán a földreform követelésével hozta kapcsolatba a munkásegységet. "Lehet ... eltérés, mondjuk pártálláskülönbözet, de a földkérdésben ... a legteljesebb egységet kell létrehozunk. ... a párttagsági könyvünk nem egyforma, de a gazdasági helyzetünk egyezik, tehát a céljaink egyformák." A földkérdésben Szegeden kommunisták és szociáldemokraták egységesen is léptek fel.

A szegedi szakszervezetek lapja, a "Munka" is igen nagy szerepet játszott a két munkáspárthoz tartozó szakszervezeti tagok közelítésében, összefogásában. Hangsúlyozta a lap: "a két párt összetartása megkívánja a pártok tagjainak egymáshoz való viszonyban való meleg baráti összetartásukat is." Mérhetetlenül fontosnak tartotta az egységfrontot a demokrácia érdekében." Az egység gondolatának át kell hálózni száz és ezer százzal a munkástársadalom minden egyes részét. Ma nem lehet különbség

kommunista és szociáldemokrata között, amikor a munkások egységes érdekéről van szó." Igen jelentős felismerés, hogy éppen a szakszervezetekben kell ennek az egység gondolatnak valósággá kristályosodnia. Óriási fontosságú volt annak hangoztatása - az országos megegyezésen is tulmutatóan - hogy nemcsak a jelen, "de a jövő még sok olyan feladatot foglal magában amelyet csak együtt tud megoldani a dolgozók társadalma."⁶⁵ Az akcióegység perspektívájának ez a bátor felvetése, hogy ez nemcsak a demokratikus, hanem majd egy szocialista fejlődés bázisa is lesz, jellemző a harcra, radikális szegedi mozgalomra és nagyon előre-mutató.

A szociáldemokraták és kommunisták közösen tevékenykedtek a szakszervezetekben is. Nagy szerepük volt az együttműködésben ebben az időben a különböző munkásszervezeteknek. Szegeden 1945. február 4-én alakult ilyen munkásszervezet.⁶⁶ Közösen kezdeményezte a két párt májusban a Szabad Szakszervezetek Kulturbizottságának megalakítását. A két munkáspárt vezetői és tagjai együtt vesznek részt közös nagygyűléseken, kulturális megmozdulásokon, üzemi rendezvényeken.

A népi demokratikus forradalom 1945. nyaráig tartó első periódusában tehát - a kezdeti bizonytalanság után, amikor az első néhány héten a fejlődés az egységes munkáspárt irányába haladt - a két munkáspárt szegedi szervezetének együttműködése, a munkásegység fejlődése majdnem teljesen problémamentes. Ezt elsősorban az MKP szegedi szervezetének egyértelműen nagyobb politikai súlya, meghatározó befolyása, az SZDP szegedi szervezetének gyengébb volta idézte elő - de nemcsak ez. 1945. elején ugyanis

már teljes erővel folyt az SZDP pártszervező munkája is. Februárban már működtek az SZDP belvárosi, felsővárosi, móravárosi, rókusi, Fodor-telepi és Somogyi-telepi szervezetei.⁶⁷ Március 4-én újjáalakult az ujszegedi és a szentmihályteleki szervezet is.⁶⁸ Ugyanebben az időben az MKP belvárosi, alsóvárosi, felsővárosi, móravárosi, rókusi, ujszegedi és Somogyi-telepi szervezeti működtek.⁶⁹ 1945. nyarára pedig az SZDP is teljesen kiépült a városban és a felszabadulás előtti szervezeteire, kádereire támaszkodva taglétszáma meg is haladta az MKP tagjainak létszámát, bár politikai befolyása messze elmaradt tőle. A két párt közötti jó összhangnak az is oka, hogy ebben a periódusban antifasiszta, demokratikus feladatok vannak napirenden és az SZDP "demokratikus szocializmusa", "ma a demokráciáért, holnap a szocializmusért" programjának első része lényegében egybeesik az MKP népfrontpolitikájával, annak akkori gyakorlati lépéseivel. Az összekötő szálak, az azonosságok és nem az elvi-politikai, gyakorlati különbségek a dominánsak. /Bár az eszközök és módszerek tekintetében már ekkor is voltak eltérések./ Az SZDP úgy értékelte, hogy az MKP közeledett hozzá. A demokrácia és a szocializmus értelmezése, megvalósítása körül majd a következő periódusban, 1945. május elejétől jelentkeznek az ellentétek. Az SZDP határozott programja, stratégiája is hiányzott, csak reagált az MKP kezdeményezéseire.

Még egy tényezőt meg kell említeni a zavartalan együttműködést elősegítő momentumok közül, éspedig azt, hogy a két párt ekkor még elsősorban saját szervezeteinek kiépítésével volt elfoglalva. Ezt a tevékenységét még nem

a másik párt rovására végezte, nem a másik pártból próbált tagokat toborozni. 1945. májusáig az MKP országosan is még csak az első lépéseket tette meg a tömegpárttá válás útján, meglehetősen zárt a szegedi kommunista szervezet is. Mindkét párt a korábban szervezetlenekkel erősítette sorait a régiek mellett, az üzemi szervezkedés, a munkásbázis erősítése is csak a kezdeténél tartott. Az MKP 1945. április 5-én határozta el, hogy az üzemekben is nagyarányú szervezkedést indít és kiépíti üzemi szervezeteit. Az SZDP még el sem kezdte ezt ebben a periódusban.⁷⁰ Tehát az a tény, hogy a két párt részben azonos szociális bázisra épül, még nem éreztette negatív hatását tagtoborzási versengésük formájában.

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az MKP Központi Vezetősége is egy ideig Szegeden működött, távozása után pedig Szeged a Délkerületi Titkárság központja lett. A helyi munkásmozgalom kiemelkedő, kommunistákká vált baloldali vezetői, valamint a volt illegális budapesti elvtársak is az MKP politikai, személyi összetételbeli fölényét biztosították. Az SZDP Szegeden nem tudott eljutni országos központ létrehozásához - bár a december 5-i felhívás ezt kezdeményezte volna -, jelentős vezetői Szegeden az SZDP-nek nem voltak - Dr. Valentiny Ágoston kivételével -, mivel egyrészt a volt szociáldemokrata vezetők az MKP-ba léptek be, másrészt csak később tértek haza. Szegeden nem volt olyan prominens jobboldali szociáldemokrata sem, aki határozottan fel tudott volna lépni az együttműködés ellen. Regionális központja sem volt Szeged az SZDP-nek, tehát szervezeti és káder szempontból egyaránt az MKP javára billen a mérleg. Ezek a tényezők azért jelen-

tősek, mivel ilyen helyzetekben a viszony a két párt között általában jobb volt, mint ott, ahol az erőviszonyok kiegyenlítettebbek.

Az a tény, hogy a reakciós jobboldal a korai felszabadulás következtében hamarabb előbujt Szegeden, mint az országos, szintén a két munkáspárt együttműködése irányába hatott. Ugyanis a Szegedi Nemzeti Bizottság és a szegedi demokratikus rendőrség ellen indított országos és helyi támadások 1945. tavaszán a két munkáspárt közös harcat kívánta meg és felszín alá szoritotta ellentéteiket.

Még egy jelenséget kell megemlíteni, mégpedig azt, hogy a városban nem választotta el éles határvonal a kommunistákat és szociáldemokratákat, viszonylag közel álltak egymáshoz, nem voltak ekkor éles politikai, személyi ellentétek a két párt tagjai között. Ezt a két párt, különösen az SZDP megalakulása körüli munkálatok, a később visszaérkezők magatartása és a fentebb említett közös megmozdulások bizonyítják.

Az együttműködés vonala tehát bizonyos eltérést mutat az országos együttműködéstől. Ott ugyanis a kezdeti bizonytalanságot 1944. decemberétől 1945. január végéig, február elejéig az SZDP budapesti Országos Vezetőségének újjáalakításáig a kapcsolatok romlása követte, főleg a jobboldali debreceni ideiglenes vezetőség miatt. Utána javulás történt a kapcsolatokban - különösen az ekkor kulcsfontosságú felső szinten -, majd a sok alsó szinten megnyilvánuló zavar miatt - amely felső szinten is veszélyeztethette az együttműködést - a két párt Központi Vezetősége április 27-én nyílt levéllel fordult a párttagokhoz és követelte mindkét oldalról a munkásegységfront megjavítását.⁷¹

Szegeden az 1944. december-1945. januári zavarokat az együttműködésben nem tapasztaljuk, és a későbbi problémák sem jelentkeznek olyan erőteljesen - legalábbis 1945. májusáig - mint amilyenekre a Nyílt Levél utal. Sőt éppen akkor, amikor áprilisban sok helyen kiéleződött a viszony a két párt között, Szegeden a fentebb említett komoly egységmegnyilvánulásoknak lehetünk tanúi. 1945. májusában azonban már nem volt teljesen zavartalan az együttműködés itt sem, bár ennek kifelé még nincsenek jelei. Kezdődik ugyanis az SZDP részéről a paritás, a pozíciók, különösen a rendőrségi és szakszervezeti pozíciók átadásának követelése. Lényeges azonban, hogy májusig ezeken a sérelmi ügyeken a két párt az együttműködés szükségessége alapján felül tudott emelkedni és a nyilvánosság előtt nem került szembe egymással a két munkáspárt. A hazatért Papdi György is az együttműködés szükségességét hangoztatta.⁷² A Független Kisgazdapárt egységbontó törekvései a pártok - elsősorban a két munkáspárt egységén - kudarcot vallottak Szegeden.⁷³ Kétségtelen jelei vannak azonban, hogy a szociáldemokrata jobboldal is mozgolódik és két kérdésben közös platformra került a polgári erővel. Az egyik a kirobbanás előtt álló Valentiny-kérdés, vagyis a szociáldemokrata igazságügyminiszter magatartása a szegedi polgármesteri pozícióban. A másik a döntően kommunistákból álló rendőrség pártok szerinti összetételének megváltoztatása.⁷⁴ Május 1-e után taktikai fordulat következett be az MKP szervező munkájában, a tömegpárttá válás terén, ezen kívül már szociáldemokrata munkások is erősebben kezdenek orientálódni a kommunista pártba.⁷⁵ Ezek a jelenségek azonban még csak csirájukban jelentkeztek ebben a periódusban.

A kezdeti problémák után tehát - amelyek mint említettem pozitív vonásokat is tartalmaztak a munkásegység szempontjából - a népi demokratikus forradalom első időszakában Szegeden a két munkáspárt együttműködése igen jónak és eredményesnek tekinthető. Ezt különösen akkor állapíthatjuk meg, ha összevetjük a szegedi munkáspárti szervezetek viszonyát a Délkerületi Titkárság területén lévő általános helyzettel a két munkáspárt között, nem is beszélve a több más helyen sok esetben súlyosan elmérgesedett viszonyról.⁷⁶

A két munkáspárt szegedi akcióegysége nagymértékben hozzájárult a fasizmus teljes leveréséhez, az új demokratikus államiság kiépítéséhez, fő biztosítéka volt annak, hogy Szeged élen járt az új élet megteremtésében. Nagy szerepe volt Szegednek abban is, hogy a munkáspárti együttműködés keretében 1945. májusáig országosan is megalapozódott Magyar Kommunista Párt tekintélye és vezető szerepe.

III.

A munkásegység fejlődése 1945. nyaratól az
1947-es választásokig

1945. nyarán a háboru befejeződésével, az alapvető antifasiszta, demokratikus feladatok megoldódásával a népi demokratikus átalakulás új szakaszába lépett, új feladatok merültek fel. A feléledt reakció is támadásba lendült az elért vívmányok ellen, az osztályszövetség baloldala, elsősorban az MKP és a munkásegység ellen. A politikai életben erőteljes polarizáció indult meg a "hogyan tovább?" kérdése körül mind a pártok között, mind pedig egyes pártokon belül. A forradalom logikájából következett, hogy az elért eredmények megvédése is csak további lépésekkel, a forradalom továbbfejlesztésével volt lehetséges. Az MKP májusi konferenciája legfőbb feladatként az újjáépítést, valamint a munkáosztály súlyának növelését tűzte ki, változatlanul a nemzeti összefogás keretein belül, fokozatosan megvalósítva, de határozottabban hangsúlyozva a forradalom népi demokratikus jellegét, államosítási követeléseit. Kiemelkedő jelentőséget tulajdonított - éppen e célok elérése érdekében - a párt erősítésének is. A konferencia határozata kiemelte, hogy a párt "mélyítse el és szilárdítsa meg a munkásegységfrontot, a Szociáldemokrata Párttal való szoros együttműködést, a két munkáspárt április 27-i Nyílt Levelének szellemében és utasítson el minden kísérletet, amely ennek az egységnek megbontására irányul."⁷⁷ A megjelölt központi feladatot, az újjáépítést, a szilárd munkásegység jegyében tar-

totta megvalósíthatónak, és ez a cél alkalmas is volt az adott pillanatban a két párt tömegeinek közelítésére. A konferencia óriási vívmányként üdvözölte és megerősítette a szakszervezetekben megvalósult munkásegységet, kommunisták és szociáldemokraták szoros együttműködését a munkásság legfontosabb tömegszervezetében. Élesen elutasította a mindkét oldalról néhol jelentkező "különállási" kísérleteket. Az a - egyébként túlzó és hibás alapállású - kritika, ami a párton belüli "baloldali" megnyilvánulások ellen lépett fel, a szociáldemokratákkal szemben néhol megnyilvánuló helytelen politika, magatartás ellen is szólt.

1945. májusában az SZDP is véget vetett az ideiglenességnek.⁷⁸ Eszmei, politikai, programatikus lemaradását azonban továbbra sem tudta behozni, bár szervezeti vonatkozásban sikerült felzárkózni a másik munkáspárt mellé. A közvetlen feladatokat ekkor is, majd az 1945. augusztus 18-20. között tartott XXXIV. Kongresszuson elfogadott akcióprogramban az újjáépítésben, vagyis helyen és az MKP-vel egyezően fogalmazták meg. Perspektívikusan, stratégiailag is nagy jelentőségű volt, hogy májusban az SZDP az azonos végeél alapján szentesítette a munkásegységet és a bizalmat az MKP iránt, amelyeket még a kezdeti nehézségekből fakadó surlódások sem akadályoztak meg. Természetesen az új, nem várt fejlődésből és a "szociáldemokratizmusból" adódó eszmei-politikai bizonytalanság rányomta bélyegét a májusi és augusztusi feladatmeghatározásokra, elvi, programadó megnyilatkozásokra is. Az MKP változatlanul határozott fölényben volt eszmeileg, politikailag az SZDP fölött, dinamizmusáról, nagyobb szervezettségéről nem is szólva. És ami ennél is fontosabb, az SZDP jobboldala - amely már az előző időszakban

sem nézte jó szemmel a párt balra tolódását, munkásegységfront-politikáját, az MKP térnyerését, és vezető szerepét az együttműködésben - kezdett határozottabb formát ölteni. Peyer Károly hazatérése, az Angol Munkáspárt választási győzelme, a belpolitikai küzdelem az SZDP-n belül is polarizált. Nyíltan azonban még a XXXIV. Kongresszusukon sem lépett fel a jobboldal. Ez a kongresszus teljesen a baloldal irányításával zajlott le, de már kulisszák mögötti harcban született kompromisszum alapján. A jobboldal minden erőfeszítése ellenére sem tudta megakadályozni a budapesti választások közös listáját sem.

Az említett tényezők a vidéki politikai életben, a helyi pártszervezetekben is éreztették hatásukat. Szegeden is felgyorsult a polarizálódás, egyre élesebben és nyíltabban lépett fel a reakció, az itt az átlagosnál is jobboldalibb Független Kisgazdapárt vezetésével. Az MNFF pártjai közötti együttműködésben éles ellentétek mutatkoztak és az addig igen jó munkáspárti együttműködés falán is megjelentek az első repedések.

Az alapvető tényező azonban Szegeden most is az együttműködés volt, ellentétben több helységgel, ahol az együttműködés már ebben a kezdeti időszakban is gyakran lehetetlenné vált. Különösen az újjáépítésben való közös részvételben nyilvánult meg és funkcionált az együttműködés a két párt szegedi szervezetei és tagjai között. Kommunista kezdeményezésre a két munkáspárt és a szakszervezetek vezetőinek június 22-i együttes ülésén közös újjáépítési bizottság megalakítását határozták el.⁷⁹ A kilenc tagú bizottság id. Komócsin Mihály vezetésével néhány nap múlva meg is tartotta alakuló ülését és megkezdte működését. Egységesen foglaltak állást a Törvényhatósági Bizottság július 11-i ülésén az FKP reak-

ciós vezetőjével, Nagyiván Jánossal szemben.⁸⁰ Az erősödő reakció elleni fellépés érdekében a szegedi kommunisták erőteljesen hangoztatták a munkásegység szükségességét. Komócsin Zoltán július 16-án kijelentette: "Az MKP és az SZDP együttműködése a legbiztosabb záloga annak, hogy a reakció csődöt mond", és a két munkáspárt zászlaja alatti tömörülésre szólított fel.⁸¹ Ugyanakkor Keresztes Mihály az MKP délkerületi titkára teljes joggal és helyesen hangsúlyozta azt is, hogy eddig különleges feltételeket szabtak a pártba való belépésnél, most nyitásra van szükség és az MKP minden becsületes, jószándéku embert szívesen lát.⁸² Ez jelezte a kommunista pártszervező munka taktikájának megváltozását, és egyben azt is, hogy az MKP nem mond le és nem is mondhat le arról, hogy vezető legyen, első párt legyen a Függetlenségi Frontban és a munkásegységfrontban egyaránt. Ez a vezető szerep - amelynek biztosítása a pártérdeken túl, osztály és nemzeti érdek is volt - pedig attól is függött, hogy a párt szervezeti erejét, létszámát tekintve tudja-e elméleti-politikai fölényét, tömegekre gyakorolt hatását realizálni, különös tekintettel a közelgő választásokra. Ezért a párt is széleskörű tagtoborzást indított, szélesítette tömegbázisát, mert az az veszély fenyegetett, hogy a többi demokratikus párt, amelyek - köztük az SZDP is - szinte válogatás nélkül, mérce nélkül, multa, politikai állásfoglalásra való tekintet nélkül bővítették soraikat, szervezeti szempontból olyan előnyre tesznek szert, amelyet a kommunista párt centralizáltsága, szervezettsége nem tudott volna ellensúlyozni. A felszabadulás utáni demokratikus fejlődésre már lehetett alapozni a tagtoborzásnál - különösen a korábban felszabadult területeken, Sze-

geden is. Természetesen ez a nyitás ideiglenesen nehézségekhez, az új párttagok nem kellő eszmei-politikai felkészültségéhez, bizonyos felhiguláshoz, káderproblémákhoz vezetett, főleg alsóbb szinteken. Ez azonban szükségszerű lépés volt, és különösen Szegeden volt erre szükség, a város fentebb elemzett ellentmondásos társadalmi strukturája miatt. Ugyanakkor - éppen ezért - üzemi, kerületi és főleg falusi, tanyai szinten sok probléma adódott a vezetők nem kellő felkészültsége miatt az első időszakban.

Az említett szervezési változás szükségességét a két munkáspárt szegedi szervezeti helyzetének, létszámának alakulása is aláhúzta, indokolta. Az MKP-nak 1945. júniusában a városban 8 alapszervezete, a külterületen 13, a környező falvakban 1 szervezete működött, 6 helyen pedig folyt a szervezés. Az MKP szegedi szervezetének 1945. szeptemberében körülbelül 4000 tagja volt, annak ellenére, hogy csak egy pár szavas belépési nyilatkozatot kellett kitöltenie a belépőknek.⁸³ Ez a taglétszám már nagyarányú tagtoborzás eredménye volt. A választási agitáció következtében a párt-szervezet tagjainak létszáma novemberre 5600 főre emelkedett.⁸⁴ Abszolút értelemben ez óriási fejlődés, hatalmas eredmény a felszabadulás óta eltelt alig egy éves periódust tekintve. Ha azonban figyelembe vesszük a város lakosainak számát, valamint azt, hogy a párt döntő befolyással rendelkezett a város gazdasági, politikai életének irányításában, mivel szinte minden kezdeményezés tőle indult ki - és ez szervezeti vonatkozásban nem mutatkozott meg -, akkor valóban kevés ez a létszám, amint arra az MKP KV Szervezési Osztályának instruktora is rámutattak.⁸⁵ Különösen kevésnek tűnik a tagok száma, ha összehasonlítjuk az SZDP szegedi szerve-

zetének létszámával, amely jóval kevesebbet tett a felszabadulás után, csak "reagáló" párt volt, és mégis az ebben a periódusban elkezdett nagyarányú pártszervező, tagtoborzó munkájának eredményeképpen 1945. október elején taglétszáma már 6000 fő.⁸⁶ Egy 1945. augusztus 10-i beszámoló szerint Szegeden az SZDP-nek nyolc belterületi és 29 külterületi /községi, tanyai/ szervezete volt.⁸⁷ Üzemi szervezetek ekkor még nem voltak, csak ebben az időszakban kezdtek el ezek kiépítését, leválasztását a kerületi szervezetektől. Erről az időszakról még nem állnak rendelkezésünkre részletes rétegstatisztikák a két párt szociális összetételéről. Azt azonban egyértelműen megállapíthatjuk, hogy az MKP szegedi szervezetében az alapvető meghatározó munkásság mellett viszonylag nagy, az átlagosnál nagyobb az értelmiségi-alkalmazotti rétegek aránya. Ez a város már többször említett specifikumaiból adódott, és így mindenképpen tulzó az az instruktori jelentés, amely azt bírálja, hogy "gyökereinket nem a szegedi munkások, parasztok, hanem a nyárspolgárok közé eresztettük!"⁸⁸ A szegedi szervezet fő osztaga, fő bázisa ugyanis az ipari munkásság és a külterületek szegényparaszsága, földmunkássága volt, az említett jelenség ellenére. Az viszont tény, hogy a szegedi munkásosztály nagy számban sorakozott fel az SZDP mögé is, és az osztályon belül a kommunisták nem voltak fölényben, létszámban lemaradtak az SZDP mögött. Összehasonlíthatatlanul nagyobb mértékben jellemezte azonban a felhígulás, az át-
rétegződés a Szociáldemokrata Pártot. Már ebben az időszakban is nagyobb számban tódultak be ide az értelmiségi-alkalmazotti, vagyis a kispolgári és középrétegek. A párt Szegeden nagy létszámú orvos-, mérnök-, pedagógus-, pénzügyi

tisztviselő-, közalkalmazott és magánalkalmazott csoportot hozott létre, majd 1945. végén kisiparos-kiskereskedő csoportot is. A vasutas és postás szakmákban is a szociáldemokraták voltak többségben. Meg kell jegyezni, hogy az üzemi létszámot tekintve is fölénybe volt ekkor az SZDP, de ebben az üzemi tisztviselők és alkalmazottak is benne voltak, tehát az üzemi létszám nem felelt meg teljesen a két párt erőviszonyának a munkásosztály körében. A parasztság vonatkozásában pedig egyértelmű volt Szegeden is a két munkáspárt közül az MKP hegemoniája, annál is inkább, mert Szegeden a Nemzeti Parasztpárt gyengébb, így a parasztság baloldali, radikális elemei is az MKP-ben tömörültek.

A két munkáspárt előzetes megegyezése segítette elő, hogy "demokratikus szellemben" megoldják a városházi státuszok rendezését. Az 1945. augusztus 14-i pártközi értekezletre közösen kialakított állásponttal mentek, megegyeztek abban, hogy egyenlő számban lesznek a közigazgatás vezető posztjain kommunisták és szociáldemokraták, mégpedig 3-3 fő.⁸⁹ Ennek az arálynak az elfogadása mindenképpen a kommunisták részéről jelentett gesztust, mivel a tartalmi erőviszonyoknak nem felelt meg ez az arány. /Bár kétségtelenül a formális, csak a létszámot figyelembe vevő arálynak ez felelt meg./ Megegyeztek abban is, hogy a lemondott kommunista főispán, Karácsonyi Ferenc helyett szociáldemokratát választanak meg, a polgármester a kommunista Dénes Leó, helyettese a szociáldemokrata Dr. Antalffy György lesz.⁹⁰ Igaz, a főispán személyén már volt vita, az MKP a baloldali Papdi Györgyöt kívánta főispánnak és ez irányban nyomást is próbált gyakorolni. Az SZDP azonban - nyilvánvalóan pártérdekből, Papdinak pártvonalon való tartása miatt - a jobb-

oldalibb Vörös Józsefet jelölte és választotta meg.⁹¹

A helyi szakszervezet vezetőségében, a Szakszervezeti Bizottságban továbbra is az együttműködés volt a meghatározó tényező. Ezt a testületet 1945. augusztus 27-én újra választották. Az új vezetőségbe 4 kommunista és 3 szociáldemokrata került.⁹² Ez az arány ebben az esetben is feltétlenül a kommunisták részéről jelentett engedményt, a munkásegység érdekében kötött kompromisszumot, hiszen a szociáldemokrata szakszervezeti mozgolódás ellenére Szegeden határozott kommunista vezetésű a szakszervezeti mozgalom.

A legalsóbb szinteken, az egyes szakszervezetekben, kerületekben, üzemekben is voltak jelei a jó együttműködésnek ekkor. Augusztus 12-án a két párt Somogyi-telepi szervezete közös nagygyűlést tartott a munkásegység jelszavával.⁹³ Mind a kommunista, mind a szociáldemokrata pártnapokon az augusztus-szeptemberi időszakban az egység, az együttműködés melletti kiállások domináltak. Ezekben a pártnapokon a másik munkáspárt tagjai is résztvettek. Augusztus 21-én Somogyi-telepen közös pártnapot is rendeztek, ami nagyon pozitív, előremutató jelenség volt ebben az időszakban.⁹⁴ Az SZDP-ben a május-juniusi problémák után ismét fel erősödött az egység hangja, ami az SZDP Országos Vezetőségének július 5-i ülésével, a párt XXXIV. Kongresszusának előkészítésével és magával a kongresszussal volt összefüggésben. A július 5-i ülésen megállapították: "... mindkét párt elszánta magát arra, hogy az együttműködés gondolatának a mozgalom minden területén érvényt szerez a vidéken éppúgy, mint a fővárosban és környékén, a politikai élet területén csakúgy, mint az üzemekben!"⁹⁵ A kongresszus pedig egyértelművé tette és kongresszusi határozattá emelte, meg-

szilárdította a két munkáspárt együttműködését. Augusztus 17-én Szeged munkássága nagygyűlésen követelte a fekete-piac letörését és az általános munkakötelezettséget, a munkásegység jegyében. Bernáth András, az SZDP szónoka hangoztatta: "A két munkáspártnak elől kell járnia a reakció elleni harcban."⁹⁶ A szegedi munkásmozgalom mérvadó régi fellegrárában, a Szegedi Kenderben - ha volt is vita - a két párt közötti viszony normális, "Higgadt, nyugodt hangon, tárgyilagosan" vitatják meg és oldják meg a felmerülő nézeteltéréseket.⁹⁷ A munkásegység megerősítése érdekében találkoztak ismét szeptember 1-én a volt ricsei internáltak.⁹⁸ Ezen a találkozón Tombácz Imre figyelmeztette mindkét pártot, hogy ne egymás gyengítésére, hanem a reakció elleni harc erősítésére fordítsanak figyelmet. Ehhez a megállapításhoz az SZDP nevében Vörös József csatlakozott és ígéretet tett a munkásegység erősítésére.

Az MKP szegedi szervezete ebben a periódusban is nagy erőfeszítéseket tett az együttműködés eszmei-politikai, stratégiai-taktikai jelentőségének megindoklására, a munkásegység gyakorlati megvalósítására, a minél szorosabb összefogásra. A választási előkészületeket is a munkásegységnek rendelte alá, mindent megtett a budapesti választások előtt is a közös választási lista érdekében. A szegedi dolgozók pártkülönbség nélkül, együttesen, sorra állást foglaltak a közös lista mellett. Így határoztak a szegedi építőmunkások, ruházati munkások, malomipari-, bőripari munkások, az Orion Bőrgyár, a Szegedi Kender, az Ujszegedi Kender és a Dohánygyár munkásai!⁹⁹ Ezek az állásfoglalások a szegedi munkásegység fejlődésének kiemelkedő megnyilvánulásai voltak.

Nem volt ennyire egyértelmű ekkor már az SZDP szegedi szervezetének álláspontja és politikája. Kétségtelen tények mutatták, hogy a párt jobboldala itt is mozgolódott, nyíltan is színre lépett és egyes szociáldemokraták egyre inkább szembekerültek a demokratikus fejlődéssel, nem tudták tovább követni a politikai fejlődést, a párton belüli és a tömegek között megnyilvánuló balratorodást. Egyesek elvi, mások politikai, személyi okokból szembefordultak a balra tartó politikai fejlődéssel, a balra tartó SZDP-vel és a kommunista párttal való együttműködéssel is. Ezek a jelenségek természetesen negatívan hatottak a két párt együttműködésére is, bár a Szegeden kialakult normális, jó viszonyt döntően nem tudták megváltoztatni, nyílt ellenségeskedéssé változtatni.

Az SZDP polarizálódásának több jele is volt. 1945. június 19-én megjelent a Szegedi Népszava, az SZDP szegedi szervezetének lapja. Az önálló pártlap megjelentetése önmagában még nem értékelhető negatívan, a Délmagyarország is - amely ekkor még nem önálló kommunista lapként, hanem az MNFF lapjaként jelent meg - új fegyvertársként köszöntötte a Szegedi Népszavát.¹⁰⁰ Bizonyos mértékben azonban az egység bontásaként is lehet értelmezni a lapalapítást, amint arra Szirmai István 1945. április 8-ai, a Központi Vezetőséghez küldött levelében is utalt.¹⁰¹ Az SZDP tudniillik nemcsak azzal indokolta az önálló pártlap megjelentetését, hogy egyre nehezebbé vált a közös lap kiadása, hogy nézeteltérések adódtak a lap szerkesztése, irányvonala körül, és hogy az SZDP formálisan nem szerepelt a Délmagyarország alapítói között, miközben az SZDP és az MKP szoros összefogásnak, a munkásegységfrontnak a jelentősége egyre nőtt.

Ebben a vonatkozásban ugyanis igaza volt. Az önálló szociáldemokrata pártlap létrehozását azonban az is motiválta, hogy a Délmagyarország tulajdonképpen kommunista pártlap, és ezt sérelmezte az SZDP. Ezen kívül pedig szerkesztőként Magyar Lászlót akarták megnyerni, akivel szemben a kommunista pártnak komoly fenntartásai voltak. Hozzá kell még tenni, hogy az első pártlapot az SZDP hozta létre Szegeden, mivel a Délmagyarország is csak egy hónappal később, 1945. július 24-én alakult csak át az MKP szegedi szervezetének lapjává. A Szegedi Népszavát főszerkesztőként Dr. Valentiny Ágoston jegyezte, szerkesztője pedig az említett Magyar László lett. A lap irányvonalát a főszerkesztő jobboldali beállitottsága már jelezte - annak ellenére, hogy az csak névleges tisztsége volt -, de a szerkesztő Magyar László is meglehetősen kommunistaellenes beállitottságu volt, a Szociáldemokrata Pártba is csak ekkor lépett be.¹⁰² A két pártlap megjelenése önmagában is a nyílt polémia lehetőségét hordozta magában és a politikai fejlődés később ezt a lehetőséget realizálta is. Hiába üdvözölte Tombácz Imre az MKP szegedi titkára a "kommunista Délmagyarország"-ot köszöntő üzenetében a testvérpártot és hangoztatta a legőszintébb barátságot az SZDP-vel,¹⁰³ néhány nap múlva kirobban sajtópolemia formájában az első nyílt vita a két párt szegedi szervezete között.

Bizonyos ideológiai különbség is jelentkezett már az SZDP szegedi szervezetében. Az egyik pólusnak Dr. Valentiny Ágoston adott hangot, többek között a Szegedi Népszavát megindító cikkében is.¹⁰⁴ A demokratikus összefogás szükségességét hangsúlyozta ugyan, de ezen belül a munkásegységről egyetlen szót sem szólt, a "tisztá szociáldemokrácia" gondolatát emelte ki. Az ő demokráciafelfogásában a kommunisták

sohasem voltak demokraták. Az SZDP Szentháromság u. 5. /ma Hunyadi János sgt./ alatti székházát felavató ünnepségen július 29-én hangoztatta, hogy az új Magyarország, amelyet ezután kell felépíteni, eljut majd a szocialista államhoz is.¹⁰⁵ Ez a "ma a demokráciáért, holnap a szocializmusért" koncepció, a hagyományos "szociáldemokrata szocializmus" jobboldali értelmezése a volt igazságügyminiszternél. Ezzel szemben Pintér Géza és Simon Béla az SZDP szegedi titkárai, valamint Dr. Antalfy György megnyilatkozásaiban, ha van is eszmei-politikai bizonytalanság, tisztázatlanság, de a "ma a demokráciáért, holnap a szocializmusért" baloldali szociáldemokrata értelmezése mutatkozik meg. Simon Béla ugyanis népi demokráciáról, demokratikus, népi Magyarország felépítéséről, osztály nélküli szocialista államról beszélt.¹⁰⁶ Dr. Antalfy György előadása a szociáldemokráciáról is azt jelzi, hogy a baloldaliak a polgári demokráciánál jóval többet akarnak, ténylegesen - nemcsak szavakban - marxisták, szocialisták, annak ellenére, hogy még több kérdésben - így főleg a demokrácia értelmezésében - nem jutottak el a kommunista álláspontig. Dr. Antalfy is egy ködös megfogalmazást használt, amely szerint a szociáldemokrácia az állam és a társadalom igazságos, értelmes emberekhez méltó rendje. Ugyanakkor elismerte - és ez még a baloldali szociáldemokrata teoretikusok között sem volt gyakori ekkor -, hogy a politikai hatalmat a munkásság számára kell megszerezni.¹⁰⁷ Innen már csak egy lépés választotta el az SZDP balszárnyát a proletárdiktatura, a demokrácia kommunista értelmezése elfogadásától. Pintér Géza is a kapitalizmus és a polgári demokrácia felszámolásának szükségességéről, a tényleges gazdasági, politikai demokrácia, a népi demokrácia, vagyis a

"szociális demokrácia" megvalósításáról beszélt.¹⁰⁸ Bizonyos eklekticizmus, a fejlődés jellegének, szakaszainak helytelen értelmezése jellemzi tehát a szegedi SZDP baloldalának ideológiai arculatát is. A baloldal említett képviselői azonban - és Papdi György főtitkár is - hangoztatták és vállalták a kommunista párttal való együttműködést és a munkásegység mindenáron való megőrzésére szólítottak fel. A helyzetet az bonyolította, hogy az SZDP egységesen - az említettek is - a választási küzdelemben a szociáldemokráciát jelölték meg, mint egyetlen kivezető utat - elsősorban pártpolitikai okokból -, bár az illúziók, az SZDP vezető szerepébe vetett hit ekkor még az osztályharcos szárnyra is hatottak, együttműködési készségüket azonban ez nem befolyásolta. Az SZDP két irányzata között ez volt a döntő különbség ebben az időszakban, nem pedig a fentebb említett - bár kétségkívül meglévő és érzékelhető - ideológiai kérdésekben.

Konkrét politikai kérdésekben is megjelentek az első nyílt ellentétek az SZDP szegedi szervezetén belül és az SZDP és az MKP között. Ekkorra vált véglegessé, hogy az SZDP nem vesz részt az ifjúság egységes demokratikus tömegszervezetében, a MADISZ-ban, hanem külön ifjúsági szervezetet hoz létre Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom /SZIM/ néven. A szervezkedő SZIM és a MADISZ között kiéleződött a viszony az ifjúsági mozgalom egységének kérdésében. A központ döntése értelmében az SZDP szegedi szervezete nem ismerte el az ifjúság egység szervezetének szükségességét. Ők is azzal az ismert, dogmatikus, álbaldali, demagóg érveléssel éltek, miszerint a szocialista, marxista világnézet háttérbe szorulásától félnek a MADISZ-ban és "keveselljük a demokráciát szocialista tartalom nélkül" jelszóval indokolták a külön szociáldemokrata ifjúsági szervezet létrehozását.¹⁰⁹ Ennek viszont gyökeresen

ellentmond és az érvelés demagóg jellegét bizonyítja, hogy ugyanakkor a SZIM "kitárja kapuit az egész magyar fiatalság számára".¹¹⁰ Ugyancsak ebben az időszakban szervezte meg az SZDP Szegeden nőbizottságát és az egyes szervezetekben önálló nőcsoportjait. Külön sportegyesületet is hoztak létre a városban pártalapon.

A szegedi MADISZ Központi Vezetősége teljes joggal bélyegezte káros és veszélyes egységbontásnak a SZIM létrehozását és rámutatott arra, hogy a világnézeti különbség nem lehet akadálya az egységes ifjusági tömegszervezetnek.¹¹¹ A SZIM megalakulását azonban nem tudta megakadályozni és a későbbiekben, a pártszervezetekhez hasonlóan, - sőt Szegeden néhol élesebben - surlódások, nézeteltérések jelentkeztek a két ifjusági szervezet között. Az ifjusági mozgalom területén is volt azonban együttműködést elősegítő tényező. A két párt ugyanis a szakszervezeten belül július 5-én Szegeden is közös ifjusági szervezetet, a Szakszervezeti Ifjusági és Tanonc mozgalmat /SZIT/ hozott létre. Ugyancsak meg kell említeni, hogy a két pártnak közös munkás kultúrcsoportjai, kultúrszervei működtek, amelyek szintén az egységet előmozdító tényezők voltak.

Az első komolyabb nyílt összeütközés Szegeden a két párt között a Valentiny-kérdésben történt. A népi demokratikus fejlődéssel, a munkásegységgel egyre inkább szembekerülő szociáldemokrata politikust fasisztamentésért és jobboldali akcióiért élesen megtámadta a Délmagyarország. Heves sajtóvita keletkezett a két pártlap között.¹¹² Az SZDP-n belül sem volt egység Szegeden a vitatott kérdésben, hiszen a Valentiny által képviselt csak alkotmányos, parlamentáris eszközökkel folytatott harccal ellentétben Pintér Géza a leg-

erélyesebb eszközöket követelte a reakcióval szemben és egyben a két munkáspárt összefogását.¹¹³ A Szegedi Népszava viszont Garami Ernőhöz hasonlította Valentinyt és Szegedre, a szegedi párt élére történő visszatérését óhajtotta, miután az igazságügyminiszter kénytelen volt lemondani.¹¹⁴

Az alkalmazott harci eszközök kérdése tehát változatlanul problémát jelentett. A Szegedi Népszava például tiltakozott az MKP vezette bírósági tüntetés ellen - amely a fasisztamentő akció ellen zajlott le -, védelmébe véve a "szigoruan törvényes és alkotmányos eszközöket."¹¹⁵ Ugyanakkor kiállt az 1945. szeptember 15-i, a SZIM által szervezett álradikális, parasztellenes, demagóg piactüntetés mellett, és azt fegyelmezett, jogosult demonstrációnak tartotta. A tüntetésen történt atrocitásokért pedig elhárította a pártról a felelősséget.¹¹⁶ Simon Béla ugyancsak elhatárolta az SZDP-t a kilengésektől, de a SZIM meggondolatlan lépésétől is és szigorú vizsgálat indítását jelentette be.¹¹⁷ Az értékelés ellentmondásosságát tükrözte az SZDP szegedi szervezete VB-jének szeptember 18-i állásfoglalása is e kérdésben. Egyrészt ugyanis vállalta a megmozdulást, a kilengésekkel viszont nem értett egyet, de azokat más pártok rovására írta.¹¹⁸ Nincs tehát teljes egyetértés az adott kérdésben az SZDP szegedi szervezete, a SZIM szegedi szervezete és a Szegedi Népszava között, annak ellenére sem, hogy teljes harmóniát nyilvánítottak ki.¹¹⁹ A tüntetés értékelésénél figyelembe kell venni, hogy az nagy veszélyt jelentett a munkás-paraszt szövetség szempontjából, éppen akkor, amikor az FKP a parasztsztrájk reakciós tervét felvetette. Másrészt ártott a két munkáspárt együttműködésének is, lazította azt, hiszen az MKP előzetesen elállt a tüntetésen való

részvételtől, sőt elítélte, mint a realitásokkal nem számoló, demagóg, parasztelles akciót, kijelentve, hogy a súlyos gazdasági helyzetért nem a parasztság a felelős. Az említett két tüntetéssel kapcsolatos szociáldemokrata magatartás alapján leszögezhetjük, hogy a szegedi SZDP állásfoglalását mindkét esetben elsősorban pártpolitikai és presztizs-szemponatok, a kommunista párttal szembeni féltékenység határozta meg. Összességében megállapíthatjuk tehát, hogy a két párt viszonya a választási kampány megindulása előtt, a budapesti választások időszakában, ha változatos is - és a korábbinál jóval ellentmondásosabb -, de különösen a reakció elleni harcban alapvetően normális. Ezt egy kommunista párti instruktori jelentés is leszögezte, amely közli, hogy a szociáldemokraták "általában véve inkább velünk szolidárisak, s csak kisebbségük húz a kisgazdákhoz."¹²⁰ Ez a jelentés feltétlenül helyesen emelte ki az SZDP fő politikai vonalát és a párton belüli egység hiányát, de a szegedi munkáspártok közötti viszony kétségtelenül - a viták ellenére - több mint szolidáris ekkor, sokkal bensőségesebb, jobb együttműködést jelentett.

Az 1945. október 7-i budapesti választás után az SZDP jobbszárnya elérte - igaz az MKP sem tulságosan erőltette - hogy az országos választáson a két párt külön listán induljon. Ezután Szegeden is háttérbe szorult a munkásegység kérdése, mindkét párt elsősorban saját sorainak erősítését szorgalmazta, természetesen saját választási sikerére törekedett. Az SZDP ekkor kezdett erőteljes szervezkedésbe a szegedi üzemekben, alakította meg első üzemi szervezeteit, tartotta sorozatban üzemi pártnapjait. A közös lista számos szociáldemokrata hívével szemben az SZDP szegedi VB-je felhívásban tiltotta meg, hogy ebben a kérdésben valaki állást foglaljon

az országos pártvezetőség döntése előtt.¹²¹

A városban az SZDP választási küzdelmét Kéthly Anna és Dr. Valentiny Ágoston irányította. Ennek következtében itt az SZDP-ben ekkor megjelenő "középpárti, hid" koncepció jobboldali értelmezése uralkodott. Dr. Valentiny 1945. október 21-i választási beszédében kijelentette: "... nem lehet sem Kelet, sem Nyugat felé orientálódunk, és ne hagyjuk magunkat se jobbra se balra eltéríteni."¹²² A szegedi szociáldemokraták választási agitációjának másik uralkodó gondolata a párt és a párt szegedi múltjának, hagyományainak, történelmi érdemeinek hangoztatása. Kihasználták, hogy erre valóban lehetőséget adtak a felszabadulás előtti szegedi választási küzdelmek, a szociáldemokrata mozgalom itteni hagyományai. Kéthly személye is lehetőséget adott erre, hiszen őt erős szálak fűzték Szegedhez, a felszabadulás előtt is ő vett részt ezekben a harcokban és Szeged szociáldemokrata parlamenti képviselője volt. Harmadsorban a szociáldemokrácia elhivatottságának hangoztatása jellemezte még választási propagandájukat. Jellemző, hogy a konkrét, aktuális feladatokról, a jelen és a jövő tartalmáról szinte alig hangzott el több beszédekben általános szólamoknál. Ezen kívül iparosok, kereskedők, értelmiségiek felé orientálódó pártjuk nagyon erős kispolgári, középrétegcentrikus választási propagandát folytatott itt. /Erősebbet mint például a fővárosban./ A munkások, parasztok felé sokkal kevésbé fordult, mivel a parasztok között az MKP-vel nem versenyezhetett, a munkások között pedig befolyását adottnak vette. /Ez utóbbi kérdésben elfoglalt álláspontja megalapozatlan volt, ezt annak ellenére állíthatjuk, hogy a szegedi munkáosztály pártmegoszlása és szavazatainak megoszlása meglehetősen ellentmondásos volt, aminek speciális okaira rész-

ben már rámutattuk, részben a továbbiakban fogjuk elemezni./

A választási küzdelembe olyan disszonáns hangok is becsusztak, amelyeket korábban a városban nem tapasztalhattunk. "Szokatlan volt, hogy az SZDP szónokai is tettek felénk egy-két barátságtalan, csipős megjegyzést." - hangoztatta az egyik kommunista pártijelentés.¹²³ Az MKP szónokai ugyanakkor - tartva magukat az MKP KV-nek az SZDP jobboldalával kapcsolatos taktikai irányvonalához - nem bíralták nyíltan őket, nem kritizálták az SZDP-t gyűléseiken. A kommunisták Szegeden sem tévesztették szem elől választási harcukban a munkásegységet, mivel azt nem konjunkturális tényezőnek tekintették.

A választási küzdelmet értékelve megállapíthatjuk, hogy bár a fenti okok - és elsősorban az SZDP tevékenysége - következtében az együttműködés és az összetartó szálak hátterbe szorultak és az eszmei, politikai, szervezeti, módszertani és a szociális összetételben megnyilvánuló ellentétek jobban kiütöztek, de a két munkáspárt helyi szervezete közötti viszony nem fajult el, az együttműködés nem vált lehetetlenné.

A választások szegedi eredményei tükrözték a demokratikus fejlődés addigi eredményeit, de ugyanakkor rámutattak arra is, hogy a harc még korántsem dőlt el. A kommunisták előzetes számítása a szegedi szavazatok megoszlását illetően - bár az sem volt túlzottan optimista - nem vált be pontosan, különösen a két munkáspártra leadott szavazatok arányát tekintve, de a Nemzeti Parasztpártot illetően sem. Eszerint a becslés szerint a városban az MKP és az SZDP 15-15 %-ra számíthatott, talán ennyire az NPP is, a fennmaradó kb. 55 % pedig az FKP-nak jutott volna.¹²⁴ Ezzel szemben

Szegeden a reakció erejét mutatta az FKP 62,4 %-os, vagyis az országos arányt többmint 5 %-kal meghaladó választási eredménye.¹²⁵ A két munkáspárt szavazatainak száma is eltért az országostól. Az MKP a szavazatok 12,1 %-át /9 053 szavazat/, az SZDP 20 %-át /14 936 szavazat/ szerezte meg. A kommunistákra eső szavazatok száma tehát 5 %-kal elmaradt az országos eredménytől, a szociáldemokrata szavazatok száma viszont 3 %-kal felülmulta azt.

A választási eredmények akkorábbiakban elemzett gazdasági, társadalmi és politikai sajátosságok következtében sem túlságosan meglepők, bár a realitást, a tényleges erőviszonyokat így sem tükrözték. Az sem meglepő, hogy az MKP a város életében kivívott döntő szerepét, befolyását nem tudta szavazatokban megfelelően realizálni. A városban ekkor különösen rossz gazdasági helyzet is a kormányzati felelősséget legkonzekvensebben vállaló kommunista párttól vitt el igen sok szavazatot. Ezekből a szavazatokból a másik munkáspártnak is jutott, hiszen az SZDP sokkal kevesebbet vállalt a kormányzás felelősségéből, a gazdasági gondokból és sokszor a régi alapon, gátlástalanul, demagóg módon támadta a kormányt. Az SZDP szavazatainak ilyen magas aránya azonban több más tényező következménye is volt. Elsősorban a nagy hagyományú szegedi szociáldemokrata mozgalom, másrészt az addig viszonylag igen jó munkáspárt együttműködés sok baloldali szavazót is biztosított számára. Mivel az SZDP jobboldalisága sem politikai, sem mozgalmi vonatkozásban nem jelentkezett túlságosan nyíltan a városban, ez a jobboldaliság nem irányított az MKP felé sok baloldali - különösen munkás - szavazót. Ugyanakkor a Kéthly-Valentiny vonal sok jobboldali szavazót is vonzott, jelentős kispolgári, értelmiségi rétegeket. Végül igen sok ingadozó, közömbös is

- akiknek az FKP Szegeden túl reakciós, az MKP túl baloldali volt - az általuk középpártiak, mérsékeltnek tartott SZDP-re adta szavazatát. Az országos sajtóosságokon túl ezek a tényezők befolyásolták a helyi választási eredményeket. Mindenesetre az FKP abszolút fölénye ellenére a két munkáspárt együttesen 32,1 %-os szavazataránya /24 000 szavazat/ - különösen, ha figyelembe vesszük a szegedi munkásság alig több mint tizezres létszámát - mindenképpen számottevő eredmény volt, ha ellentmondásokat szociáldemokrata vonatkozásban takart is.

A választási versengés mindkét párt részéről problémát okozott az együttműködésben, hiszen "vagy ők viselkednek elutasítóan, vagy a mieink makacskodnak", állapítja meg egy kommunista párti jelentés.¹²⁶ Nyilvánvaló és természetes volt, hogy a Kéthly-Valentiny vonal és a jobboldal fel erősödő hangja a szegedi kommunisták között növelte a bizalmatlanságot az SZDP-vel szemben. Ugyanakkor ennek ellenére leszögezték, hogy a továbbiakban is nagy szükség lesz a két párt közötti jó viszonyra, az együttműködés megerősítésére. Az SZDP szegedi szervezete a szegedi választások eredményét előretörésként, megfelelőnek értékelte. Az MKP-vel szembeni pozíciója kétségtelenül megerősödött, ez azonban nem eredményezett lényeges változásokat a további együttműködés szempontjából. Papdi György ezzel kapcsolatban kijelentette: "Nem a választások eredménye, hanem a magyar dolgozók érdeke a legfontosabb számunkra".¹²⁷ A két párt e megnyilvánulásai megadták az alapot a munkásegység helyi megerősítéséhez. Az SZDP a választások tanulságait levonva - többek között a munkásbázis növelésére és növekvő számú üzemi szervezetek irányítására - Bozóki Lajos VB-tag vezetésével üzemi titkárságot hozott létre. Ekkor már nagy-

létszámu üzemi szociáldemokrata szervezetek működtek az Ujszegedi Kenderben, a Szegedi Kenderben, az Orion Bőrgyárban, a Lemezgyárban, a Dohánygyárban, a Gázgyárban, a Vízműveknél és a Villamósműveknél.¹²⁸ Ezekre támaszkodva ekkor kezdték erőteljesebben hangsúlyozni az üzemi bizottságok paritásos alapon történő újjászervezését, mivel ezt tartották az együttműködés legfőbb biztosítékának, ellenkező esetben viszont szerintük fennáll a surlódás lehetősége. A paritás követelésének ez az indoklása figyelemre méltó, bár természetesen nem fogadhatjuk el teljes mértékben, mivel a paritás követelése elsősorban pártpolitikai okokból történt.

A választások idején és közvetlenül utána a Szegeden különösen felbátorodó reakció, valamint - a viták, surlódások ellenére - a munkáspártok között megvalósuló együttműködés volt az a két tényező, ami hozzájárult ahhoz, hogy a felső szinten is és különösen helyi, alsóbb szinteken megromlott viszony Szegeden nem mérgesedett el olyan mértékben. Az 1945. decemberi szakszervezeti kongresszus idején - amikor az SZDP jobboldala a szakszervezeti egység felbomlasztásának szándékáig is eljutott - Szegeden a Szakszervezeti Bizottságban, az egyes szakszervezetekben, a Szegedi Kender Üzemi Bizottságában egység melletti kiállásokkal találkozunk kommunista és szociáldemokrata részről egyaránt. Joggal állapította meg tehát ekkor Tombác Imre, hogy különösen a szakszervezetekben jó a munkásegység.¹²⁹ A két kendergyárban lezajlott üzemi bizottsági választás is kimutatta, hogy a kommunisták iránt a szociáldemokrata munkások bizalma is megnyilvánult, a két párt között, különösen mozgalmi szinten tulajdonképpen nincsenek lényeges ellentétek. A Szegedi Kenderben csaknem egyhangulag, abszolút többséggel választották újjá a korábbi, hat kommunista és egy szociáldemokrata párt-

tagból álló üzemi bizottságot az összmunkásság akaratának megfelelően. Kovács József az üzemi bizottság egyetlen szociáldemokrata tagja, aki 39 éves volt tagja a pártnak, a zökkenőmentes együttműködést hangoztatta, valamint azt: nem érzik, hogy a többségben lévő kommunistákkal szemben hátrányban lennének.¹³⁰

A választási eredményekre támaszkodva támadást indító reakció ellen a forradalmi erők 1946. elején nagyarányú ellentámadással válaszoltak. Ennek eredménye volt a Baloldali Blokk megalakítása. A reakció elleni, a közigazgatás jobboldali elemeinek eltávolításáért, a köztársaság megtartásáért folytatott harc ismét közelebb hozta egymáshoz a munkáspártokat. A választási harc és a választási eredmények következtében megélénkülő szociáldemokrata jobboldal tevékenysége miatt sebeket kapott munkásegység is megszilárdult ebben a közös harcban. Mindkét párt törekedett erre, a kommunisták és a szociáldemokraták egyaránt hajlandóak voltak a kompromisszumra a munkáspártok együttműködésének megőrzése érdekében. Ezt bizonyítja az üzemi bizottsági választásokkal kapcsolatos megállapodás és kiáltvány is.¹³¹ Ez a két munkáspárt megegyezését és az egység fenntartását hangoztatta, a pártversengés kiküszöbölésére szólított fel közös lista és paritás alapján. Felső szinten tehát hosszas viták és egyeztető tárgyalások után sikerült megszilárdítani a munkásegységet. Alsóbb szinten viszont az üzemi bizottsági választások, továbbá a közigazgatás megtisztítása, a B-listázások általában kiélezték a helyi szociáldemokrata és kommunista szervezetek közötti viszonyt.

A szegedi szervezeteknél a munkásegység megvalósulása ebben a periódusban is kielégítő volt, sőt ismét javuló tendenciát mutatott, pozitív irányban tért el az átlagostól.

Az együttműködés az említett két nehéz próbán is sikerrel tuljutott. Ezt huzza alá - többek között - az is, hogy abamaradt a két párt helyi sajtója közötti vita. Az egymás elleni támadások az 1946-os év első felében teljesen hiányoztak, 1946. január 3-án a MADISZ, a SZIM és a SZIT közös nyilatkozatot jelentetett meg a válási törvény mellett.¹³² A közös megnyilatkozás - ha kevésbé jelentős ügyben történt is - komoly lépés volt a munkáspártok ifjúsági szervezeteinek együttműködésében. További jelentős fejlődés volt az ifjúsági szervezetek közeledésében, hogy a MADISZ kezdeményezésére a szegedi ifjúsági szervezetek ankétot rendeztek a problémák közös megvitatására.

1946. február 15-én Szeged dolgozói a két munkáspárt és a szakszervezetek felhívására a munkásosztály harci egységének megnyilvánulásaként - ezt hangoztatva és egyben demonstrálva is - tizperces munkabeszüntetéssel és utcai tüntetéssel tiltakoztak a reakciós megmozdulások, szabotázsakciók ellen. A népgyűlésen - amelyen kb. 12-15000 ember vett részt - Tombác Imre az MKP, Papdi György pedig az SZDP nevében tiltakozott, és követeléseik megvalósítása érdekében követelték a közigazgatás megtisztítását.¹³³ A szegedi népbiróság munkáspárt tagjai nem voltak hajlandók asszisztálni a népbiróság tulságosan enyhe ítéleteinek és nem voltak hajlandók együtt dolgozni a reakciós kisgazdapárti népbiróval. Ezért tiltakozásul február 21-én otthagyták a népbirósági tárgyalást. Ebben a kérdésben teljes volt az összhang a két párt között. A február 23-i pártközi értekezleten meg is állapodtak és ennek alapján elérték, hogy február 25-én a Szegedi Nemzeti Bizottság feloszlatta ezt a népbirósági tanácsot.¹³⁴

A két párt együttműködése tapasztalható az ipar-
testületi választás kérdésében is, együttesen léptek fel a
munkáspártok a reakció ellen ezen a területen. Az 1946.
március 17-i ipartestületi választáson ugyanis az előzetes
pártközi megállapodással ellentétben a két munkáspárthoz
tartozó iparosok jelentős részének kizárásával jobboldali
vezetőséget választottak meg az ipartestület élére. Az SZDP
VB március 19-i ülése ezért elhatározta, hogy a megválasz-
tott szociáldemokrata iparosoknak le kell mondaniuk tiszt-
ségükről és hogy azonos állásfoglalás és közös cselekvés
érdekében megkeresik a kommunista pártot.

Fontos politikai kérdés és egyben harc kérdése is
volt, hogy a közigazgatás megtisztítását, a B-lista össze-
állítását kik végezzék el. Az MKP február 17-i nagyszegedi
konferenciája határozatban szögezte le, hogy ez a Nemzeti
Bizottság és a szakszervezetek feladata.¹³⁵ Ezt az állás-
pontot a munkáspártok megvédték a február 21-i törvényha-
tósági bizottsági ülésen a reakciós, kisgazdapárti Nagyiván
Jánossal szemben.¹³⁶ A közigazgatás ilyen irányú és jelle-
gű, gyors és erélyes megtisztítását követelték gyűléseiken
a munkás- és paraszt tömegek is. Február 21-én a Gázgyár-
ban és Alsóközponton /a mai Mórahalom/, február 22-én a
Gyufagyárban, a Dohánygyárban, a Gazdasági Vasutnál, feb-
ruár 23-án Deszken, Szatymazon, Kiskundorozsmán és Tápén
tartottak gyűléseket e követelés jegyében.¹³⁷ Nagyon lé-
nyeges, hogy ezeket a gyűléseket az üzemekben és a falvak-
ban egyaránt az SZDP-vel együtt szervezték a kommunisták. A
kezdeményezés ezekben a tömegmozdulásokban, az alulról
jövő tömegnyomás felhasználásában a kommunisták kezében
volt, hiszen az SZDP bizonyos foku idegenkedése az ilyen
akcióktól változatlanul fennállott, de résztvettek a közös

harcban most és későbbi megmozdulásokban is.

Sikerült egyetértésre jutnia a két pártnak az összesített B-lista ügyében is. Először a két munkáspárt egyezett meg az elbocsájtandók listájában nagyon hamar, már február végén, március elején.¹³⁸ Ezután terjesztették ezt a listát pártközi bizottság, majd végül a Nemzeti Bizottság elé. Ez a kérdés tehát Szegeden nem élezte ki a viszonyt a két párt között.

1946. februárjában megkezdődtek az üzemi bizottsági választások is. A Nagyszegedi Pártbizottság területén 1946. május 18-ig 46 üzemben, illetve munkahelyen tartottak üzemi bizottsági választásokat.¹³⁹ Pontos, megbízható adatok ezekről a választásokról nem állanak rendelkezésünkre, csak különböző időben készült és néhol egymásnak is ellentmondó jelentések, kimutatások találhatók. Az üzemi bizottságok pártösszetételét, a két párt üzemi bizottsági pozícióit azonban ezek alapján megközelítően meg lehet állapítani. Egy 1946. április 8-i jelentés szerint 43 üzemben, illetve munkahelyen, ahol 1707 kommunista és 1800 szociáldemokrata párttag volt, az üzemi bizottságok munkáspártok szerinti megoszlása kb. 50-50 %.¹⁴⁰ Megállapítható, még, hogy a nagyüzemek üzemi bizottságaiban inkább kommunista, a kis- és középüzemekben inkább szociáldemokrata fölény tapasztalható a városban.¹⁴¹ 29 üzemi bizottságról részadatok is állanak rendelkezésünkre. Ezen a 29 helyen 8.804 személy dolgozott. Közülük 1933-an az MKP-nek, 2665-en az SZDP tagjai voltak ekkor.¹⁴² A taglétszám értékelésénél meg kell jegyezni, hogy az SZDP jóval magasabb taglétszámát elsősorban a vasutnál, a postánál és az egyetemen lévő szociáldemokrata túlsúly idézte elő. A jelentősebb üzemek közül a Dohánygyár, a Lemezgyár, a Lippai Fűrésztelep, az Angol-Magyar Jutafonó, a Pick-gyár, a

a Kecskeméti Konzervgyár, a Winter Kefegyár, a Tisza-malom és a doroszlmai Kunsági Szövőgyár MKP tagsága multa felül az SZDP tagságát. Az Ujszegedi Kenderben, a Szegedi Kenderben, a Délmagyarországi Cipőgyárban, a Gázgyárban, a Hangya Hűtőházban, a Szőregi Petróleumgyárban és az Ujszegedi Ládagyárban pedig a szociáldemokraták létszáma multa felül a kommunistákat. A Gyufagyárban és az Orion Bőrgyárban a két párt taglétszáma azonos volt.¹⁴³ A megválasztott üzemi bizottsági tagok között 73 kommunista és 70 szociáldemokrata volt.¹⁴⁴ A 29 hely közül 11 kommunista többségű, 7 szociáldemokrata többségű, 10 pedig paritásos üzemi bizottságot választott.¹⁴⁵ /Egy helyen csak pártonkívülieket választottak az üzemi bizottságba./ Megállapítható tehát, hogy az üzemi bizottságok megválasztásánál nem az üzemi párttagság létszáma volt a döntő. A kommunisták eddigi munkája, a párt politikája eredményezte azt például, hogy a Szegedi Kenderben - ahol 36 kommunista és 150 szociáldemokrata párttag volt - 4:3 arányban kommunista többségű üzemi bizottságot választottak.¹⁴⁶ Az Ujszegedi Kender 180 kommunista és 300 szociáldemokrata párttagja ellenére 5:4 arányban kommunista többségű üzemi bizottságot választott.¹⁴⁷ Több esetben az MKP is lemondott a létszámon alapuló merev többségről, így pl. a Lemezgyárban, ahol 3-3 taggal képviseltette magát a két párt az üzemi bizottságban, vagy a Pick Szalámigyárban, ahol egy kommunista és három szociáldemokrata került az üzemi bizottságba.¹⁴⁸

Az üzemi bizottsági választások lezajlása és eredményei azt mutatták, hogy Szegeden lényegében - a két párt közötti, választások esetén természetes versengés ellenére - a munkásegység jegyében folytak le a választások. A kommunisták sok helyen engedtek át pozíciókat a testvér-

pártnak, hiszen a Szegeden kezdetben teljesen kommunista vezetésű és alapjában kommunistákból álló üzemi bizottságok - az időközben végbement változások ellenére - 1946. elejéig a párt kezében voltak. Az természetes volt, hogy nem ragaszkodtak mereven a számarányokhoz, a paritáshoz, mivel ez nem tükrözte volna a pártnak a politikai életben, a gyakorlatban, a munkások közötti - taglétszámánál jóval erősebb - befolyását. Az SZDP szegedi szervezete, bár a paritást hangoztatta, amint azt a választási események is mutatják, nem ragaszkodott és nem is ragaszkodhatott ennek merev betartásához, hiszen sok szociáldemokrata többségű üzem is kommunista többségű üzemi bizottságot választott. A kölcsönös engedmények eredményezték tehát, hogy összességében városi viszonylatban végül mégis érvényesül a paritás, a nagyobb befolyás, illetve a nagyobb számarány alapján kölcsönösen biztosították azt, Nem az allentét, hanem az összhang jellemezte tehát elsősorban az üzemi bizottsági választásokat. Ezt bizonyítja az is, hogy az MKP nagyszegedi titkára 1946. március 10-én - tehát az üzemi bizottságok választások után és a B-lista körüli harc idején - azt jelentette, hogy Szegeden a viszonyunk az SZDP-vel jó, "az együttműködés ellenzőit az SZDP-ben elszigeteljük."¹⁴⁹

Zavaró momentumok, ellentétek a kapcsolatban természetesen ekkor is voltak tapasztalhatók. Erre utalt a fentebb idézett jelentés is, amely jelzi, hogy az SZDP jobbszárnyán Szegeden is jelentkeztek az együttműködés ellenzői, bár nem szervezeten, nem nyíltan és az SZDP-n belül is elszigetelve. Ugyanakkor másik oldalról, az MKP tagjainak, egyes szervezeteinek részéről is a tavaszi tömegmegmozdulások, és a gyakran "népitéletté" váló elkésedettség egyes szociáldemokraták, sőt az SZDP ellen is irányult. Szegeden egy ilyen

jelentős megmozdulásról tudunk az 1946. elején lezajló népmozgalmak idején. Március 9-én a Szegedi Kenderben a gyár munkásságának elégedetlensége három szociáldemokrata tisztviselő bántalmazásában nyilvánult meg. Ez nem a párt, hanem az illető személyek ellen irányult. Rövid idő alatt sikerült itt is helyreállítani a rendet. Néhány kizárás történt a kommunista pártból és az üzemi bizottság újjáválasztása április 12-én már a munkásegység jegyében zajlott le.¹⁵⁰ Az üzemi bizottság új, kommunista elnöke az SZDP-vel való együttműködést, a munkásegység megszilárdítását tartotta legfontosabb feladatának.¹⁵¹

Az említett tényezők mellett még jónéhány konkrét akció bizonyítja, hogy Szegeden - a surlódások ellenére - nem szenvedett törést az egységfront ebben az időszakban sem. Különösen kiemelkedő még május 1-e közös megünneplése, amely kiváltképpen az 1946-os évben volt a munkásegység nagy demonstrációja és egyben megerősítésének eszköze. A közös szegedi ünnepség két szónoka Révai József és Riesz István a munkásegység kérdésében teljesen egyetértett.¹⁵²

Az MKP szegedi szervezete nagy erőfeszítéseket tett a munkásegység, a jó együttműködés megőrzésére, az ellene ható objektív és szubjektív tényezők ellensúlyozására. Az MKP nagyszegedi pártértékezlete 1946. február 17-én határozatban szögezte le: " a két munkáspárt egységfrontjának megszilárdítását a népi demokrácia építésének legbiztosabb zálogaként tekinti".¹⁵³ Az MKP nagyszegedi választmányának 1946. március 31-i ülésén a felszólalók a munkásegység fontosságát hangsúlyozták. Leszögezték, hogy a munkásegység szorosabbra fűzése érdekében a párt teremtsen meg az SZDP-vel az együttműködést a Nagyszegedhez tartozó falvak helyi szervezeteiben is.¹⁵⁴ Az április 4-i nagygyűlésen id. Komócsin Mihály, me-

gyei szakszervezeti titkár hangsúlyozta: "az MKP-be tömörült dolgozók testvérpártunkkal, az SZDP-vel és a Szabad Szakszervezetbe tömörült dolgozókkal együtt visszavernek minden támadást."¹⁵⁵ Az SZDP részéről Dr. Antalffy György fogalmazta meg: "a magyar demokrácia alapja a szilárd munkásegység".¹⁵⁶ Figyelemre méltó, hogy ez szinte azonos a kommunista pártértákezellet határozatával, csupán a demokrácia elől maradt el a "népi" jelző, ezt a fogalmat ugyanis a szociáldemokraták általában nem használták.

Kiemelkedően fontos témánk szempontjából az SZDP szegedi VB és a MKP Nagyszegedi Pártbizottsága 1946. április 11-i közös megbeszélése.¹⁵⁷ Ezen az aktuális politikai, párt-szervezési, közigazgatási kérdéseket vitatták meg. Mindkét munkáspárt vezetői, Dr. Czibula Antal és Papdi György /SZDP/, Tombác Imre /MKP/ hangoztatták az összefogás szükségességét, a harmónikus együttműködést, a közös munka, a közös harc, a kapcsolatok fontosságát, szilárdságát és megbonthatatlan-ságát. A teljes egyetértés hangsúlyozása, de önmagában a találkozó is óriási jelentőségű eseménye volt a szegedi munkásegység fejlődésének, ha természetesen a teljes egyetértés megállapítása csak feltételesen fogadható el. Maguk a párt-vezetők is megállapították, hogy jelentkeztek zavarók az együttműködésben és hogy azon van még javatani való. Nem utolsósorban a találkozó is ennek érdekében jött létre. Ilyen megbeszélések azonban sok helyen elképzelhetetlenek voltak, az 1946. nyarán egyre válságosabbá váló gazdasági és politikai szituációban.

Az egészében jól funkcionáló akcióegység fenntartásához természetesen az SZDP szegedi szervezete politikájának, tevékenységének is hozzá kellett járulnia. A szegedi szociáldemokrata vezetők döntő többsége akarta az együttműkö-

dést, elvi és politikai szempontból kiindulva egyaránt alapvetőnek tartották, hogy "a fennálló, inkább módszerbeli, mint ideológiai ellentét a két párt viszonyát nem zavarhatja meg. Mindkettő marxista párt, céljuk a politikai, gazdasági, társadalmi demokrácia."¹⁵⁸ Nagyon lényeges, hogy többségük nem polgári demokráciát értett ezen - bár vannak olyanok is a vezetésben, akik ezt értették rajta - hanem következetes szociális demokráciát, ami lényegében pontatlan megfogalmazása az MKP népi demokrácia fogalmának. Hangsúlyozzák a két párt őszinte fegyverbarátságát, a közös erőfeszítéseket, a közös célt, vagyis az összekötő szálakat, az összefogás szükségességét. Már ekkor bírálták saját pártjuk opportunistáit, ami ebben az időben nyíltan szinte egyedi jelenség. Ugyanakkor megállapítható, hogy erőteljesebben, a korábbinál jobban hangoztatták a testvérpárttal való kapcsolatok teljes egyenjogúságát, az önállóságot, a paritást is.¹⁵⁹ 1946. február 20-án Papdi György, valamint Dr. Czibula Antal, a párt szegedi elnöke egyaránt hangsúlyozták, hogy a reakció erősödése miatt szükséges, hogy a két párt együttműködését még szorosabbá tegyék.¹⁶⁰ A SZIM-et is önállóságra, de egyben szoros együttműködésre szólították fel. Nagyon lényeges tehát, hogy ismét előtérbe került - jobban, mint 1945. őszén - a szegedi szociáldemokratáknál is az összefogás, az együttműködés szükségességének hangoztatása. Emellett ugyanakkor erőteljesebb a szociáldemokrácia egyenjogúságának, történelmi érdekeinek kiemelése, illetve gyakorlati realizálására való törekvés, és vezető vagy legalábbis a kommunista párttal azonos szerep követelése. Nagyon lényeges azonban, hogy e két dolgot a szegediek nem állították egymással szembe, az együttműködést stratégiai jelentőségűnek és a tömegek akaratából következőnek, kulcskérdésnek

tekintették és azt nem rendelték alá ebben a periódusban a paritásnak, a sérelmi politikának. Kijelentették, hogy a közös célért a maguk módján külön-külön harcoljanak a pártok, de sohasem egymás ellen. Ilyen körülmények között Szegeden nem okozott különösebb gondot az sem, hogy az MKP 1946. nyarán taktikai okokból - de így is helytelenül - felvetette a fuziót, annak ellenére, hogy az SZDP reagálása erre természetesen az önállóság még fokozottabb hangsúlyozása lett. Éppen Szegeden nyilatkozott erről Bán Antal, Kéthly Anna és Dr. Valentiny Ágoston, elhatárolva az SZDP-t a bal- és jobboldaltól egyaránt.¹⁶¹ A "Hid-koncepció" e jobboldali értelmezésével szemben ugyanakkor Szakasits Árpád a Szegedi Népszava jubileumi számában félreérthetetlenül a baloldalra nyitás mellett foglalt állást.¹⁶²

Ebben a periódusban mindkét párt nagy gondot fordított szervezeti fejlesztésre, taglétszámának növelésére és a különböző rétegek közötti befolyásának emelésére. Ekkor jött létre az MKP Nagyszegedi Bizottsága, amelyhez Szegeden és külterületén kívül 14 környező község is tartozott, mégpedig három közigazgatási területről.¹⁶³ Lényegében azonos ezzel az SZDP szegedi szervezetének hatáskörébe tartozó terület, bár a szegedi városi titkárságon kívül itt három külön járási titkárság /szegedi, kiskundorozsmai és torontáli/ kezdte meg 1946. elején működését. Ezek a járási titkárságok ugyan formailag a megyei titkár hatáskörébe tartoztak, de a pártszervezésben segítséget, irányítást addig is és ezután is Szegedről kapott ez a terület. Erősen kötődött tehát a három járási titkárság területe mozgalmi szempontból az SZDP Szeged városi titkárságához, magukat a járási titkárokat is Papdi György szegedi titkár nevezte ki. /Ezt az SZDP Központja nehezményezte is.¹⁶⁴ / Éppen e kötődés miatt a szegedi

szervezet a Csongrád- és Csanád-megyei titkárságokkal meg is egyezett a dorozsmai és torontáli járás hozzátartozása ügyében.¹⁶⁵ 1947-től kezdődően azután a hovatartozás még kevésbé jelentett problémát, mivel Papdi György egyszemélyben lett a Csongrád megyei és a Szeged városi SZDP szervezet titkára.

Mindezek a szervezeti változások mindkét pártban a nagyarányú számszerű fejlesztéssel voltak összefüggésben. Az MKP szegedi szervezete a párt Központi Vezetőségének határozata értelmében egyik kulcskérdésnek tartotta a mennyiségi fejlődést. Az első nagyszegedi pártértekezlet is ilyen értelmű határozatot hozott.¹⁶⁶ 1946. márciusában a párt tagszáma Szegeden 7587 volt és 41 szervezettel rendelkezett. Ebből 11 kerületi, 12 üzemi, 7 tanyai, 11 falusi szervezet volt. A létszámból a városra 5099 fő esett, ebből 1628 fő /31,9 %/ az üzemekből került ki. Áprilisban már 1707 fő az üzemi párttagok száma. /A 43 nagyobb üzem adatai alapján./ Erre a hónapra egyébként a Nagyszegedi Pártbizottság a tagszám 10 %-os emelését írta elő. Májusban a létszám 6 %-kal nőtt. 1946. június 1-én az MKP már 22 üzemi szervezettel rendelkezett. Kerületi szervezetei száma ekkor 10, viszont már 24 falusi és tanyai szervezetről tudunk. A kongresszusi verseny során a párt tovább növelte tagjainak létszámát. 1946. augusztusában a Nagyszegedi Pártbizottság területén 9.861 kommunista volt.¹⁶⁷

Az SZDP az 1946. eleji periódusban mennyiségi vonatkozásban és ezzel politikai befolyását tekintve is előretört Szegeden. Megerősítette, illetve újjászervezte meglévő szervezeteit és újakat is hozott létre. Különösen nagy gondot fordított ekkor az üzemekre. 1946. július-augusztusáról állnak rendelkezésünkre olyan adatok, amelyeket össze

lehet hasonlítani az MKP előbb felvázolt 1946. nyári szervezeti helyzetével. Az SZDP szervezeteinek száma 69, ebből 13 kerületi, 11 Szeged-külterületi, falusi, tanyai, 8 a kiskundorozsmai, 8 a torontáli járáshoz tartozó, 26 pedig üzemi. /Három Dél-pestmegyei község szervezete is ide tartozik./

Taglétszáma 1946. júniusában 10 604, júliusban pedig 10935.¹⁶⁸

A két párt szociális összetételében is bizonyos változás következett be, módosulás történt. Az ipari munkásság az év elején jobban kezdett közeledni a kommunista párthoz, mint korábban. Igaz, a munkások között még változatlanul jelentős volt az SZDP befolyása és erős propagandát is folytatott közöttük. A két párt munkástagjainak létszáma akkor megközelítően azonos volt. Falun változatlanul az MKP volt fölényben, bár ebben a periódusban az SZDP is kezdett odafigyelni a földmunkásságra és a kisparasztságra. A legnagyobb változás azonban az értelmiségi és a kisiparos - kiskereskedő réteg tekintetében következett be. Ezek a rétegek - többek között a B-listázástól félve - mostmár tömegesen tódultak az SZDP-be, még jobban közeledtek hozzá mint eddig és létszámát néhány hónap alatt elsősorban ezek duzzasztották fel. Az MKP szegedi szervezete bár értelmiségi csoportot és kisiparos-kiskereskedő tagozatot szervezett és változatlanul, sőt jobban fordult e rétegek felé is, ekkor még nem tudott front-áttörést végrehajtani, az SZDP jelentősen tulszárnyalta ezen a területen. Az MKP-nak 1946. áprilisában mindössze 537 értelmiségi és 300 kisiparos-kiskereskedő tagja volt a városban.¹⁶⁹ A városi alkalmazottak között különösen szembetűnő az SZDP tulsulya, mivel ott az SZDP-nek 645, az MKP-nak 186 tagja volt.¹⁷⁰ A kisiparosok szabad szakszervezetének vezetésében a 8 MKP : 10 SZDP arány¹⁷¹ kétségtelenül erősen hizelgő az MKP-ra és ebben az esetben sem a létszámot, sőt

mégosak nem is az e rétegek között befolyást, hanem az MKP általános tekintélyét jelzi. Az ügyvédek közül csak 1946. nyarán sikerült az elsőt megnyerni a pártba való belépésre, a többiek jórészt az SZDP-ben voltak.¹⁷² A mérnököket a párt városrendezési terve közelítette az MKP-hoz. Pedagógusok, de főleg orvosok már korábban is közelebb voltak a párthoz, az SZDP e rétegek tekintetében nem volt olyannyira fölényben. Az SZDP-ben viszont értelmiségi titkárság működött, az értelmiségi csoporton belül pedig külön orvos, mérnök-technikus, pedagógus, jogász, állami-és az ekkor alakult magántisztviselők szervezete tevékenykedett. Hangoztaták is, hogy "egy évvel ezelőtt az egész szegedi szervezet nem volt olyan népes, mint ma az értelmiségi tagozat".¹⁷³ Az SZDP munkásbázisa viszonylagosan tehát Szegeden is nagyon összeszűkült. A Szociáldemokrata Párt kispolgári jellegének erősödése a két párt viszonyára azonban még ekkor sem hatott negatívan, amint ezt egy 1946. június 26-i jelentés megállapítja. Eszerint nem rosszak az MKP kapcsolatai a zömmel SZDP-be tóduló értelmiségiekkel, az MKP és köztük nincs összeütközés.¹⁷⁴ Ezt a tényt jelentős szegedi sajátosságnak foghatjuk fel. 1946. júliusában az SZDP önálló kereskedő frakciója is megalakult.

A két párt erőviszonya a szakszervezetekben 1946. első felében a következőképpen alakult. A város 19500 főnyi szakszervezeti tagságának kb. 10-12 %-a az MKP-hoz, 18-20 %-a az SZDP-hez tartozott.¹⁷⁵ Az ipari szervezetekben inkább a kommunisták, az értelmiségi és alkalmazott szakszervezetekben pedig a szociáldemokraták voltak többségben. A szakszervezeti vezetőségek összetételében általánosságban a paritás érvényesült, itt is úgy, hogy az ipari munkásoknál több kommunista, az értelmiségiekénél több szociáldemokrata került

a vezetőségekbe. A szegedi szakszervezetekben változatlanul jó volt a két párt együttműködése, bár a szociáldemokraták növekvő taglétszáma, megerősödése kétségkívül itt is éreztette negatív hatását. Általában azonban sikerült a meg-
egyezés a különböző problémákban, még a pozíciók elosztá-
sában, személyi kérdésekben is. Közös listával zajlott le például a pedagógus szakszervezet szegedi csoportjának ve-
zetőségválasztása, ahol Dr. Greguss Pált /SZDP/ választot-
ták elnöknek.¹⁷⁶ Jól együttműködtek a Magánalkalmazottak,
a Közalkalmazottak, a Bőripari munkások és a Nyomdász Szak-
szervezet kommunista és szociáldemokrata funkcionáriusai.¹⁷⁷
A szegedi szakszervezetek kommunista irányítása változatlana-
lul biztosította tehát a megfelelő szakszervezeti együttmű-
ködést. Közösen vett részt a két párt a Postás Szakszerve-
zet szegedi csoportjának rendbehozatalában is.

Meg kell jegyezni, hogy az SZDP változatlanul kevésbé
dinamikus, nem mindig sikerült őket egyes konkrét gyakorla-
ti-politikai kérdésekben megnyerni. Így például csak nagyon
enyhén tiltakoztak Shvoy Kálmánnak, az ellenforradalmi kor-
szak hírhedt reakciós figurájának a szegedi politikai élet-
be való bekapcsolódása ellen. Nem mindig voltak hajlandók
a nyílt harcra a kigazdapárti reakció ellen sem, e harc el-
vi elismerése ellenére.¹⁷⁸ Tömegeik azonban együtt tüntet-
tek a kommunistákkal /a kigazdapárti főispán ellen.

A pénzügyi stabilizáció körüli harc és annak megvaló-
sítása ismét a két munkáspárt szoros összefogását követel-
te meg. Ez központi, felső szinten is pozitíven hatott az
egységfrontra. Május 27-én a központi összekötő bizottság
ülésén megállapodtak abban, hogy a stabilizáció ügyében a
jövőben a két munkáspárt "együtt lép fel, együtt tesznek ja-
vaslatokat és együtt agitálnak."¹⁷⁹ Ez nagyon lényeges poli-

tikai feltétele volt az infláció megfékezésének, a gazdasági stabilizációnak. A közvetlen gazdasági és politikai érdekek azonossága ebben a kérdésben az alsó, helyi és üzemi szinten is még jobban közelítette egymáshoz a kommunista és szociáldemokrata szervezeteket, dolgozókat. Az MKP III. Kongresszusának a "népi demokrácia út a szocializmusba proletárdiktatura nélkül" - elméletileg egyébként helytelen - megfogalmazása, a békés ut koncepciója, vagyis egyfelől a párt addigi politikájának továbbfolytatása, másfelől pedig a szocialista végcél határozottabb hangsúlyozása szintén az együttműködés erősítésének irányába hatott. Ugyanakkor egyre zavaróbb az együttműködés szempontjából is az újra felélénkülő és egyre erőteljesebb szociáldemokrata jobboldali tevékenység. A sérelmi politika előtérbe helyezése a rendőrségnél, a szakszervezetben valamint különösen a közigazgatásban okoz problémákat a két párt viszonyában, az utóbbi területen a B-lista végrehajtásában - és különösen annak júniusban kezdődő revíziójánál - már koránt sincs meg az az egység a munkáspártok között, mint elvi elfogadásánál és előkészítésénél. A zavarokhoz, surlódásokhoz az MKP egyes politikai, taktikai hibái, néhol erőszakos, túlzó módszerei is hozzájárultak, amelyek az SZDP jobboldalát erősítették, az együttműködés ellenségeinek pozícióit segítették elő és a baloldalra, de különösen a szociáldemokrata párt centrumára is negatívan hatottak.

A szegedi munkáspárti együttműködés, akcióegység alakulására is hatottak ezek az ellentmondásos tényezők. A kongresszusi előkészületek során a helyi kommunista párt-szervezetek versenyének egyik fő célja a munkásegység megszilárdítása, a testvérpárt tagjaival való jó viszony, szoros baráti kapcsolatok kiépítése volt. Ilyen értelmű ver-

senyfelhívást fogadott el többek között a Belváros I., a Belváros II. és a Dohánygyár kommunista pártszervezete.¹⁸⁰ Ennek kaposán 1946. május 17. és augusztus 15. között Somogyi-telepen például nyolc közös értekezletet tartottak a két párt 3-3 tagjának részvételével.¹⁸¹ Szegeden tehát legalsóbb szinten is működött ekkor állandó összekötő bizottság. A városi szervezet is vállalta a munkásegység megerősítését. Ennek érdekében július 31-én 12.000 résztvevővel a két párt közös munkásgyűlést tartott a Dohánygyárban. A forint megteremtésének előestéjén tartott gyűlésen Lóránt Gyula /SZDP/, Komócsin Zoltán az MKP, Gyólai István pedig a Szakszervezeti Bizottság nevében egyöntetűen szögezték le, hogy a két párt és a szakszervezetek csak közös erővel, szoros együttműködéssel valósíthatják meg a stabilizációt és számolhatnak le az új pénz ellenségeivel.¹⁸² A két párt rókusi szervezete együttes ülésén forintvédő bizottság felállítását határozta el és sorra alakultak ilyen bizottságok egyéb helyeken is. Közös központi forintvédő bizottság is létrejött Berár Demeter /MKP/ vezetésével.¹⁸³ Más tényezők is arra utalnak, hogy a szegedi szociáldemokrata pártszervezetben, a helyi vezetésben ekkor sem tudott túlsúlyba kerülni, eluralkodni a sérelmi politika. A Hangya Mélyhűtő üzemi pártnapján - itt egyébként a 70 munkás 60 %-a ebben az időben az SZDP tagja volt - Bozóki Lajos az SZDP egyik helyi vezetője az üzemi munkásegység jelentőségét méltatta és élesen megbélyegezte a munkásegység megbontóit.¹⁸⁴ A két párt egyetemi szervezetének közös gyűlésén ugyancsak Bozóki Lajos hangoztatta a munkáspártok együttes harcának szükségességét.¹⁸⁵ Ez az értekezlet egyébként határozati javaslatot is fogadott el, amelyben követelte a reakció elleni közös munkáspárti fellépést. A MÁV Fűtőház-

ban, a Szegedi Kenderben a munkásegységet 100 százalékosan megvalósultnak jellemzik.¹⁸⁶ A Szegedi Kenderben a két párt üzemi szervezetei együttesen verték vissza az üzemi bizottság elleni jobboldali, kisgazdapárti támadást!¹⁸⁷

Természetesen az a megállapítás, hogy a sérelmi politika, a kommunistákkal szembeni pozícióharc nem vált dominánssá, nem szorította háttérbe az együttműködést, nem zárta ki, hogy a vitákat, surlódásokat, sőt egy-egy komolyabb összeütközést sikerült volna teljesen kiküszöbölni, Törvényszerű, hogy az 1946 nyarán egyre erősebben kikristályosodó jobboldali szociáldemokrata tevékenység nyomai Szegeden is érezhetőek voltak. Ehhez itt is hozzájárultak egyes tulzások kommunista oldalról, hiszen a kongresszusi verseny során nagyarányú tagtoborzás zajlott le, ezuttal már a szociáldemokrata párttagok között is erőteljesen. A szervezési osztály munkaterve a július 1-i 3611 fős taglétszámot 1093 fővel akarta növelni a 10 kerületi szervezetben a kongresszusi előkészületek során.¹⁸⁸ Az üzemi szervezetek közül például a Hangya Mélyhűtő üzemben július folyamán 20 szociáldemokrata munkást hoztak át az MKP-ba, vagyis a kommunista párt befolyása az addig jobbára szociáldemokrata üzemben jelentősen megnőtt.¹⁸⁹ Történtek átlépések és átléptetések a Szegedi Kenderben is. Az Ujszegedi Kenderben egy szociáldemokrata funkcionárius is átlépett a kommunista pártba.¹⁹⁰ A Belváros II. pártszervezet létszáma a verseny időtartama alatt 224-ről 360-ra nőtt. A Belváros I.-be csak augusztusban 50 új tag lépett be.¹⁹¹ Egy szeptember 19-i jelentés arról tájékoztat, hogy a kongresszusi verseny során 1200 új tag lépett be az MKP-ba a városban.¹⁹² Igaz, a tényleges létszám nem nőtt meg ennyivel, az előző havi 9.020-ról 9.882-re emelkedett csak. /A különbség okai a pontatlan statisztikai

adatokon kívül az áttelpülések, törlések, lemaradások, emiatt a taglétszámot 100 százalékos pontossággal ebben a periódusban nem lehetett megállapítani./ Az állandó változások miatt tehát csak megközelítő pontossággal állapítható meg a taglétszám. 1946. október 29-én Tombác Imre 9600 tagról tett említést.¹⁹³ 1947 januárjában 9485 tagot jelentettek, 1947 márciusában pedig jelentős emelkedéssel 10.219 tagot mutattak ki.¹⁹⁴ Az adatokból kétségtelenül megállapítható a taglétszám emelkedése. Ennek az emelkedésnek ekkor még csak kis hányada adódott a szociáldemokraták átlépéséből, de a két párt közötti viszonyban már ez is problémát okozott.

Természetesen az SZDP szegedi szervezete is folytatta erőteljes tagszervező kampányát. Az Angol-Magyar Jutagytár 1946. júniusában 56 taggal alakult pártszervezete például augusztus végéig, tehát alig két hónap alatt, megkészszerelte tagjainak számát. Az Ujszegedi Kender üzemi szociáldemokrata szervezetébe 1946 szeptemberében 200 új tag lépett be. A Szociáldemokrata Pártba való belépések annyiban különböztek a kommunista pártba történőktől, hogy átlépés az MKP-ból az SZDP-be szinte alig történt, csak néhány egyedi esetben illetve az MKP-ból való kizárás esetén. Az SZDP mozgalmi jelentései 1946 szeptemberében 11.157, októberben 11.269, novemberben 11.413, decemberben 11.600, 1947. januárjában pedig 11.900 főről - vagyis kisarányu, de egyenletes növekedésről tesznek említést.¹⁹⁵ Az MKP nagyarányu szervező és tagtoborzó munkája tehát 1947 elejéig nem tudta behozni az SZDP 1945 nyaratól megmutatkozó számbeli fölényét. Meg kell jegyeznünk - erről általában kevés szó esik - hogy az SZDP is jónéhány helyen tulzó, erőszakos módszereket alkalmazott taglétszámának növelése érdekében, holott ugyanezt

az MKP esetében többször is szövéttette és tiltakozott ellene. Különösen a vasutnál találkozunk egyébként Szegeden is a sérálmí politika örve alatt ilyen jobboldali jelenségekkel, kommunistaellelenséggel, ahol az MKP tulzó módszerei is kétségtelenül zavart okoztak.¹⁹⁶ A szegedi vasutasok szociáldemokrata vezetői azt állították, hogy "aljas aknamunka" folyik a szociáldemokrata mozgalom lehetlenné tételére a MÁV területén. Hangoztatták, hogy a kommunista párttal történt megállapodás ellenére sok szociáldemokrata vasutast B-listáztak, a megüresedett helyeket csak kommunistákkal töltötték be, holott a vasutasok többsége szociáldemokrata.¹⁹⁷ A súlyos zavarok ellenére 1946. szeptember 9-én a szegedi vasutasok közös értekezleten tisztázták a felmerült problémákat. Nagyon jelentős ténynek ítéltető, hogy Bozóki Lajos az SZDP kiküldötte a munkásegység fontossága, az előforduló surlódások közös egyetértéssel történő megoldása mellett szállt síkra. Kijelentette, hogy a két pártnak semmilyen körülmények között sem szabad szembenállnia egymással.¹⁹⁸ Az MKP nevében Komócsin Zoltán is azt hangoztatta, hogy a kommunista és szociáldemokrata vasutasok közötti, az utóbbi időben felmerült konkrét problémákat a munkásegység jegyében kell tisztázni. A két párt saját erejének növelése helyes - jelentette ki Komócsin Zoltán, - de ez nem mehet a munkásegység rovására.¹⁹⁹ Nagyon komoly előremutató tényező, hogy a surlódások csökkentésére, kiküszöbölésére egy hattagu vasutas-összekötőbizottság felállítását határozták el, amelynek feladatává tették egy közös akcióprogram kidolgozását is.²⁰⁰ A vasutas kommunista öszaktíva pedig október 13-án elhatározta, hogy kötelezővé teszi az egész területen a munkásegység elmélyítését.²⁰¹

A kétoldalu erőfeszítések eredményeképpen tehát sikerült megoldani ezt a kérdést is. Az eredmény, de önmagában a megoldás módja és egyáltalán lehetősége óriási jelentőségű. Bizonyítja azt, hogy az MKP és az SZDP szegedi szervezete el tudta szigetelni az együttműködés ellenzőit, ezuttal is tudta magát tenni a szűk pártérdekeken. Szegeden is pedig - az említettekén túl, nyilvánosan, kihasználva az MKP helytelen módszereit - a jobboldali szociáldemokrata Millok Sándor igazságtalanságról, a Szociáldemokrata Párt másodrendű kezeléséről a vasuti B-listázások végrehajtásánál, - a helyi megállapodással gyökeresen ellentétes értelemben - beszélt. Az SZDP központi kiküldötte éppen az önállóságot hangsúlyozta túl az 1946. szeptember 22-i szegedi vasutasgyűlésen.²⁰² Hallatszottak jobboldali hangok a szeptember 15-i rókusi gyűlésen is, hiszen Millok és Dr. Valentin részéről az olyan kijelentések, hogy a kivezető ut megvalósítására, a vezető szerepre csak a "konzekvens, tiszta, becsületes szociáldemokrácia" az alkalmas,²⁰³ nyilvánvalóan - mivel elhatárolja magát a baloldaltól, és az együttműködést is elveti - jobboldali, kommunistaellenes.

A problematikusabb viszonyra utalnak egyéb esetek is. 1946 júliusában a Belváros I.-ben sem a forintvédő bizottság, sem a Gyermekebarát Egyesület megbeszélésére nem jöttek el a szociáldemokraták.²⁰⁴ Október elején - az 1946-ban addig szinte teljesen szüntelő - sajtópolémia is felújult elméleti és politikai kérdésekben egyaránt. Még a baloldalhoz tartozó Pintér Géza is - a szoros együttműködés mellett - erőteljesebben hangsúlyozta a különbségeket, az SZDP-t tartva a demokrácia és a munkásegység egyetlen lehetséges vezetőjének, a demokrácia egyetlen következetes képviselőjének.²⁰⁵ Felrótta a szociáldemokráciára korábban alkalma-

zott "szociálfasiszta" jelzõt is. Újólág kifejtette a hagyományos szociáldemokrata forradalom-elméletet, vagyis azt, hogy a polgári demokrácián belül kell a szocializmus elõfeltételeinek kifejlõdnie, tehát nincs szükség forradalomra, a proletárdiktaturának a polgári demokrácia folytatásának kell lennie. Igaz, hozzáteszi, hogy a folytatás mellett a proletárdiktaturának a polgári demokrácia ellentétének is kell lennie.²⁰⁶ Az újtipusu permanens forradalom fel nem ismerése, az elméleti pontatlanságok mellett, a proletárdiktatura elismerése, elfogadása nagyon nagy jelentõségü és újabb bizonyítéka a szegedi szociáldemokrata baloldali ideológiai fejlõdésének. Ennél is fontosabb Dr. Antalffy György cikke, amelyben nyíltan kijelentette, hogy Szegeden is vannak az SZDP-ben olyanok, akik a munkásegység ellen szervezkednek, "különösen az újak és nem a régi szociáldemokraták között". Ismét állást foglalt tehát saját pártjának jobboldala ellen. "Az igazi munkásegység a két párthoz tartozók akaratának aktív cselekedetben való megnyilvánulása" - hangoztatta a cikkíró. A sajátos eszközökrõl, az önállóságról, a függetlenségrõl nem mond le a párt, de szerinte félreérthetetlenül balra kell tartania mégpedig a szükségszerûnek tartott munkásegység keretében.²⁰⁷

A munkásegység tehát Szegeden 1946 második felében is jó irányban fejlõdött, ha nem is zavartalanul. Komósin Zoltán nyugodtan, megalapozottan jelenthette ki az MKP III. Kongresszusán, hogy a munkásegység példaszerû Szegeden, a szegedi munkásság a munkásegység híve, és az utóbbi hónapokban a szegedi szociáldemokrata értelmiségiek is foglalkoznak az egységes munkáspárt gondolatával.²⁰⁸ Hogy ez nem egyszerû deklaratív kijelentés, hanem tartal-

mazza a valóságnak megfelelő tényeket, azt mindkét párt szegedi szervezetének belső jelentései, beszámolóí is alátámasztják. Tombác Imre már idézett 1946 október 29-i szóbeli beszámolójában elmondotta a párt vezető szervei előtt, hogy kapcsolatuk az SZDP-vel a B-lista végrehajtása által okozott átmeneti megtorpanás után megjavult. A párt tekintélye az értelmiség között megnőtt. Az értelmiség bekapcsolása a falujárásba vonzza a szociáldemokrata értelmiséget is, tanfelügyelőjük pedig átlépés előtt áll.²⁰⁹ Mindez a szegedi SZDP-ben is növekvő jobboldali veszély ellenére történt.

Papdi György SZDP titkár is hasonló értelemben értékelte a szegedi munkásegységet, munkáspárti együttműködést ebben az időszakban. Kiemelte, hogy különösebb nehézség az utóbbi időben a két párt egymáshoz való viszonyában Szegeden nem merült fel, tehát viszonylagos javulás következett be a két párt együttműködésében.²¹⁰ Figyelemre méltó, hogy egyes szegedi üzemekben a két párt közös pártnapokat rendezett, az üzemekben "a két párt tagjai között felmerülő elmentéteket mindenkor a két párt üzemi bizottságának titkársága vizsgálja felül és igyekszik aztközmegelelésre elintézni".²¹¹

Az elmondottakat igazolja az SZDP szegedi szervezetének alábbi nyilatkozata is: "Mi, szegedi szociáldemokraták ... álljuk a szoros együttműködést. Akik soraink között lazítani akarnak, félreállítjuk. Erős a két munkáspárt Szegeden külön-külön is, de félelmetes hatalom, ha együtt halad". Ez az együttműködés a reakció ellen, a politikai és gazdasági demokráciáért szoros és megbonthatatlan.²¹² Ugyanebben a hangnemben beszélt Szakasits Árpád az október 13-i szegedi szociáldemokrata nagygyűlésen.²¹³ Az ebben az idő-

szakban kidolgozott szegedi városfejlesztési program tekintetében is teljes az összhang a két munkáspárt között. Nagyjelentőségű az együttműködés szempontjából a szociáldemokraták bevonása a falujáró mozgalomba, a két munkáspárthoz tartozók közös falujárása.

A szegedi szociáldemokrata vezetés és a gyakorlati együttműködésben ekkor is ingadozóbb, határozatlanabb, következetlenebb mint az együttműködés elvi megalapozásában. Ez világosan megmutatkozott az 1946. november 7-i ünnepségre történő előkészületek esetében is. A kommunista párt egyik szegedi vezetőségi tagja felkereste Papdi Györgyöt annak megbeszélésére, hogy munkabeszüntetéssel párosuló közös demonstratív felvonulással ünnepeljék meg a Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulóját. Az SZDP szegedi irányítója azonban nem foglalt önállóan állást ebben a kérdésben, hanem döntés céljából pártjának Főtitkárságát kereste meg.²¹⁴ 1946. december 9-én is ugyanilyen értelemben döntött az SZDP szegedi elnöksége a szegedi kommunisták és a szakszervezetek által kezdeményezett, 1946. december 14-re tervezett "drágaság elleni tüntetés" ügyében.²¹⁵ Ebben az esetben is a pártközponttól várták a döntést a tüntetésen való részvétel kérésében. Tehát egyik alkalommal sem mertek maguk, önállóan dönteni egyes konkrét, a kommunisták által javasolt közös akció vonatkozásában. A november 7-i ünnepséget végül is közösen tartották, a december 14-i tüntetéstől viszont távolmaradtak, és ez világosan tükrözi az SZDP helyi vezetésében többször megnyilvánuló felemás magatartást.

Az ilyen ingadozások leküzdésére, az együttműködés zavarainak kiküszöbölésére, a két erős, egységes munkáspártra, a szilárd munkásegységre szükség is volt, mivel 1946 végén -

1947 elején a szocializmusba való átmenet feltételei érlelődtek, a népi demokratikus fejlődés fordulópontjához közeledett. Éppen ezért a reakciós erők a nemzetközi helyzet alakulására és a békeszerződésre támaszkodva megpróbálták a belső fejlődés nekik nem tetsző útjának megakadályozását elérni és a fejlődés menetét visszafordítani. Ez nyílt összeesküvéshez illetve a koalíció felrobbantásának kísérletéhez, annak permanens válságához vezetett. Ezzel párhuzamosan vált rendkívül veszélyessé Peyer, Dr. Valentiny és társaik nyílt zászlóbontása, újabb kísérletük az SZDP jobbra tolására és szembefordítására a demokratikus erőkkel, a munkásegységgel. Peyerék akciója - bár Szegeden is voltak elszigetelt kísérletek támogatást szerezni az akcióhoz, hiszen Dr. Valentinynek volt befolyása az itteni szervezetben multja és személyes kapcsolatai következtében - a városban nem kapott támogatást. 1946. december 16-án a szegedi pártvezetőség, majd december 17-én a VB egyértelműen elvetette és elítélte Peyer és társai memorandumát a munkásosztály, a pártegység és a munkásegység szempontjából egyaránt.²¹⁶ Ilyen értelemben foglalt állást Papdi György a december 20-i országos pártválasztmányi ülésen, tolmácsolva a szegedi pártszervezet bizalmát a pártvezetőség, és ezzel együtt a baloldali szociáldemokrata politika és a kommunistákkal való együttműködés iránt.²¹⁷

A Peyer-ügy lezárása sem jelentette azonban, hogy a két párt kapcsolatának zavartalanságát teljes mértékben sikerült biztosítani. "A két munkáspárt viszonyát ugyanis változatlanul erősen befolyásolták a politikai, gazdasági, és a társadalmi élet különböző területein folyó pozícióharcok",²¹⁸ valamint az ettől az időtől fogva szinte állandósuló szociáldemokrata sérelmi politika. 1947 első

felében mindenekelőtt az ekkor esedékes üzemi bizottsági választások ügye, és ezzel is kapcsolatban a szakszervezeti pozíciók, vezető szerep valamint az összeesküvés kérdése volt az a két legfőbb csomópont, ami a munkásegység alakulására elsősorban jelentős hatással volt. A fasiszta összeesküvés leleplezése, a reakciós veszély feltétlenül az együttműködés erősítésének irányába hatott, az üzemi bizottsági választások, illetve a szakszervezeti vonalon élyő rivalizálás viszont károsan hatott rá, gyengítette azt.

A két munkáspárt a fasiszta összeesküvést azonos módon ítélte meg, együtt haladt az összeesküvés és következményei következetes felszámolásának és politikai konzekvenciái levonásának követelésében. Kisházi Ödön 1947. február 1-én az SZDP XXXV. Kongresszusát megnyitó beszédében hangoztatta a két munkáspárt szoros együttműködését és a jobboldallal, az összeesküvőkkel való szigorú leszámolást.²¹⁹

Az összeesküvés következményeinek felszámolása kapcsán az SZDP baloldali vezetői igyekeztek szorosabbra fűzni a kapcsolatokat a kommunista párttal, és ugyanez volt a törekvése a szociáldemokrata testvérpárttal kapcsolatban az MKP-nak is. Ennek érdekében 1947. január 10-én Szegeden is a két munkáspárt és a szakszervezetek képviselői közösen értekezleten elhatározták, hogy feliratban tiltakoztak a miniszterelnöknél az összeesküvők ellen, felvetve az FKP jobboldalának felelősségét is.²²⁰ Ezen a napon a dolgozók munkabeszüntetéssel fejezték ki tiltakozásukat az összeesküvők, az árdrágítók és azok ellen, "akik támogatják, takarogatják, elősegítik a reakciós összeesküvést."²²¹ A két munkáspárt szegedi tagjai együtt hallgatták meg a január 18-i budapesti nagygyűlés rádióközvetítését.²²² Az MKP

ugyanezen a napon tartott összevezetőségi ülése rendkívül

fontosnak tartja "még inkább mint valaha" a munkásegység még szilárdabbá, még testvériesebbé válását az üzemekben, szakszervezetekben. Kijelentették, hogy a kölcsönös bizalom szellemében kell megoldani a különböző sérelmek orvoslását is.²²³ 1947. január 24-én közös Lenin-megemlékezés - ez nagyon jelentős az SZDP ideológiai fejlődése szempontjából -, január 26-án közös kiskereskedői gyűlés, február 1-én közös köztársasági emlékünnepség, február 16-án közös kisiparos gyűlés jelzi a munkásegység fejlődésének utját a városban. A munkásegység jegyében zajlott le a városi közigazgatási testület január 31-i ülése is.²²⁴

Az SZDP tevékenysége, magatartása azonban ebben a periódusban sem tekinthető egyértelműnek. Az üzemi bizottsági választásokat sürgetve és arra készülve, pozíciójának megjavítására törekedett és a vártnál sokkal kiélezettebb pártversengés, a kommunisták váratlan választási győzelmei, az első néhány választás eredménye és a súlyos koalíciós válság hatására járult csak hozzá a választások elhalasztásához. Szegeden nem éleződött ki annyira a versengés, mivel az SZDP helyileg csak 1947. január 11-én adta ki választási instrukcióit az üzemi pártszervek összehozott ülésén és január 13-án függesztette fel a Szakszervezeti Tanács a választásokat.²²⁵ Annál nagyobb problémát okozott a szakszervezeti pozíciók, többek között a szakszervezeti bizalmiak pártarányának kérdése. Az SZDP változatlanul a párt megerősödését a paritást hangsúlyozta és itt a megerősödésnek az MKP volt a legfőbb akadálya.

Az SZDP XXXV. Kongresszusára küldendő szegedi küldötteket megválasztó taggyűlésen nyíltan kiobbantak az ellentétek a párton belül, igaz egyelőre csak személyi kérdések-

ben és formai okokra hivatkozva. Az 1947. január 5-i taggyűlésen az elektorok Vörös Józsefet, Dr. Czibula Antalt és Pleskó Bélát választották meg kongresszusi küldöttnék.²²⁶ Hármuk közül Dr. Czibula Antal centristának minősíthető, Pleskó Béla és Vörös József pedig jobboldalinak, illetve a jobboldalhoz közelállónak. E választási eredmény, valamint a gyűlésen történtek miatt a városi titkárság felülvizsgálta az elektorválasztó alapszervezeti taggyűlések körülményeit és olyan súlyos szabálytalanságokra, a szervezeti szabályzat olyan durva megsértésére bukkant, amelyek alapján a választás megsemmisítését javasolta. Több helyen például egyszerűen választás nélkül jelölték ki az elektorokat, a belvárosi pártszervezet pedig mandátummal látott el olyan személyeket is, akik még csak a kijelöltek között sem voltak. E formai szabálytalanságokra hivatkozva az 1947. január 6-i elnökségi és a január 7-i VB-ülés a választási eredmények megsemmisítését és új taggyűlés megtartását határozta el. Eredetileg ez utóbbit nem akarták, azonban az említett szabálytalanságokon túl még olyan dolgokat is megtudtak, "amelyeket a mozgalom történetében még nemigen tapasztaltunk", és amelyeket nemcsak a párt szervezeti szabályzatával, hanem a szocialista meggyőződéssel sem tartottak összeegyeztethetőnek.²²⁷

1947. január 23-án tartották meg a megismételt küldöttválasztó taggyűlést, amelyen Parcsetics Mihályt, Dr. Berkes Pált és Papdi Györgyöt választották a szegedi SZDP szervezetének küldötteivé. Ez a küldöttösszetétel a korábban megválasztottnál lényegesen baloldalibb, bár ez is kompromisszumos jellegű volt, de éppen így felelt meg a szegedi SZDP-vezetés inkább baloldali, de tulajdonképpen ingadozó, centrista jellegének. Az egyértelműen baloldalinak tartható

Papdi György és a baloldalhoz közelálló Dr. Berkes Pál mellett egyedül Paracetic Mihály sorolható a közömbösek, ingadozók, centristák közé, de ő sem nevezhető jobboldalinak.

Az első választással kapcsolatban említett tényezőkön túlmenően a választásokkal kapcsolatos szervezett jobboldali akciót a második választás után történtek is bizonyítják. Egy csoport ugyanis újabb petíciót nyújtott be a választás ellen, ezuttal is formai okokra hivatkozva.²²⁸ Ezt a fellebbezést 11 személy írta alá, akik közül csupán Dr. Müller Manó Dr. Zajtai Lajos és Nemessányi Zoltán tartoztak az ismertebb szegedi szociáldemokraták közé. A pártelnökség ezt a fellebbezést elutasította és ilyen értelemben foglalt állást a pártközpont is. Nagyon lényeges, hogy a fellebbezést szerintük Dr. Valentiny és köre sugalmazta, és ezt a tartalmi szempontot figyelembevéve utasították el a petíciót, elismerve bizonyos alaki hibákat. Ez egyben további bizonyíték arra nézve is, hogy az első választás megsemmisítése is egyértelműen tartalmi és nem formai okok miatt történt. Figyelemre méltó ennél a jobboldali akciónál, hogy milyen csekély az aláírók száma, hogy kevésbé jelentős személyekről van szó és hogy egyetlen vezetőségi tag sem található az aláírók között. Tehát a szegedi szociáldemokrata vezetésben szervezett jobboldalról egyáltalán nem beszélhetünk.

Az SZDP XXXV. Kongresszusán Papdi György felszólalása reprezentálta a szegedi pártszervezet arculatát, politikáját. Az összeesküvéssel kapcsolatban elmondotta, hogy nem voltunk eléggé határozottak, az új pártvezetőségnek határozottabbnak kell lennie, hogy az ilyen összeesküvés ne ismétlődhessen meg és erőteljesebben kell fellépni a kor-

rupció ellen is. Szociáldemokráciát a szó "forradalmi értelmében", forradalmi szemléletet követelt tehát az SZDP szegedi főtitkára.²²⁹

Az országos kongresszus után a helyi szociáldemokrata vezetők is a kongresszus állásfoglalásának baloldali értelmezése alapján a munkásegység, az együttműködés szükségességét hangoztatták. 1947. február 5-én Dr. Berkes Pál a postás és vasutas szervezetek tagjainak számolt be a kongresszusról. Sikra szállt az SZDP-nek az MKP-val való fokozottan szükséges együttműködése mellett.²³⁰ A Szegedi Népszava február 7-i száma is kiemelte, hogy az együttműködés kérdésében nem lehet vita. A kifogásokat, panaszokat, sérelmeket, érzelmi momentumokat kikapcsolva, "egymást kölcsönösen respektálva, egymást támogatva kell küzdeni az egységes munkásosztályért."²³¹ Február 12-án, az SZDP összehívott vezetőségi ülésén Papdi György számolt be a kongresszusról, a párt politikai irányvonaláról. Állást foglalt a két munkáspárt együttműködésének szükségessége mellett a demokrácia megvédésének és kiépítésének közös céljában is, igaz - tévesen - nem elvi alapon, hanem reálpolitikai szükségességből indokolva azt. Ugyanakkor erőteljes hangsúlyt kapott nála ismételten a pártegység, a párt lenyugózó ereje, a szociáldemokrata Európa kialakulása, az önállóság, függetlenség hangoztatása.²³² Az SZDP szegedi szervezetének arculatára, magatartására a legjellemzőbb - és nemcsak ebben a periódusban - az a megállapítás, amelyet Papdi György tett 1947. áprilisi mozgalmi jelentésében: "Rengeteg sérelem és panasz van az együttműködést illetően, amelyeket jegyzőkönyvbe kell foglalni, hogy a testvérpárttal ezeket meg tudja oldani."²³³ Tehát - a problémák ellenére - az

együttműködés, a megoldás érdekében kell tevékenykedni, nem pedig az együttműködés ellen felhasználni a valódi, vagy vélt sérelmeket, sérelmi politikát folytatni.

Az SZDP kongresszus utáni, a munkásegységet megerősítő politikájával összeecsengett az MKP IIII. nagyszegedi konferenciájának munkája is. Ez szintén kiemelkedő helyen foglalkozott a munkásegységgel. Berár Demeter, az MKP szegedi VB tagja megállapította, hogy a városban a munkásegység szilárd, de mivel a munkásegység legbiztosabb záloga is az erős kommunista párt, tovább kell erősíteni a nagyszegedi pártszervezetet is.²³⁴ A pártértelmezlet határozati javaslatban üdvözölte az SZDP szegedi vezetőségét. A taglétszám állandó emelésének, a párt tömegszervezeti pozíciói megjavításának feladatai persze továbbra is mutatták, hogy a két párt közötti versengés változatlanul fennállott.²³⁵

Ezekre a mindkét oldalról történő állásfoglalásokra és még inkább ezeknek a gyakorlatban való realizálására nagyon nagy szükség is volt 1947 első felében. 1947. márciusában ugyanis a Szegeden rendkívül aktív Sulyok Dezső élle Szabadság Párt utcai tüntetéseket rendezett a fakultatív hitoktatás elleni tiltakozásul. Azonkívül - puccsszerűen - reakciós vezetőséget választatott a Szegedi Ipartestület élére. A szegedi munkáspárti szervezetek az említett két reakciós kísérlet ellen rendkívül erőteljesen, határozottan és lényegében azonosan léptek fel. Március 20-án a Szakszervezeti Bizottság egy órára leállította a munkát az üzemekben és a két munkáspárt tagjai együttesen vonultak ki az utcára a reakciós tüntetés szétverésére és ellensúlyozására. Szigorú vizsgálatot is követeltek a tüntetés ügyében.²³⁶

Jelentős előkészületek, tárgyalások előzték meg az ipartestületi választásokat, amelyek során az MKP és az SZDP közös "iparosegység" listát fogadott el és ezzel indult a választásokon. Ezek a felkészülési, egyeztető tárgyalások közelebb hozták a két pártot egymáshoz. A szociáldemokrata kisiparosokat pártjuk pártfegyelmi terhe mellett szólította fel a lista támogatására és ajánlásai aláírására. Február 23-án a választást nem sikerült megtartani, mivel nem jött össze a szükséges 600 kisiparos. A március 2-i választáson az egységlista csak a harmadik helyre került /473 szavazattal/. A legtöbb szavazatot a reakciós Szabadság-párti - formailag ugyan pártonkívüli - lista kapta /777/, a második helyre pedig a kisgazdapárti "hivatalos lista" került /589/ szavazattal. Mivel abszolút többséget egyik lista sem kapott, a szavazást meg kellett ismételni. A kisipar szocializálásával kapcsolatos rágalmak tehát elérték céljukat a szavazás alkalmával. A szociáldemokrata kisiparosok közül is sokan nem az egységlistára adták szavazatukat. Az ipartestületi választás szociáldemokrata értelmezése és hatása a két munkáspárt együttműködésére rendkívül figyelemreméltó. Kétségtelen, hogy a szegedi szociáldemokrata kisiparosok egy része a bukás okát a kommunista párttal való együttműködésben látta. Érdekes, hogy az SZDP központi kiküldötte, Sipeki Géza - bár az előbbivel nem teljesen értett egyet - szintén azt hangoztatta, hogy az MKP jelentős kisiparos-ellenes tevékenységet végzett az SDZP asszisztálásával. Ez a megállapítás azonban nem felelt meg a valóságnak, hiszen Szegeden nagy erőfeszítéseket tett mindkét munkáspárt - több esetben egymással is versengve - a kisiparosok megnyeréséért. Sipeki Géza azt javasolta,

hogy a március 9-i újabb választási fordulóban a szociáldemokrata kisiparosok a Szabadságpárti listát támogassák és ne a kisgazdapártit, mivel szerinte ez utóbbi a reakciósabb. Ezt a helytelen, jobboldali álláspontot az SZDP szegedi vezetősége azonban nem fogadta el, és - helyesen - elutasította mind a szabadságpárti, mind a kisgazdapárti lista támogatását. A párt kisiparos csoportjának március 7-i gyűlésén felhívták a szociáldemokrata kisiparosok figyelmét a március 9-i választás bojkottálására, azzal az indokkal, hogy mindkét lista reakciós, egyik sem felel meg a munkáspártok érdekeinek. Ugyanezt a politikát folytatta a kommunista párt is. A munkáspártok tehát távolmaradtak a március 9-i szavazástól, amelyen végül is a szabadságpárti lista győzött. Éppen ezért a választás után a két munkáspárt összehívó bizottsága március 11-i ülésén megtárgyalta a választás eredményével kapcsolatos teendőket és elhatározta a választás megsemmisítésének követelését. Ebben az ügyben március 13-án közös küldöttséget küldtek Bán Antal iparügyi miniszterhez azzal a követeléssel, hogy nevezzen ki egy öttagú bizottságot - amelyben két kommunista, két szociáldemokrata és egy kisgazdapárti tag lenne - egy új, népi demokratikus módszerekkel történő választás előkészítésére és a március 9-i választás megsemmisítésére. A miniszter a követeléseket elfogadta és a választást megsemmisítette.²³⁷

Az ipartestületi választással kapcsolatos események tehát mindenképpen előrevitték a két munkáspárt együttműködésének ügyét és mivel az az együttműködés eredményes is volt, megmutatták az egységes fellépés szükségességét és erejét. Igen pozitív tényező volt azért is, mivel a jobboldali szociáldemokrata központi kiküldött tevékenysége, hatása ellenére történt meg a közös fellépés. Ezenkívül is

sok apróbb jele volt látható a megvalósult akcióegységnek, amelyet egyébként 1947 áprilisában központilag is megerősítettek.²³⁸ Szegeden mind a törvényhatósági bizottságban, mind pedig a különböző gyűléseken egységesen követelték a munkanélküliség megszüntetését és az ezzel kapcsolatos rendszabályokat. Az 1947. április 18-i munkanélküli gyűlés a háborus és inflációs jövedelmek megadóztatását és államosításokat követelt.²³⁹ A két munkáspárt közös harca ebben a vonatkozásban is hozott eredményeket, mivel 500 embert juttatott munkához.²⁴⁰ Két orvos, Dr. Viola György /MKP/ és Dr. Berkes Pál /SZDP/ a munkásegység jegyében járta a várost a "Siess, adj, segíts!" mozgalom keretében.²⁴¹ Összefogtak a munkáspártok a Somogyi-telepi iskola kijavításában is.²⁴² A szegedi ruházati munkások és kisiparosok ekkor megalakított szövetkezete is a munkásegység szemelött tartásával jött létre.²⁴³ 1947. május 5-én indult a két munkáspárt tagjainak közös szakszervezeti iskolája.²⁴⁴ Júliusban a törvényhatósági bizottság ülésén közös költségvetési tervet és más közös javaslatokat terjesztett elő a két munkáspárt.²⁴⁵

E pozitív tényezők mellett azonban rá kell mutatni arra is, hogy surlódások, viták továbbra is fennmaradtak a két munkáspárt között. Nézeteltérés volt például a Baloldali Blokk helyi intézőbizottságának megalakítása ügyében. Az MKP már 1946 tavaszától sürgette, hogy a Baloldali Blokknak ezt a helyi, állandó irányító szervét létrehozzák. Az SZDP azonban elutasította ezt és megtiltotta helyi szervezeteinek, hogy elfogadják egy ilyen szerv létrehozásának tervét. E központi döntés értelmében a szegedi szociáldemokraták is elutasító álláspontra helyezkedtek a kommunis-

ták többszöri sürgetése ellenére.²⁴⁶ Az MKP által szervezett tömegnyomás sem vezetett ebben az esetben itt eredményre. A Szegedi Kenderben, a Lemezgyárban és egyéb helyeken tartott közös munkásgyűlések hiába követelték a Baloldali Blokk szegedi intézőbizottságának megalakítását.²⁴⁷ Március 11-én az SZDP meg sem jelent az e tárgyban összehívott összekötőbizottsági ülésen.²⁴⁸ Teljesen jelentéktelen presztizskérdésekben is nyílt vita folyt a két párt ifjusági szervezete a SZIM és a MADISZ között. Igaz, ehhez hozzájárult az a tény is, hogy a SZIM szegedi vezetőségébe az 1947. január 12-i választáson jobboldali elemek kerültek be.

Éles hangú vita folyt a két munkáspárt között a kereskedői érdekképviselet ügyében is. Az 1947. január 26-i közös kiskereskedő nagygyűlésen alakított ötös bizottságban az érdekképviseleti szervek képviselői mellett még a két párt képviselői is résztvettek. Az SZDP az érdekképviseleti szervezetek közül a Kereskedők Országos Központi Szervezetét /KOKSZ/ támogatta Szegeden is és egységbontással vádolta a szegedi kommunistákat, akik a Kiskereskedők Országos Szövetségén /KISOSZ/ keresztül akarták a kereskedői egységet létrehozni és a Délvidéki Iparosok és Kereskedők Szervezetét /DIKSZ/ ez utóbbihoz csatlakoztatni. Az SZDP ebben a kérdésben pártpolitikai céljai, pozicionális érdekei miatt a nagykereskedőket is magában foglaló KOKSZ-ot támogatta és - helytelenül - ragaszkodott ehhez. Végül azonban 1947. május végén mégis sikerült a városban valamiféle kereskedői egységet létrehozni a DIKSZ és a Szegedi Kereskedelmi Testület /a KOKSZ szerve/ között. A két szervezet kiküldött bizottságai önállóságuk fenntartása mellett közös

munkaközösséget hoztak létre.²⁴⁹ Ez a kompromisszum azonban természetesen továbbra sem tudta teljes mértékben kiküszöbölni a vitákat a kereskedői érdekképviselőlet ügyében.

Ellentétei adódtak a két munkáspártnak a Munkaközvetítő Hivatal vonatkozásában is, mivel nyilvánvalóan mindkét párt saját tagjainak munkához való juttatására törekedett.²⁵⁰ Bizonyos apróbb ellentéteik voltak a fehértói halgazdaság ügyében is.²⁵¹

A fentiek alapján megállapítható, hogy Szegeden a két munkáspárt együttműködésében 1947 első felében is egyértelműen az összefogás dominált. Az együttműködés, mégpedig az aktív együttműködés volt a meghatározó, annak ellenére, hogy bizonyos jobboldali, előrenyomulás is megfigyelhető a szegedi szociáldemokrata szervezetben. Igaz, a két párt közötti ellentétek továbbra sem csökkentek, viszonyuk nem mindig nevezhető kielégítőnek. Kétségtelenül növekedtek az ellentétek, a surlódási felületek - a gyakorlati-politikai együttműködésben elsősorban - a korábbihoz képest. Előfordult például, hogy szociáldemokraták szembeszegültek kommunista kezdeményezésekkel és Dr. Valentiny befolyásának hatására néha "barátságtalan" magatartást tanúsítottak.²⁵² Üzemekben is többször előfordult, hogy gátolták a kommunisták munkáját.²⁵³ Város politikai kérdésekben azonban ez soha nem következett be. Dr. Valentiny befolyása egyébként az ismertetett memorandum után fokozatosan csökkent. 1947. február 18-án lemondott a Szegedi Népszava főszerkesztői tisztségéről, amelyet korábban is csak névlegesen töltött be. Az említett jobbratulódás a szegedi szociáldemokrata szervezetekben azonban egyáltalán nem általános jelenség. Vezetőségük összetételében ez semmiképpen nem vezetett szá-

mottevé változásra. Az 1947. május 3-án megválasztott új helyi szociáldemokrata vezetőségbe egyetlen jobboldalinak tekinthető személy került be. Ugyanakkor öt vezetőségi tag egyértelműen baloldalinak minősíthető, négy pedig centristának, de olyan centristának, akik inkább a baloldalhoz álltak közelebb, és nem tartoztak az együttműködés, a munkásegység ellenzői közé.²⁵⁴ A jobboldali szociáldemokrata tevékenység tehát Szegeden változatlanul jelenség szinten maradt, csak időnként, elszigetelten jelentkezett és nem tudta lehetetlenné tenni a két párt helyi együttműködését.

A szegedi szociáldemokrata szervezet politikai gyengeségére utal, hogy általában tartózkodnak a kezdeményezésektől, a kommunista párt kezdeményezéseiből próbálnak néha pártpolitikai előnyöket szerezni, amikor általában - tétovázás, huzavona után - csatlakoztak a kommunista kezdeményezésekhez. Néha túlzó követelésekkel léptek fel különböző kérdésekben. Nagyon fontos aláhuzni azonban, hogy ez nem a jobboldaliság "álradikalizmusa" náluk, hanem a szociáldemokrata elvekhez való merev, "dogmatikus" ragaszkodás, illetve a kommunista párttal való pártversengés, az SZDP munkásegységen belüli vezető szerepének biztosítására való törekvés következménye. Kitűnően jellemzi a szegedi szociáldemokratákat Dr. Zöld Sándor, az MKP nagyszegedi titkára egyik jelentésében: "dühösek minden miatt, amit csinálunk, de le lehet őket csillapítani".²⁵⁵ Vagyis féltékenyek, nehezen törődnek bele az MKP egyre növekvő befolyásába, eszmei, politikai, szervezeti fölényébe, de az együttműködés, a munkásegység hívei, ha a két párt egyesülésének elfogadásától legtöbbször még ekkor igen messze is van.

A pozíciókért folyó versengés az, ami ebben a peri-

ódusban is a legnegatívabban befolyásolja a két párt kapcsolát. Az SZDP is többséget szeretne a Munkásszövetkezet vezetőségében, és az egyes szakszervezeti csoportok vezetőségében egyaránt. Szervezeti erejük növelésére 1947 márciusában nagyszabású országos tagszervező kampányt indítottak. Ez a kampány minden társadalmi rétegre kiterjedt. Szegeden és környékén a létszámemelési akció ért el eredményeket. A kerületi szervezetek taglétszámát 24 %-kal, az üzemiekét 13 %-kal sikerült növelniük. Szegeden a falusi és tanyai területekre irányult főleg a párt figyelem, mivel itt még nagy lehetőségeket látott. Az egyes szervezetekben földműves bizottságokat hoztak létre. Az üzemekben, ezenkívül az értelmiségi rétegek közül a közalkalmazottak és a tanítók körében ért el eredményeket a szegedi tagtoborzó hónap. A legtöbb új tagot a belvárosi szervezet szerzte, 119 főt, ami 20 %-os növekedést jelentett. A városi alkalmazottak körében további 10 %-kal nőtt a szociáldemokrata párttagok száma. Új szervezetek is létrejöttek, így az alsóközpon-
ti szervezet és az egyetemi ifjúsági csoport. 1947. április 11-én megalakult az SZDP Tudósok, Írók és Művészek Munkaközössége is. Az üzemek közül az SZDP szegedi üzemé fellegvára az Ujszegedi Kender érte el a legjobb eredményt, 100 új tag beszervezésével. /Itt ekkor 800 fős SZDP szervezet működött, vagyis az üzem dolgozóinak 75 %-a az SZDP-hez tartozott./ 1947 márciusában a Szociáldemokrata Párt taglétszáma Szegeden 12.868, vagyis a tagtoborzás 968 fővel emelte a taglétszámot, mivel január-februárban 11.900 fő szerepelt a kimutatásokban. Ehhez hozzá kell még számítani a szegedi járás szociáldemokrata tagságát, amely mindössze 39 fővel emelkedett március hónapban, 868-ról 907-re. A városi pártszerve-

zetek száma ekkor, 1947 áprilisában 47, a falusiaké pedig 12. Az SZDP létszáma, szervezeti helyzete és összetétele a választás előtti tagrevízió és ellenőrzés időszakáig lényegesen nem változik. 1947 áprilisában 13.000 városi és 931 járási, májusban 13.132 városi és 930 járási, júniusban 13.400 városi és 930 járási párttag szerepelt a 48 városi és 13 járási szervezet kimutatásában. Az adatok értékelésénél nagyon lényeges figyelembe venni azt, hogy a tagok nagy része névleges volt. A fizető tagok, vagyis a ténylegesen a pártban tevékenykedők létszáma - ez a kettő kb. egybeesik - azonban a kimutatott tagság 50 %-át sem érte el. Az ellenőrzés előtti utolsó adatok alapján júniusban a városban 4.944-en, a környéken pedig 387-en fizettek csak tagdíjat. Ez egyébként egyik magyarázata is az SZDP politikai és szervezeti gyengeségének. Ez tette szükségessé a taglétszám revízióját. Ennek alapján a városban 1947 augusztusában a 48 szervezetben 5206 fős szociáldemokrata tagság tevékenykedett. A 14 falusi szervezetben az augusztusi mozgalmi jelentés változatlanul 947 főt tüntetett fel, akik közül 367 fizetett tagdíjat.²⁵⁶

Az MKP taglétszáma ugyanebben a periódusban további egyenletes, fokozatos fejlődést mutatott Szegeden. 1947 januárjában két új üzemi szervezet jött létre, a kiskundorozsmai szövőgyárban és a tápéi Kotrótelepen. Februárban a színházban és a háziipari üzemből alakult új pártszervezet. Ezekkel az üzemi szervezetek száma 28-ra nőtt, amelyekben 3157 tag tevékenykedett. Ezenkívül a 11 kerületi szervezetben 3.811, a 11 falusi szervezetben 1.834, a 14 tanyai szervezetben pedig 1400 fő, összesen tehát 1947. februárjában 64 alapszervezetben 10.202 volt az MKP tagjainak száma. A párttagság létszámának növelése ekkor már

más pártokból is történik, többek között az SZDP-ből való átléptetés is jelentős. Márciusban a Belváros I. 41, a Gyufagyár 15, Alsóközpont 35, Várostantanya 35 párttaggal gyarapodott. Lassan javult a helyzet az Ujszegedi Kenderben is. Várostantanyán 20-an az SZDP-ből léptek át, az Ujszegedi Kenderben is onnan akartak átléptetni munkásokat a párt befolyásának növelésére. Márciusban 10.219 volt a szegedi párttagok száma. Áprilisban további, nem jelentős emelkedés tapasztalható a létszámban, 225 új tag lépett be. A kilépések és a folyamatos nyilvántartás-rendezés miatt mégis csak 9.713 tagot mutattak ki az ekkor már 69 szervezetben. /Mintegy 500 kartotékot kiselejtezték, azokét, akik csak névleges tagok voltak. Felsővárosban például 627 tagot tartottak nyilván, pedig csak 311-en voltak./ Májusban 440 fővel és három új üzemi szervezettel gyarapodott a párt Szegeden. Juniában 10.500 fős a létszám, ebből a városban 7.500 tag tevékenykedett. Juliusban pedig 560 újabb belépővel 11.166 főre nőtt a kommunista párt tagjainak száma Szegeden.²⁵⁷ Említésre méltó érdekesség, hogy juniustól inkább a városban emelkedett a taglétszám, a falvakban viszont stagnált.

A két párt adatainak összevetése alapján megállapíthatjuk, hogy az MKP taglétszáma 1947 nyarán tulszárnyalta az SZDP tényleges taglétszámát Szegeden, akár a szegedi közigazgatási területet, akár az MKP Nagyszegedi Bizottságának területét vesszük figyelembe. Az SZDP-ben, amint azt a tagrevízióknál láthattuk, korábban is sok volt a "választási tag", vagyis olyan, aki a választáskor vagy egyéb alkalommal belépett, de párttevékenységet nem folytatott. Természetesen az MKP-ban is voltak ilyen tagok, de jóval kevesebben és a többszöri ellenőrzés, a folyamatos

revíziók során ezeket állandóan kiszűrték és a létszám valóban jelezte a párt politikai súlyának, befolyásának állandó növekedését, a párt szervezeti erősödését. Januárban még elégedetlenek a munkások kommunista pártba való belépésének alacsony számával, különösen a kisebb üzemekben gyengébb a kommunisták befolyása. Az összeesküvés leplezése, a napi követelések elérése, a tömegpolitikai munka javulása azonban egyre érezhetőbbé tette a tömegek hangulatának az MKP felé fordulását. A munkásosztály is egyre inkább a kommunista párttól várta a problémák megoldását és mind kevésbé az SZDP-től. Az MKP tekintélye nőtt tehát az üzemi munkások között. A tavaszi hónapok folyamán az MKP szervező munkájának centrumában változatlanul az üzemek állottak, az itt folyó munka eredményesebbé tételére a szegedi VB három tagu üzemi szervező bizottságot hozott létre. Az Újszegedi Kenderben is sikerült eredményt elérni, mégpedig úgy - és ez fontos a két párt viszonya szempontjából - hogy egy sikertelen szociáldemokrata akciót kihasználva támadták és lehetetlenné tették az SZDP üzemi titkárát.²⁵⁸ Az SZDP üzemi szervező munkája viszont a márciusi tagtoborzó hónap után alábbhagyott. A kommunista párt munkástagjainak létszámát tekintve is megelőzte ekkor már testvérpártját, mivel üzemi szervezetei 3.157 fős tagsággal rendelkeztek, míg az SZDP üzemi szervezeteiben csupán 2.310 tagg volt.²⁵⁹ A párt tekintélye a tavaszi hónapok során más rétegek között is megnőtt, így erősödött a kommunisták befolyása a középrétegek tekintetében, amit nagyon jelentősen elősegített olyan akció is, mint pl. a "Munkásság a tudományért" akció. A párt rétegpolitikai szempontból ügyelt arra is, hogy a kerületi vezetőségek szociális összetétele

megfelelően a kerület lakossága szociális összetételének.

A Belváros II-ben kisiparosok, kiskereskedők, Alsóvárosban paprikatermelők és paprikakikészítők, Újszegeden kertészek és gyümölcsstermelők kerültek így a vezetőségbe.²⁶⁰

Az országosan leggyengébb területen a középparaszttság vonatkozásában is történt némi előrelépés, ugyanis sikerült néhány középparasztot megnyerni. Falusi és tanyai szervezeteiben az MKP-nak 3.234 tagja volt, az SZDP-nek viszont csak 744 földmunkás és 535 kisbirtokos paraszt a tagja.²⁶¹

A szociáldemokrata kisiparosok és kiskereskedők létszáma 506, a vasutasoké és postásoké 488, a közalkalmazottaké

1.335.²⁶² Az augusztusi választási kampány során e rétegek soraiból is történtek már átlépések, a rókusi kommunista pártszervezet létszáma éppen ilyen rétegek átlépése folytán emelkedett 100 %-kal.²⁶³ Az adatokból világosan következik, hogy bár a középrétegek tekintetében az SZDP még létszám-beli fölényrel rendelkezett, az MKP jelentősen felzárkózott és befolyása növekedett e rétegek körében is.

A két párt között szakszervezeti vonatkozásban komoly pozícióharc folyt. A városban 38 szakmai szervezet működött.

1947 tavaszán-nyarán több szakszervezetben is választások zajlottak le. Ezek során mindkét párt részéről hangoztatták és igyekeztek is megvalósítani - például a magánalkalmazottak szakszervezete 1200 tagjánál -, hogy elvük "a két munkáspárt testvéri egysége", és ez az ereje a szakszervezetnek.²⁶⁴

A közalkalmazottak szakszervezetében is sikerült ennek az elvnek az alapján lebonyolítani a választásokat. Az új vezetőség választására 1947. május 15-én került sor, amikor közfelkiáltással fogadták el a közös koalíciós listát.²⁶⁵

Az említett elvet azonban nem mindig lehetett megvalósítani, amint erre Papdi György is utalt egy

május 19-i értekezleten.²⁶⁶ A szakszervezeti bizalmiak kérdésében a szegedi szociáldemokrata összaktywulás a bizalmiak megnyerését tűzte ki célul. Természetesen a kommunista párt is erre törekedett. Az építőknél, a vasasoknál, a textilmunkásoknál a bizalmi testület a kommunisták kezében is volt. Összesen a szakszervezetekben mintegy 100 kommunista bizalmi tevékenykedett.²⁶⁷ A szakszervezetek - bizonyos szociáldemokrata előrenyomulás ellenére - továbbra is a kommunisták irányítása alatt voltak. Az 1947. május 27-én megválasztott új Szakszervezeti Bizottság összetétele is ezt bizonyítja. Ebben a bizottságban ugyanis továbbra is öt kommunista és négy szociáldemokrata tevékenykedett.²⁶⁸

A két párt taglétszámának, szervezeti helyzetének, politikai befolyásának fenti elemzése alapján megállapítható, hogy a két párt erőviszonyában döntő változás ugyan nem következett be, de a kommunista párt korábban is nagyobb és 1947 első felében - ha törésekkel tarkítva is - egyre növekvő politikai befolyását mostmár mennyiségi vonatkozásban, szervezeten is jobban tudta realizálni. Ez különösen akkor mutatkozik meg, ha az SZDP-nek a tagrevízió utáni helyzetét vetjük össze az MKP-vel, mivel ez felelt meg a realitásoknak és ez fejezte ki a két párt tényleges súlyát Szegeden. Az MKP fejlődése, tömegbázisának növekedése és az SZDP-vel szembeni fölénye helyileg is bizonyítja, hogy a népi demokratikus fejlődés sorsdöntő fordulat felé haladt, érlelődtek a szocializmus, a proletárdiktatura megteremtésének előfeltételei. A frontáttörés azonban gazdasági és politikai síkon valamint a két párt kapcsolatában egyaránt, majd a soron következő periódus feladata lesz.

1947 nyarának igen kritikus időszakában a 3 éves terv és vele összefüggésben a nagybankok államosítása, valamint az ennek megfelelő politikai balratolódás körül ütköztek össze a különböző politikai erők. Ezekben a kérdésekben, az ezzel kapcsolatos Nagy Ferenc ügyben, vagyis a további fejlődés kérdéseiben nagy összecsapások zajlottak le. A felszabadulás után végbement politikai fejlődést a küszöbön álló választás volt hivatott jelezni. Az SZDP-nek sorsdöntő szerepe volt, mivel jobboldala - az FKP jobboldalának veresége után - a reakció fő reménységévé vált. Annál is inkább veszélyes volt ez, mivel Bán Antal ekkor lépett fel az önálló SZDP koncepciójával, "a mérleg nyelve" állásponttal és így megteremtette a jobboldal és a centrum bal szárny elleni összefogásának veszélyes lehetőségét. A választási küzdelem pedig várhatóan amúgy is ront a két párt viszonyán, kiélezi a helyzetet és a baloldali szociáldemokraták körében is zavart idézhet elő. Fontos kérdés volt, tehát, hogy merre tart az SZDP? A 3 éves terv vonatkozásában az előzetes elképzeléseket sikerült a munkáspártoknak egyeztetni és közös javaslattal fellepni. Súlyos problémát jelentett azonban a bankok államosításával kapcsolatos felemás szociáldemokrata álláspont. A két párt nézete közötti jelentős különbségeket ebben a kérdésben hosszas egyeztető tárgyalások után lehetett csak közös nevezőre hozni.²⁶⁹ A választáson való közös koalíciós lista indításának terve is felmerült, ettől azonban a koalíciós partnerek elzárkóztak, így az SZDP is. A két munkáspárt ugyan megállapodott abban, hogy a külön listán történő indulás ellenére tartózkodnak az egymás elleni harctól, a választási harc hevében azonban a megállapodsát egyik fél sem

tartotta be. Az 1947-es választás előkészületei és utóharcai idején volt a két párt között a legrosszabb a viszony és ez néhol - még a legfelsőbb szinten is - már a munkásegység felbomlásával fenyegetett.

Az 1947 július-szeptember közötti időszakot tarthatjuk Szegeden is a munkásegység szempontjából a legnegatívabbnak az egész népi demokratikus forradalom periódusát figyelembe véve. Igaz, a tőke elleni rendszabályok, a vagyondezma, a bankok államosítása, a 3 éves terv vonatkozásában a két munkáspárt szegedi szervezetei és tagjai között teljes volt az egyetértés, az összhang. Kiemelkedő jelentőségű volt, hogy a szegedi szakszervezeti tagság pártállásra való tekintet nélkül követelte a nagybankok államosítását.²⁷⁰ A szociáldemokraták a törvényhatósági bizottságban is elfogadták a nagybankok államosítását, vagyis a kommunista párt tervezetét.²⁷¹ Uriási jelentősége volt annak is, hogy az SZDP fellegvárnak számító Ujszegedi Kenderben - ahol az üzemi bizottság is 3:2 arányban szociáldemokrata többségű - az MKP és SZDP üzemi vezetőségének május 30-i együttes ülése mégis közös határozatot hozott, hogy 1947. augusztus 1-ig meg kell valósítani a négy nagybank államosítását²⁷², vagyis itt is a kommunista álláspontot fogadták el a szociáldemokraták.

Továbbra is szinte teljesen surlódásmentes volt a két párt együtthaladása várospolitikai kérdésekben. Junius 23-án a két munkáspárt pártközi megbeszélést tartott a városi tervbizottság ügyében. Ezen az ülésen a városi költségvetés kérdésében egyeztetett javaslatot fogadtak el és ezt a munkáspártok közös ujjaépítési szempontjain alapuló tervezetet terjesztették a junius 27-i városi közgyűlés elé.²⁷³ Ekkor

ennek alapján együttes különindítványt is tettek a sürgősen megvalósítandó feladatok ügyében. A városi tervbizottság július 12-én szociáldemokrata elnökkel és kommunista titkárral megalakult.²⁷⁴

Az elmondottak ellenére a két párt választási versengése a városban is egészségtelen rivalizálássá fajult. Ennek alapvető oka az volt, hogy az SZDP választási propagandáját a jobboldal uralta, harmadikutas, sőt ennél is jobboldalibb koncepcióval. Az SZDP ugyanis jobboldali szavazatokra, az FKP-től leszakadó de a Pfeiffer és a Brankovics pártokig el nem jutó szavazókra aspirált. A szegedi kommunisták bizalmas értesülésre hivatkozva közlik, hogy az SZDP szegedi szervezetének vezetősége olyan értelmű határozatot hozott, amely szerint a városban a kommunistaellenességre építik választási agitációjukat.²⁷⁵ Ezt alátámasztotta, hogy vezetőik is - ilyen korábban egyetlen alkalommal sem fordult elő Szegeden - nyilvánosan kommunistaellenes kijelentéseket tesznek és üzemi pártszervezeteik munkája több helyen kommunistaellenes.²⁷⁶ Ezt szóvá tették előttük az ekkor is folyó összekötő bizottsági ülések egyikén, ahol nem is nagyon védekeztek a bírálattal szemben.²⁷⁷

A jobboldali jelenségek láttán és éppen ezért az MKP is kénytelen volt - nem utolsósorban a munkásegység fejlesztésének érdekében és saját erejének növelése érdekében - az SZDP-t, bár helytelenül az egész pártot és annak baloldalát is támadni. Az MKP KV Szervezési Osztályán a választások előkészítésével kapcsolatban tartott értekezlet egyik fő instrukciója az volt, hogy a Szociáldemokrata Pártból át kell lépíteni olyanokat, akik tömegeket is képesek magukkal hozni.²⁷⁸ A kommunista párt e célok érdekében - ismét taktikai

okokból - a választási harc derekán felvetette a fuziót a jobboldal elriasztására, illetve a szociáldemokrata munkások megnyerésére, a szociáldemokrata baloldal megerősítésére. Ez a taktika azonban meglehetősen ellentmondásos volt, mivel kétségkívül nehezítette az SZDP baloldalának helyzetét. A szociáldemokratákkal szembeni érthető és jogos bizalmatlanság következtében Szegeden is támadás indult az SZDP ellen, a párt jobbratulódásának veszélye miatt, a munkásegység veszélybe kerülését látva helyileg is. A kommunisták hangsúlyozták, hogy a városban sokkal inkább mint az ország más városaiban rendkívül nagy jelentősége van a két munkáspárt szoros együttműködésének. Veszélyes lehet a reakciós szavazatokra való spekulálás, a "függetlenség" hangsúlyozása.²⁷⁹ Az MKP választási taktikájában jelentkező ellentmondások azonban Szegeden is megmutatkoztak már az előkészületek során, részben a túlzott bizalmatlanságban, részben abban, hogy elsősorban az SZDP legyőzésére fordították a fő figyelmet. Már az 1947. június 9-i VB ülésen felvetődött, hogy az SZDP nagyobb választási tapasztalattal rendelkezik, amit ellensúlyozni kellene.²⁸⁰ Június 17-én felmerült az, hogy a házmegebizotti rendszert fel lehetne használni a választások előkészítésében, a választói névjegyzékek összeállításában. Ezt a javaslatot azonban elvetették, mégpedig azzal az indokkal, hogy amennyiben most a hiányzó házmegebizottakat megválasztják, sok szociáldemokrata kerülne közéjük. Éles harc folyt az összeíró bizottságok pártösszetételének kérdésében is. Szegeden a 60 választási körzetből 42-ben sikerült kommunista elnököt állítani az összeíró bizottságok élére.²⁸¹ Az a törekvés, hogy mindkét párt saját embereit kívánta a bizottságok-

ba bejuttatni természetes volt, egyik pártnak sem róható fel, mivel ezeknek a választói névjegyzéket összeállító bizottságoknak óriási szerepük volt. Ezek sokszor a névjegyzékek összeállításánál erőteljesen vették figyelembe a párthovatartozást. Az elnökök fenti aránya tehát az MKP győzelmének tekinthető, a két párt erőviszonyát, az MKP erejét jelzi.

Szegeden az SZDP választási hadjáratát ezuttal is Kéthly Anna irányította. A választási gyűléseken és a Szegedi Népszavában igen erős a jobboldaliak hangja. A választási hadjáratba Dr. Valentinyt is bevetették, mint "öntudatos szociáldemokratát, a magyar munkásmozgalom régi harcosát".²⁸² Jelölése érdekében ajánlási iverket is köröztettek. Az SZDP VB 1947. augusztus 5-i ülése más pártok által alkalmazott terrorisztikus eszközökről, megfélemlítési módszerekről beszélt.²⁸³ Az együttműködés megromlásáért, zavaraiért, lazulásáért az MKP-t tartották felelősnek és a helyi kommunista szervezet bíráló megjegyzéseit visszautasították. A párt helyileg a "fuzió soha" álláspontra helyezkedett - mindenekelőtt választási célból teszi ezt -, hiszen nyíltan kijelentik, hogy az önállóságot, függetlenséget a választás előtt és a választás után közvetlenül egyaránt, a "rokonszenvezők" megnyugtatóására hangoztatja.²⁸⁴ Azt bizonygatják, hogy a felszabadulás utáni fejlődés az SZDP politikáját igazolta.²⁸⁵ Az augusztus 24-i szegedi választási nagygyűlésen Kéthly kijelentette: "minél erősebb az SZDP, annál távolabb kerül a fuzió kérdése".²⁸⁶ Az ilyen jobboldali megnyilvánulások ekkor mindennaposak voltak, a legszélsőségesebb jobboldali szociáldemokrata, kommunistaellenes elemek is fórumot kaptak. Meg kell jegyezni, hogy a baloldali Papdi György is erélyesen fellépett ekkor a fuzió el-

len, kijelentve, hogy "SZDP-sek voltunk, vagyunk és maradunk!".²⁸⁷ Legváltásosabb helyzetbe a választási küzdelem csúcspontján és a választás utáni napokban, augusztus utolsó és szeptember első napjaiban került a munkásegység. A választás napján a Szegedi Népszava "Forraszd a szót annak a torkára, aki a fuzióról hazudik!" felhívással jelent meg.²⁸⁸

Az SZDP szeptember 2-án tartott elnökségi és szeptember 3-án tartott összevezetőségi ülésein egyaránt a sérelmi politika, a kommunistákkal szembeni problémák uralták a hangulatot.²⁸⁹ A két párt helyi lapja ebben az időben éles hangú, szinte ellenséges polémiaát folytatott. Igaz, ehhez hozzá kell tenni, hogy a Szegedi Népszava most is jobboldalibb hangú volt, mint az SZDP szegedi vezetőségének politikai irányvonala.

Az MKP tehát teljes joggal tartott az SZDP jobbratolódásától országosan és helyileg is és tett meg mindent - ha néhol tulzottan és merőven, és Szegeden talán különösen radikálisan - a választás megnyerésére, az SZDP jobboldalának leleplezésére és a Szociáldemokrata Párt ingadozásának ellensúlyozására. A kommunisták választási propagandájukban hangsúlyozták, hogy Szegeden is érezhető a szociáldemokrata jobboldal hangjának felerősödése, amely veszélyezteteti a munkásegységet. Emiatt és az általános jobbratolódás veszélye miatt a választási küzdelemben még inkább szükségesnek tartották a szoros együttműködést. A Dél-magyarország július 25-i száma helyesen mutatott rá a közös munka, a közös harc jelentőségére és arra, hogy milyen veszély fenyegeti magát a Szociáldemokrata Pártot is, ha teret ad jobboldalának, ha a szűk pártérdeket a munkásosztály, a népi demokratikus forradalom érdekei fölé helyezi.

És a döntő különbség ebben van a két párt választási előkészületei, agitációja között. Az ugyanis a koalíciós viszonyok között törvényszerű volt - az SZDP helyzete, egységének hiánya, következetlensége ezt még jobban alátámasztotta -, hogy a kommunisták fokozottan törekedtek pártjuk megerősítésére, vezető szerepének biztosítására. Dr. Zöld Sándor dohánygyári beszédében - amellyel megindult a párt helyi választási kampánya - a kommunisták szerepének kidomborítására szólított fel.²⁹⁰ Ugyanakkor az SZDP-nél sokkal erőteljesebben hangsúlyozta a munkásegységet. A munkásosztály, a népi demokratikus forradalom érdekeit ő egy pillanatig sem tévesztette szem elől, pártjának érdekei megegyeztek a munkásosztály, a nép érdekeivel. Komócsin Zoltán kijelentette: "A munkásegység lángbaborítására és összeomlására hiába spekulálnak az üzemek felgyújtói, a politikai gyújtogatók".²⁹¹ Az MKP tehát az egész választási kampányában szem előtt tartotta a munkásegységet és saját erejének növelését sem a munkásegység felbontása - szemben az SZDP-vel, legalábbis annak jobboldalával -, hanem annak érdekében tartotta döntőnek. Ennek érdekében harcolt az MKP az SZDP ellen is. A szociáldemokrata jobboldal - amint azt Kéthly fentebb idézett kijelentéséből láttuk - a népi demokratikus fejlődés fő erejének, a munkásegységnek a megbontására, az MKP-tól való eltávolodásra törekedett. Ezért harcolt a kommunista párt ellen. Kétségtelen viszont az, hogy az MKP túlzott nyomása és a szociáldemokrata pártérek ekkor közös platformfelé szorította a különböző szociáldemokrata irányzatokat, bár a baloldal nem volt munkásegység- és kommunistaellenes. Ez volt az alapvető oka annak, hogy ebben az időben az igazi munkásegység híveinek hangja

elhalkult a helyi szociáldemokrata szervezetben. Ilyen körülmények között a két párt július 29-i pártközi értekezletének határozatát nem tartották be. Ezen ugyanis leszögezték, hogy amennyiben a polgári pártok támadást intéznek a kommunista párt ellen, az SZDP minden erejével, sajtójában is harcol e támadások ellen.²⁹² A megállapodás ténye mégis figyelemreméltó - annak megszegése ellenére is - mivel újólág mutatta a hajlandóságot az SZDP szegedi szervezete részéről is az együttműködésre. A választási versengés a legalsó = alapszervi, üzemi - szinten is néhány helyen meg tudta zavarni a dolgozók egységét.²⁹³ Ugyanakkor ezen a szinten is láthatunk az egységnek pozitív jeleit, például a Gyufagyárban, ahol a dolgozók pártkülönbség nélkül az MKP választási alapjára fizettek be és ezért az ottani szociáldemokrata tagokat a városi vezetőség meg is bírálta.²⁹⁴ A gyufagyári munkások indoklása e tettük mellett rendkívül fontos tényt tükröz - ami majd a választáson is megnyilvánul -, nevezetesen azt, hogy az MKP következetes, baloldali, népi, munkáspolitikája egyre erőteljesebb hatást gyakorol a szociáldemokrata munkásokra is. E lépésük indoklásaként ugyanis azt említik meg: belátták, hogy az MKP munkáját a dolgozók felemelkedése érdekében végzi. Ebben a megállapításban implicit módon benne van, hogy az SZDP-nél ilyen vonatkozásban bajok vannak. A Délmagyarországi Cipőgyár egyik szociáldemokrata munkása is a választási eredménytől függetlenül, azt reméli, hogy a munkásegység a választások után még szorosabbá válik.²⁹⁵ A tervbizottság augusztus 14-i ülésén Dr. Berkes Pál /SZDP/ köszönetet mondott az MKP-nak a szegedi 3 éves terv elkészítéséért és elfogadta azt tárgyalási alapul.²⁹⁶ Az augusztus 2-án tartott vasutas nagygyűlé-

sen az MKP és az SZDP szónoka is a választási szövetség és megállapodás értelmében beszélt, éltette a munkásegységet.²⁹⁸ Ilyen és ehhez hasonló jelek mutatták azért azt is, hogy a választási harc - bár súlyos sebeket ejtett a munkásegységen - csak átmeneti zavarokat okozhatott. Ezek jelezték, hogy a szegedi munkásságnál sem tűntek el az együttműködés fenntartása irányába ható tényezők, csupán átmenetileg szorulhattak háttérbe.

Szegeden 81958 volt a szavazásra jogosultak létszáma, 1424-gyel több mint az 1945. november 4-i választás alkalmával. A szegedi választás eredménye ezuttal is eltérő képet mutatott az országostól. A Pfeiffer párt - amelyről a két munkáspárt az inkább egymás ellen folytatott harc közben helyileg is megfélemedezett - abszolút többséget kapott. Az MKP a szavazatok 15.6 %-át /12.254/ kapta meg, az SZDP pedig a szavazatok 11.4 %-ával /9.002/ rendelkezett.²⁹⁹ A két munkáspárt együttesen tehát kevesebb szavazatot kapott Szegeden, mint 1945-ben. Ezen belül viszont az arányok eltolódtak, mivel az MKP jelentősen - 35.3 %-kal - növelte szavazatainak számát, ugyanakkor az SZDP viszont kb. 6000 szavazatot veszített. A választási eredmények tehát igazolják a fentebb elemzett folyamatokat a két párt fejlődésével, erőviszonyával kapcsolatban. A választás bizonyítja ugyanis az MKP növekvő befolyását helyi szinten is, de igazolta azt is, hogy a munkásegység megvalósulását akadályozó viszonyok, a jó viszony megromlása, a két munkáspárt vetélkedése a reakciónak kedvez. Bizonyítja azt is, hogy az SZDP kettőssége, következetlensége, ingadozása mennyire veszélyes és káros, mennyire hátrányos a forradalmi folyamat és az SZDP szempontjából egyaránt.

A választások utáni hónap éles politikai harcban telt el felső, középső és alsó szinten egyaránt. Az MKP Politikai Bizottsága helyesen értékelte a választási eredményeket, rámutatott annak pozitív és negatív vonásaira. Az értékelés konklúziója a munkáspártok együttműködésének vonatkozásában az, hogy feltétlenül szükség van az akcióegység, a munkásegység megszilárdítására.³⁰⁰ Az SZDP-ben viszont nem volt ilyen egyértelmű a helyzet és a helyzetelemzés. Itt ugyanis felfokozott várakozással tekintettek a választások elé és a választási visszaesés, valamint a kommunista párt előretörése szinte sokkhatást keltett a párt vezetőségében. A jobboldal támadásba lendült, de nemcsak ők, hanem mások is a kommunistákat vádolták és a Szociáldemokrata Párt baloldali, együttműködési politikáját hibáztatták a választási fiaskóért. A választási vereséget a párt baloldalanak nyakába akarták varrni és a jobboldal különböző koncepcióit, feltételeit érvényre juttatni. Ez azonban nem sikerült, mivel súlyos és éles belső harcok után és árán az SZDP vezetősége a munkásegység további fenntartása mellett foglalt állást.³⁰¹

Az MKP szegedi szervezetének választásokról készített értékelése is mértéktartó, reális volt. Megállapítják, hogy Szeged jellegzetességeit figyelembevéve a választási eredmény nem lebecsülendő, annak ellenére, hogy jobb eredményt szerettek volna elérni. /Előzetesen 23 %-ra számítottak/ Levonták azokat a következtetéseket is, amelyek a pártszervezet politikai és szervezeti hiányosságait mutatták. Helyesen utaltak rá, hogy az SZDP gyenge választási eredményében nagy szerepet játszott az, hogy a választások alatt Szegeden is megromlott a munkásegység. Ebből kiindulva feltétlenül szükségesnek tartják a munkásegység javítását, bizva

abban, hogy az SZDP szegedi szervezete is levonja a választásból adódó következtetéseket, annál is inkább, mivel a helyi reakció győzelme miatt óriási közös feladatok várnak Szegeden a munkáspártokra.³⁰²

Az SZDP szegedi szervezetében is folyt a harc a pártközpontozáshoz hasonlóan. Ekkor vált nyilvánvalóvá a szociáldemokraták két politikai irányvonala. A jobboldal különösen a Szegedi Népszavában, de más fórumokon is jelentkezett. Az első értékelések itt is külső okokban keresték a választási visszaesés mozgatórugóit. A választások után is terrorral, provokációkkal vádolták a kommunista pártot. A függetlenséget, az önállóságot hangoztatták, sőt kilátásba helyezték a kommunistákkal való tárgyalások megszakítását is.³⁰³ A munkásegységre - szemben az MKP-val - szinte alig hivatkoztak. A Szegedi Népszava 1947. szeptember 5-i száma a frontvonalakat az SZDP és az összes többi párt között húzta meg. Nem ismerte el azt, hogy az MKP egyértelmű, a nép érdekeinek jobban megfelelő, helyes általános- és munkáspolitikája hatott a választási eredményekre, nem pedig az esetenként valóban előforduló túlzó módszerek. Megjegyzendő, hogy a Szegedi Népszava értékelése nem teljesen egyezett meg az SZDP helyi vezetőségének értékelésével.

A szeptember 6-i kibővített VB-ülés határozata már bizonyítja azt és egyben azt is, hogy a jobboldalnak helyileg nem sikerült győzelmet aratnia. Ezen az ülésen ugyanis - a szeptember 8-i országos pártválasztmányi ülést megelőzően - állást foglaltak az MKP-val való együttműködés szükségessége mellett. Az alap ennek leszögezése volt és emellett már lehetett hangsúlyozni a legteljesebb egyenjogúságot, a sérelmek kivizsgálását és orvoslását, a párttól való határo-

zottabb irányvonal követelését.³⁰⁴ A választásokból azt a következtetést is levonták, hogy a jövőben a pártépítésre, a párttagok politikai és ideológiai nevelésére is nagyobb gondot kell fordítani. Aláhuzandó, hogy ezek a megállapítások már bizonyos önkritikus elemeket is tartalmaznak. A választási lemaradás, a jobboldal térnyerésének párton belüli okokkal való magyarázata jeleinek tekinthetők ezek a következtetések, túlléptek tehát az egyoldalú értékelésen, csupán a kommunisták által alkalmazott - állítólagos - terror emlegetésén. Ugyanakkor a pártegység minden körülmények között való fenntartásáról is szó van. Ennek hiányára, az ellentétekre az is utal, hogy Kéthly Anna a szeptember 11-i összehívott ülésen a szeptember 6-i állásponttal szemben merőben ellentétes értékelést nyújtott. A választási vereségért teljes egészben az MKP politikáját és módszereit okolta.³⁰⁵ Értékelése erősen kommunistaellenes volt és kétségtelenül hehezítette a szegedi SZDP vezetés helyzetét. Meg kell még említeni, hogy az MKP szegedi szervezete, valamint egyes üzemek, így a Vízművek, a Pick-gyár, az Orion Bőrgyár, a Délmagyarországi Cipőgyár hitet tett a munkás-egység, a kormányprogram és a munka kormánya mellett. Igazi érdekeiket felismerve tehát a szociáldemokrata tömegek is sürgették a megegyezést, a munkáspárti együttműködés, az akcióegység megerősítését. Fontosnak tartja a munkás-egységet az U_j szegedi Kender egyik szociáldemokrata vezetője is.³⁰⁶ A szociáldemokrata munkások hangulatát az MKP-ba történő, a választások után is folytatódó és növekvő átlépések is bizonyítják.

A szegedi munkás-egység vonatkozásában kiemelkedő jelentőségű - hogy még a végleges központi megegyezés előtt -

szeptember 19-én a két munkáspárt szegedi szervezetének vezetői megbeszélést tartottak és nyilatkozatot adtak ki a közös harorról, az együttműködésről. Megállapították: "a két párt szegedi szervezete testvéri egyetértésben kíván együttműködni a súlyos gazdasági helyzet megoldásában és az önállóság szigorú fenntartása mellett együtt harcolni". Ennek érdekében mindkét párt vállalta, hogy gondoskodik a surlódások megszüntetéséről.³⁰⁷ Ezzel helyileg is - majd a központi megegyezéssel országosan is - lezárult a munkáspártok akcióegysége szempontjából legnehezebb periódus. Természetesen a meglazult együttműködés helyreállításában még nagyon sok volt a tennivaló. A megállapodás nem szüntette meg egycsapásra a problémákat, továbbra is felmerültek szociáldemokrata részről feltételek, sérálmek, a szociáldemokrata pártérdek többször is felülkerekedett, szemben a szeptember 19-i megállapodással. Különösen figyelemre méltó, hogy a Szegedi Népszava ezuttal is jobboldalibb hangot ütött meg a szegedi szociáldemokrata szervezet politikai irányvonalánál. A lap ugyanis csak a drágaság, a munkanélküliség és a reakció elleni harc - vagyis csak konkrét, taktikai feladatok - szempontjából tartja fontosnak a megállapodást.³⁰⁸ Mindezek ellenére a szeptember 19-i egyezmény biztosította a kibontakozás lehetőségét.

Ha az 1945 nyarától az 1947-es választásokig tartó periódust összességében vizsgáljuk a munkáspártok együttműködése szempontjából, rendkívül bonyolult, ellentmondásos képet kapunk, mind a különböző együttműködési szinteket, mind pedig az egyes időszakokat illetően. A munkáspártok viszonya Szegeden is erősen hullámzó képet mutatott, munkásegységet erősítő és gátló tényezők végig egymás mellett hatnak, hol az egyik, hol a másik erősödik fel. Azonban ebben az

egész periódusban is a munkásegység az alapvető és meghatározó tényező. Az egyre markánsabbá váló szociáldemokrata jobboldal és a két pártnak a különböző területeken megnyilvánuló versengése sem tudta a munkásegység fejlődését megakadályozni. Az akcióegység különösen erőteljesen nyilvánult meg az 1945 őszi, a választást követő reakciós támadások, a Baloldali Blokk ellentámadása, a gazdasági stabilizáció, az MKP harmadik Kongresszusa, valamint az ellenforradalmi összeesküvés elleni harc esetében. A zavarok elsősorban a két parlamenti választás és a két üzemi bizottsági választás, illetve az 1947-es szakszervezeti választások vonatkozásában jelentkeztek. A legellentmondásosabb az 1947 nyári-őszi periódus volt, a bankok államosítása, a tervgazdálkodás bevezetése és az 1947-es választás időszaka, vagyis a döntő gazdasági és politikai változások érlelődésének, a fordulat évének a kezdete volt. Két jellegzetes szegedi sajátosságra azonban szeretnék rámutatni. Az egyik az, hogy a városban a legkritikusabb időszakokban is tulnyomórészt az országos együttműködést alátámasztó, azt erősítő tényezők domináltak. A két párt közötti kapcsolat még ekkor sem szűnt meg egyetlen pillanatra sem és több esetben előfordult - amint azt láttuk - hogy a szegedi munkásegységfrontja központi együttműködés megerősítését megelőzve biztosították. A munkáspártok szegedi szervezetáinak viszonyában tehát olyan súlyos válságot nem tapasztalunk, mint amilyen néhány esetben kormányzati, felső szinten felmerült és amely sok városban, községben sokszor magát az együttműködést is lehetetlenné tette. A két párt hullámzó viszonyában nem voltak olyan nagy kilengések Szegeden, mint sok egyéb helyen. A másik említésre méltó sajátosság, hogy nemcsak közép-, hanem alapszerve-

zeti szinten és főleg az üzemekben, szakszervezetekben jobb együttműködést tapasztalhatunk ebben a periódusban is, mint sok más helység alapszervezeti, üzemi szervezeti között. Ezek a tényezők nagyban elősegítették azt, hogy bár - ahogyan korábban láttuk - Szeged városában is az 1947-es választás idején süllyedt mélypontra az együttműködés, a harcból mégis a további együttműködés, a munkásegység magasabb szintje bontakozott ki, a munkásegységfront biztatóan került ki a jövő szempontjából. Világossá vált ugyanis a dolgozó tömegek, a szociáldemokrata és kommunista dolgozók állásfoglalása, az SZDP jobbszárnyának veresége és pártjuk kettős irányvonala feloldásának szükségessége. A pártegység érdekében ekkor megkötött kompromisszum az utolsó volt az SZDP életében, a baloldal ugyanis e periódus végére eljutott a párt jobboldalával való leszámolás szükségességének felismeréséhez. A következő időszakban - ha nem is mindig következetesen - végrehajtotta ezt és ezzel megteremtette a munkásosztály szervezeti egysége, az egységes munkáspárt létrehozásának legfőbb feltételét.

IV.

A két munkáspárt együttműködése a fordulat idején, az egységes munkáspárt megteremtése

A választásokkal, a választások utáni politikai harcokkal már napirendre került - a korábbi ut szervezes folytatásaként - a proletárdiktatúrába való közvetlen átmenet. Az új, Dinnyés-kormány már a munkás-paraszt demokratikus diktatúrából, a népi demokratikus diktatúrából proletárdiktatúrába történő átmenet kormánya volt. Az 1944 utáni forradalmi fejlődés fordulópontjához érkezett, a hatalom

jellegében és a gazdasági alapon is napirendre kerültek a döntő, szocialista jellegű változások. Ez természetesen lényeges változást jelentett a munkásegység szempontjából is, tudniillik az eddigi demokratikus, tőkét korlátozó együttműködésnek a tőkét felszámoló és a munkásosztály kizárólagos hatalmát megteremtő, vagyis a szocializmust, a proletárdiktatúrát megvalósító együttműködéssé kellett átalakulnia. Ehhez egy egyértelműen baloldali elkötelezettségű, egységes, forradalmi, marxista SZDP-re volt szükség, amellyel majd a két párt egyesülését is - a munkásmozgalomnak a proletárdiktatúra alapjaként szükséges szervezeti egyesítését - meg lehet valósítani. Az MKP és a baloldali szociáldemokraták feladata tehát az volt, hogy az ingadozás, a kettőség legfőbb okát, az SZDP jobboldalát legyőzzék, megtisztítsák a Szociáldemokrata Pártot és ezzel párhuzamosan politikailag, szervezotileg és ideológiailag is előkészítsék az egyesülést. A feladat megoldását lehetővé tette, hogy az SZDP balszárnya fokozatosan felismerte, megérlelődtek azok a feltételek, amelyek lehetővé teszik a munkásosztály ideológiai egységén alapuló szervezeti egységének megteremtését, és eljutott a jobboldallal való nyílt szakítás elfogadásáig. Igaz, a fuziót még nem tartotta közvetlen feladatnak, az egyesülést nem tartotta olyan gyorsan keresztülvihetőnek, mint ahogyan az a valóságban megtörtént, de az MKP is - bár ettől az időtől kezdve permanensen napirenden tartotta a fuzió kérdését - lassabb ütemben képzelte el a végrehajtást. A két párt között ekkor is adódtak viták, ellentétek, egyrészt az egyesülés üteme, siettetése kérdésében, másrészt pedig azért, mert az MKP taktikájában egészen 1948. februárjáig még szerepelt a szociáldemokraták átléptetése a kommunista párt soraiba. E taktika oka az

volt, hogy az MKP bizalmatlansága az SZDP-vel szemben nem szűnt meg, ilyen taktikával akart nyomást gyakorolni az SZDP-re, annak baloldalára is. Csak az 1948. februári sportosarnoki nagygyűlés és az SZDP XXXVI. Kongresszusa után, az MKP által elrendelt tagzárlattal szűnt meg a kommunista taktika kettőssége. Ezután a baloldali szociáldemokraták párton belüli segítésének egyértelmű taktikáját alkalmazták, megszűnt a baloldali szociáldemokraták és a szociáldemokrata tömegek átléptetése. Ebben az időszakban tehát a munkásegység fejlődésének fő tartalma az MKP és a szociáldemokrata baloldal együttes harca az SZDP jobbszárnya ellen, az egyesülés politikai, ideológiai és szervezeti feltételeinek megteremtése és végül az egyesülés gyakorlati végrehajtása volt.

Az SZDP-n belüli frakciók közötti nyílt harc a pestkörnyéki szervezetek jobboldali memorandumával, majd a fővárosi VB - amely gyakorlatilag egy baloldali centrum szerepét töltötte be - december 4-i és december 31-i határozataival és a pestkörnyékiek ezekre adott válaszával robbant ki. Ezzel a nyilvánosság előtt is világossá vált, hogy az SZDP jobb- és baloldala között olyan mélyreható eszmei, politikai ellentétek vannak, amelyek lehetetlenné teszik, hogy továbbra is egy párt keretein belül maradjanak. Ezek az ellentétek ugyanis ekkorra már az egységes pártérdekek kereteit is szétfeszítették, tehát a párt érdekel is a szakítást követelte meg. A kezdeményezés az ideológiailag, politikailag fölényben lévő és a Szociáldemokrata Párt magját alkotó "tősgyökeres" szociáldemokrata, szocializmust igenlő munkástömegek és a baloldali értelmiség által támogatott, a párton belül jelentős tömegbázissal rendel-

kező baloldal kezébe került. Ez a baloldal az MKP felszabadulás utáni politikája következtében komoly eszmei fejlődésen ment keresztül, és már nem látott olyan különbséget a két párt között, ami lehetetlenné tette volna az egyesülést. Az eseményeknek döntő lökést adott az SZDP február 18-i sportcsarnoki összehoztatási ülése és a márciusi XXXVI. Kongresszusa, amelyek egy baloldali SZDP-t hoztak létre és felhatalmazást adtak az egyesülés előkészítésére. Megalakultak ezután a különböző egységbizottságok a mindkét párton belüli párttisztításra és az egyesülés végrehajtására. 1948. április-májusában lezajlottak a helyi egyesítő taggyűlések, végül pedig 1948. június 12-én lezárult a munkásosztály egységes pártjának, a Magyar Dolgozók Pártja megteremtésének folyamata.³⁰⁹

A választások után Szegeden is megindult a végső küzdelem az MKP és az SZDP baloldala nyílt harca az SZDP jobboldala ellen. A választások utóhatására jobboldali akció zajlott le a Magyar Építőmunkások Országos Szövetségének /MÉMOSZ/ szegedi szervezetén belül a szociáldemokrata sérelmi politika alapján. A pártssolidaritás néhány baloldali, ahhoz közel álló vagy az irányba fejlődő szociáldemokratát is belesodort az akcióba. Meg kell jegyezni, hogy a szegedi építőmunkás szakszervezeti csoport kommunista vezetés alatt állott. Ez ellen szervezkedve 1947. szeptember 29-én a MÉMOSZ szegedi csoportjának szociáldemokrata tagjai külön gyűlést hívtak össze. Ezen "új szellemet" követeltek a MÉMOSZ-ban. Sérelmezték, hogy a vezetőségben csak a másik munkáspárt tagjai kaptak helyet, és a szociáldemokrata párttagok és pártérdekek háttérbe szorultak. Ennek kiküszöbölésére számarányuk^{nak} megfelelően paritást, pozíciókat követeltek a szakszervezet vezetőségében. Hangoztat-

ták, hogy a szakszervezet vezetőségét meg kell változtatni, a vezetést nem szabad azok kezében hagyni, akikében eddig volt. Elhatározták, hogy az október 2-i MÉMOSZ taggyűlésen hangot adanak e követeléseiknek, valamint azt is, hogy külön összegyűljenek minden hónapban a szociáldemokrata érdekek minél jobb érvényrejuttatása érdekében.³¹⁰ Az akció nyilvánvalóan a szakszervezeti pozíciók megszerzése érdekében történt, és különösen azért volt veszélyes, mert a szociáldemokrata frakció megteremtése, külön ülésezése magában hordozta a szakadás csiráját. Ezt annál is inkább állíthatjuk, mivel el is hangzott az a fenyegetés, hogy a követelések nem teljesítése esetén sor kerülhet egy szociáldemokrata szakszervezet megalakítására. Az október 2-i taggyűlésen a vita fel is lángolt, és ez - éppen akkor, amikor a munkásegység megszilárdítására égető szükség volt - az említett okok miatt roppant veszélyes lehetett. Az építőmunkások állásfoglalását tükrözte, hogy ez a szociáldemokrata megmozdulás nem ért el eredményt. Az MKP visszautasította, hogy a kommunista szakszervezeti vezetők helyett szociáldemokratákat válasszanak. A taggyűlés egyébként meggyőző fölényvel 300 szavazattal 3 ellenében döntött az országos kongresszusi küldöttek személyében a beterjesztett lista mellett.³¹¹ Meglepő - az előzmények ismeretében -, hogy a szeptember 29-i külön gyűlésen megválasztott szociáldemokrata jelölt mindössze 3 szavazatot kapott, vagyis a szociáldemokrata építőmunkások is a kommunistákra szavaztak. Az akció tehát kudarcot vallott, a munkásegységet nem tudta felborítani.

Ehhez hasonló akció néhány más szakszervezetben, üzemi szinten is lejátszódott. A gazdasági vasutnál például agitáció

folyt a kommunisták ellen, hogy a szakszervezeti vezetőségbe helyettük saját pártjukból válasszanak, tehát szociáldemokrata szakszervezeti funkcionáriusokat.³¹² A szociáldemokratáktól kiinduló propaganda a Konzervgyárban és az Ujszegedi Kenderben is az MKP-t tette felelőssé a gazdasági nehézségekért.³¹³ A jobboldali erők tehát kezdtek erősebben, szervezettebben fellépni Szegeden is. Az üzemek, szakszervezetek többségében azonban ebben az időszakban is változatlanul szilárd a munkásegység, amint azt a Rosmann Szőrmegvár példája is mutatja.³¹⁴

Az MKP a városban is nyílt, erőteljes harcot indított a munkásegység, a jó együttműködés érdekében a jobboldali szociáldemokrácia ellen. 1947. október 1-től kezdődő három hónapra szóló munkatervében fő feladatnak az SZDP-ben lévő lehetőségek kihasználását, az SZDP-be való beépülést és az SZDP VB-ben egy szervezett, baloldali frakció megteremtését irányozta elő. Ez utóbbit tervezte az üzemi, kerületi szociáldemokrata szervezetek vonatkozásában is. Leszögezték, hogy a szociáldemokrata baloldallal való kapcsolatot, befolyásolásukat is szervezettebbé kell tenni az eddigi lazább, esetleges ráhatásoknál. Figyelemre méltó - amint azt a kommunisták helyesen megállapították -, hogy a szociáldemokraták szegedi felső vezetésében ekkor kedvezőbb egy baloldali frakció létrehozásának lehetősége, mint az üzemi, kerületi szervezetek vezetőségében.³¹⁵ Ezt mutatja az SZDP szegedi vezetésének baloldali beállítottságát, másrészt viszont azt is, hogy az alapszervi vezetőségekben - a sok kemény csata miatt - már kevesebb a baloldali szociáldemokrata. A baloldali frakciók megszervezésében és a baloldali jobboldal elleni harcának kibontakoztatásában a szegedi kom-

munisták is értek el sikereket. A MÉMOSZ-ügy kapcsán nyilvánosan kijelentették, hogy a "Papdik, Bernáthok", vagyis a munkásegység ügyét szem előtt tartók és ne a jobboldal kapjon szót a gyűléseken.³¹⁶ Először szerepálnak tehát névszerint is a nyilvánosság előtt a szociáldemokrácia valamelyik szárnyának képviselői, ami a korábbinál konkrétabb demonstrálása az SZDP egységhiányának és egyben nyomást is jelentett a baloldalra a konkrét, nyílt harc megindítására. A kommunisták élesen elítélték az SZDP jobboldala memorandumát és harora mozgósítottak ellene. Dr. Zöld Sándor az 1947. november 17-én tartott nagyszegedi összakтива ülésen kijelentette: "Az SZDP belső válsága kétségtelenné vált", a szocializmus felé való haladáshoz a munkásosztály hegemóniájára, ehhez következetes egységfrontpolitikára, egységes munkáspártra van szükség.³¹⁷ A szegedi kommunisták élesen bírálták a "középpárti" szociáldemokrata koncepciókat is.

Az MKP új taktikájának és munkatervének megfelelően a szegedi kommunista vezetők felkeresték a Szociáldemokrata Párt egyes helyi vezetőit, hogy megtudják, kik az SZDP-n belül a szorosabb együttműködés, sőt az egyesülés hívei, akik hajlandóak is a párton belüli harora és az egyesülés melletti agitációra. Papdi György a központi megegyezés előtt - mindig a pártutasítás alapján csalekvő, merev szociáldemokratizmusának megfelelően - erre nem volt hajlandó, az egyesülést még nem fogadta el.³¹⁸ A párt két titkára, Pintér Géza és Simon Béla azonban belátva az egyesülés szükségességét, már hajlandóak is voltak harcolni azért az SZDP-n belül.³¹⁹ Különösen figyelemre méltó Pintér Géza álláspontja, aki elvi alapon fogadta el az egyesülést, hangsúlyozva, hogy előbbre kell lépni a fejlődésben.³²⁰ Az SZDP szegedi vezetői

vezetői közül Dr. Antalfy György is az egyesülés mellett foglalt állást.³²¹ A rókusi kerületi szociáldemokrata szervezet vezetősége is hajlandónak mutatkozott a jobbszárny elleni nyílt harcra, akcióra.³²² Az 1947-es év végéig azonban nem sikerült számottevő eredményeket elérni egy határozottan baloldali szegedi szociáldemokrata szervezet, illetve mag kiépítésében. Ehhez ennek gyengesége, változatlan szervezetlensége, huzódózása, következetlensége, pozícióféléltése, az egyesüléstől való félelőmélység is hozzájárult. A baloldali szociáldemokraták ugyanis a kommunisták sürgetése ellenére sem hajtották végre megfelelően a közösen megbeszélte feladatokat, megállapodásokat. Ennek okát abban látta az MKP - és ez a szegedi SZDP szervezet ismeretében el is fogadható - hogy a szegedi baloldali szociáldemokraták úgy látják, hogy a szociáldemokrata központban nincs támogatójuk és hogy az a terveiket, akcióikat leleplezi a helyi jobboldal előtt, keresztezve ezzel a helyi baloldal munkáját.³²³ Ez a centrumban jelentkező bizonytalanság megtorpanást idézett elő a megkezdett munkában a baloldal tagjai között. Az SZDP szegedi szervezete 1947 végén - 1948 elején egyébként - ennek elbűnére - már erősen felbomló képet mutatott. Következetlen, egymásnak ellentmondó intézkedések, megnyilatkozások követték egymást. Egyre inkább a kivárási, határozatlansági, önállótlan jelleg jellemezte őket. Tevékenységük 1947. szeptember - októberhez képest nagy visszaesést mutatott. A Pfeiffer párt elleni röpiratot nem irták alá, a fővárosi VB-nek a francia szocialisták jobboldaliságát elítélő határozatához viszont csatlakoztak. A szegedi kommunisták ennek a bizonytalanságnak, megtorpanásnak a leküzdését tűzték ki célul. Közösen dolgoztak ki határidős

terveket a baloldali munkájának megjavítására, következetesebbé tételére. Elsősorban baloldali kerületi, üzemi elektorok kijelölése volt lényeges, hogy baloldali kongresszusi küldötteket válasszanak meg az SZDP XXXVI. Kongresszusára.

A szegedi szociáldemokrata baloldal hibái mellett az MKP helyi szervezetének néhány helytelen taktikai lépése is hozzájárult a bizonytalansághoz. Az egyesülés állandó sürgetése és felvetése sok szociáldemokrata vezetőt elriasztott, az üzemi szervezetek vezetőinek nagyrésze még ellenezte, bár a tömegekben nagyobb visszhangot váltott ki az egyesült munkáspárt jelszava. A problémák ellenére azonban az SZDP szegedi szervezetének baloldala is megindította a nyílt harcot pártjának jobboldala ellen. Dr. Antalfy György 1947. október 14-i cikkében leszögezte: "aki szocialista a munkásegységet tekinti az ország és a demokrácia legdöntőbb ügyének!". Hangoztatta továbbá, hogy akik most az MKP ellen uszítanak, legközelebb már az SZDP ellen fognak fordulni. Éppen ezért elengedhetetlennek tartja - és ezt a nemzetközi és a belső helyzet is szükségessé teszi - a munkásegység elvi és gyakorlati megszilárdítását. A közös ügy hangoztatása mellett ekkor még nem látta tisztán a munkásegység jövőjét, védelmébe vette a nyugat-európai - ekkor már jobbra forduló - szociáldemokráciát és visszautasította az SZDP ügyeibe való külső beavatkozást. Elismerte ugyan a kommunis-
taellenes agitáció létét az SZDP-n belül, de megszűnésének fő feltételét a kommunisták magatartásának megváltozásában látta. Az SZDP jobboldal létezésének elismerése tehát ekkor még nem jelentette a vele való szakítást, az SZDP baloldal álláspontja is meglehetősen ellentmondásos volt. Az SZDP

szegedi VB október 14-i ülése a demokratikus szocializmus, a párt függetlensége, önállósága, a munkásegység és az SZDP világtörténelmi hivatása platformjának általános elismételésére szorítkozott. csak. Visszautasította - mint illetéktelen beavatkozást - az SZDP szegedi vezetősége azt is, hogy egyes üzemekben a kommunisták nyilatkozatot iratnak alá szociáldemokratákkal Szakasits Árpád védelmében.³²⁴ Az ideológiai közeledést viszont jelzi, hogy a Szegedi Népszavában "Nem lesz több Weimar" címmel Dr. Antalffy György ismételten szembehelyezkedett a polgári demokratikus koncepciókkal.³²⁵ A november 8-i összvezetőségi ülés is még azt mutatja, hogy nem mindenki jutott el a baloldaliak és a balratartók közül sem a jobboldallal való szakításig, sőt Papdi György éppen a párt legteljesebb egységét és az egységbontók elleni fellépést emelte ki.³²⁶

A bonyolult helyzetre utal az is, hogy ugyanakkor 1947 novemberében - decemberében az egyesülést közvetett módon elősegítő, igen jelentős megmozdulások is követik egymást a városban. A pártszervezetek sok közös akciót szerveztek. Ezenkívül még október 28-án a Szegedi Népszava is leszögezte, hogy a kommunista párt helyi szervezetével és lapjával egyetértésben kíván dolgozni és megállapítja, hogy a választások során és utána megromlott viszony októberben javult. Valóban ebben a hónapban a két pártlap közötti polémia csendesedett. A Délmagyarország üdvözli azt hogy a helyi szociáldemokrata pártszervezet továbbra is egyetértésben akar velük együttműködni és ha az új helyzetben nem válna szükségessé radikális beavatkozás Szegeden a jobboldali szociáldemokrácia ellen.³²⁷ Az egyesülés előkészítésében kiemelkedő szerepe volt ideológiai-gyakorlati-

személyi vonatkozásban egyaránt a Munkásegység Klubnak, amely 1947. november 27-én alakult meg a városban. Ez a klub a szakszervezeti iskolát végzetek szövetségének klubja /IVSZ/ volt. A szakszervezeti oktatás egyébként is fontos szerepet játszott a két párt tagjainak közelítésében, mivel abban pártkülönbség nélkül vettek részt a szakszervezeti tagok. A klub december 5-i vitáján a munkásegységről és az egységes munkaspártról volt szó. Az SZDP központi vezetősége azonban letiltotta Pintér Géza előadását, mondván, hogy a párt erről a kérdéstről nem hajlandó vitázni. Figyelemre méltó, hogy a pártutasítás ellenére nagy számban szóltak hozzá szociáldemokraták is a kérdéshez, akik nagy megdöbbenéssel és elégedetlenséggel nyilatkoztak vezetésük letiltó határozatáról is. Kerepesi Ferenc, aki a klub szociáldemokrata titkára volt, élesen el is ítélte ezt a határozatot.³²⁸ Az ellentétes véleményt ismét és még mindig a Szegedi Népszava képviselte. A lap nevetségesnek tartja az MKP fuzió felvetését.³²⁹ Ezek a tények is jelzik az SZDP-n belüli egyre fokozódó polarizációt. Jelentős előrelépésnek tekinthető viszont az, hogy az SZDP szegedi VB december 9-én már egyhangulag csatlakozott a fővárosi VB-nek a Francia Szocialista Párt munkásegységet megbontó politikáját elítélő határozatához.³³⁰ Ilyen értelemben szólt a Francia Szocialista Pártról Széll Sámuel /SZDP/ is a Munkásegység Klubban.³³¹ Jelentős politikai előrelépés volt a SZIM szegedi szervezete vezetőségválasztása is november 23-án. A korábbi, jobboldali vezetőséget felváltó új vezetőség látogatást tett a MADISZ-ban és hangsúlyozta, hogy minden demokratikus ifjúsági szervezettel együtt kell működni, különösen a SZIT-ben, a munkásifjúság egységes szervezetében

kell intenzíven tevékenykednie.³³²

1947 decemberében már a kommunista és a szociáldemokrata tömegek, a szakszervezetek részéről is egyre erősebb a szorosabb együttműködést, sőt a fúzió követelésének hangsúlyozása. Rendkívül fontosnak tartjuk ebből a szempontból a rehabilitált vasutasok december 11-i közös gyűlését, amely már ekkor állást foglalt az egyesülés mellett.³³³ A szegedi szociáldemokraták legjelentősebb vezetői, Papdi György, Dr. Antalffy György, Bernáth András, Simon Béla is a Délmagyarországban megjelent nyilatkozataikban együttműködést, sőt teljes ideológiai és tökéletes harci egységet kívánnak a szocializmus érdekében.³³⁴ A december 7-i szociáldemokrata értelmiségi gyűlésen Dr. Antalffy György fő feladatnak a munkásosztály egységéért és annak feltételeiért való harcot jelölte meg.³³⁵ Kétségtelenül érlelődött tehát az egyesülés gondolata is. Ezzel szemben azonban a Szegedi Népszava vonala még mindig a régi. A lap az egyesülés időszerütlenségét hangsúlyozta, a Szakasits-féle "széles az út, elférünk rajta mindketten" jelszó alatt tiltakozott az egyesülés felvetése ellen.³³⁶ Figyelemre méltó Papdi György véleménye is, amelyben elismerte, hogy a végső harc folyik a kapitalizmussal,³³⁷ de azt már nem ismerte fel, hogy ennek sikeréhez majd az egyesülés is szükségesség válik, mert csak ezzel lehet biztosítani a munkásosztály győzelméhez szükséges akcióképességet, amelyet egyébként ő maga is követelt.

1947. december 31-én került nyilvánosságra az SZDP fővárosi VB-nek az a határozata, amely most már konkrétan, személyre szólóan is meghirdette Szélig Imréék, vagyis a jobboldal elleni harcot. A szegedi vezetőség még ebben a kérdés-

ben is kezdetben a már kimutatott ingadozó, ellentmondásos magatartását tanusította. A szegedi összes titkár - valamint elsőként a városházi csoport - a helyi vezetőséget a baloldali memorandumhoz való csatlakozásra szólította fel. A pártelnökség is elfogadta ezt, az SZDP szegedi VB azonban mégsem csatlakozott a fővárosi VB határozatához.³³⁸

A fővárosi VB állásfoglalása nyomán azonban a szegedi szociáldemokrata baloldal hangja is határozottabbá vált, sokkal következetesebbek, mint 1947 végén, mivel világossá vált egy szervezett baloldal létezése a felső vezetésben. A szegedi baloldaliak erős, egyértelműen baloldali, osztályharcos, forradalmi SZDP-t akarnak. 1948. január 22-én a Munkásegység Klubban Dr. Antalffy György nyíltan bejelentette a szakítást, leszögezve, hogy a szociáldemokrata jobboldal akadálya a munkásegységnek és a baloldal nem azonosítja magát velük. Véleménye szerint az ország politikai, gazdasági helyzete szüli a fuziót és azt hagyományokra hivatkozva nem lehet elutasítani. Ezért küzdeni kell a szegedi Széligek ellen is és felelősségre kell vonni őket.³³⁹ Ez és a baloldal több más megnyilatkozása óriási előrelépést jelent és bizonyítja, hogy a jobboldallal való végleges szakítás elfogadása mellett a fuzió gondolata is rohamsan érlelődött az SZDP osztályharcos, forradalmi elemei körében. Ugyanakkor viszont a jobboldali vezetés alatt álló szegedi üzemi titkárság felhívta az üzemi szervezetek vezetőségeinek figyelmét, hogy utasítsák vissza a fővárosi VB határozatához való csatlakozásra felszólító propagandát.³⁴⁰ Az Ujszegedi Kenderben akció is indult Széligék érdekében.³⁴¹ Változatlanul követelték a paritást, ami ekkor már egyértel-

műen a jobboldal fegyvere a szegedi szervezetben is, mivel a balszárny már szakított a sérelmi politikával.

Az ellentmondások, ingadozások jelentkeztek az SZDP szegedi VB 1948. január 15-i határozatában is. Ebben kijelentették, hogy mégsem foglalnak állást a fővárosi és a pestkörnyéki VB vitájában, hanem a kongresszusra bizzák ennek eldöntését.³⁴² Felemás módon osztályharcos, forradalmi irányzatot követeltek, de pártegységet is. Nem ismerték fel, hogy ez együtt ebben az időben már lehetetlen, mivel az előbbinek az utóbbi megbomlása, vagyis a jobboldal kizárása az alapvető feltétele. Világos az is, hogy a pártegység követelése már ebben az időben egyértelműen csak a jobboldalnak előnyös. Igaz, a szegedi SZDP VB nem jobboldali összetételű, hanem inkább a bizonytalanság, önállótlanúság és bizonyos szociáldemokrata reminiscenciák motiválták ezt a felemás határozatot. Egyébként ilyen határozat elfogadása már a szociáldemokrata tömegek véleménye ellenére is történt, alul ugyanis már sokkal erősebben érlelődött az egyesülés gondolata. Megindult a kommunista pártba való tömeges belépés, illetve az SZDP-ből az MKP-ba való átlépés, a "földesuszamlás", ami azután jelentősen meggyorsította az egyesülés folyamatát. Szegeden 1948. januárjában 800-an léptek be az MKP-ba.³⁴³ Megnőtt az érdeklődés a párt felé az értelmiség körében, több értelmiségi is átlépett a kommunista pártba. Nagyobb számú átlépés történt az Ujszegedi Kendergyár és a Konzervgyár munkásai között is.³⁴⁴ Az MKP üzemi befolyása tehát jelentősen megnőtt. 1948. február 1-én a városházi alapszervezet létszáma 320 volt, ami jelentős előrelépést jelentett. Az 1947-es választásoktól 1948. február 1-ig tartó időszakban a pedagóguscsoport létszáma 150 főre emelkedett.³⁴⁵ Persze

az átlépések nem voltak problémamentesek, nagy viták közepette zajlottak le és itt a kommunisták is követték el hibákat. Az ifjusági mozgalom már a teljes egység megteremtése felé haladt, ez 1948. februárjában Szegeden előbbre tartott, mint a pártok.

Az SZDP-n belül ekkor már igen komoly zavarok jelentkeztek, a szegedi szociáldemokrata baloldal azonban még nem vált olyan erőssé, hogy az irányítást kezébe véve, teljesen egyértelművé tegye Szegeden a szociáldemokrata politikát. A város kongresszusi küldöttei között is voltak ingadozók, centristák. Erre utalt az MKP 1948. február 1-én üléselő IV. nagyszegedi konferenciája is. Dr. Zöld Sándor a Nagyszegedi Pártbizottság titkára beszámolójában leszögezte, hogy az SZDP szegedi VB politikája nem mindenben egyértelmű, Széligék és szegedi társaik ellen nem lépnek fel elég határozottan. Egyes baloldali szociáldemokrata vezetők határozott fellépését, a baloldal melletti nyílt kiállását és jobboldal elleni harcát viszont nagyon pozitívan értékelte. Ezek feladata, hogy meggyőzzék a centrista ingadozókat. Éles bírálatban részesítette Magyar Lászlót, a Szegedi Népszava jobboldali szociáldemokrata, munkásegységellenes főszerkesztőjét. Felhívta a figyelmet arra a fennálló veszélyre, hogy a jobboldal "baloldali álaroban" próbálja átvészelni az ellene folytatott harcot. Hangsúlyozta, hogy adott esetben "parittyá" is elég a jobboldal elleni harchoz.³⁴⁶ Ez a megjegyzése nagyon lényeges, mert azt bizonyítja, hogy bár voltak Szegeden jobboldaliak, de ez a jobbszárny gyenge volt és nem tudott szervezett frakcióvá válni. A konferencián felszólalók közül sokan, köztük Kövi Béla, az MKP szegedi VB tagja, kiemelték, hogy munkásegység nélkül nem mehetek volna előre és Szegeden

is vannak jobboldali szociáldemokraták. A konferencia határozata helyesen az SZDP-vel való kapcsolatok erősítését, közös pártnapokat, értekezleteket, előadásokat irányoztak elő a közeledés megvalósítása, a szorosabb munkásegység érdekében. Feltétlenül helyesen mutatott rá arra is, hogy az SZDP szegedi szervezetének kongresszusi küldötteire nyomást kell gyakorolni annak érdekében, hogy egy baloldali SZDP-ért szálljanak sikra pártkongresszusukon. Most is zavaró azonban annak hangsúlyozása, hogy a küszöbön álló tagkönyvcserét fel kell használni - nemcsak pártonkívüliek - hanem más pártok tagjainak a pártba való beléptetésére is. Ezek az átléptetések ugyanis ebben az időben kétségtelenül zavarták az SZDP baloldal munkáját és ezzel az egyesülés előkészítését is.

A konferencián Dr. Antalffy György az SZDP nevében közös harcra szólított fel, valamint arra, hogy már a XXXVI. Kongresszus előtt minden szociáldemokratának színt kell valania a munkásegység mellett.³⁴⁷ Az SZDP helyi tagsága körében még mindig nem volt teljes az összhang abban, hogy Szegeden is van tisztogatni való, egyaránt vannak jobboldaliak és harmadikutasok. Nem volt teljes egyetértés az egyesülés kérdésében sem. A nyílt szakítást, a nyílt harcot sokan még mindig nem tartották időszerűnek. A fennálló ellentétekre utal az is, hogy az SZDP szegedi VB által a Délmagyarország egyik cikkének megválaszolására kijelölt VB-tagok nem vállalták e megbízatást, mivel egyetértettek a Délmagyarország jelzett cikkével, vagyis a jobboldalnak a pártból való eltávolítása szükségességével.³⁴⁸ A rókusi szociáldemokrata pártszervezet pártnapján, január 28-án Perjécsi Károly, az SZDP városi értelmiségi titkára kijelentette, hogy a párt ellenségei a jobboldalon vannak, nincs semmiféle harmadik

ut. A paritás követelése azonban nála még felbukkant.³⁴⁹ A szegedi MÁV Üzletvezetőség szociáldemokrata vasutasainak nagygyűlésén jelentős, a tömegek hangulatát nagyon jól mutató fellépés történt.³⁵⁰ Ugyanis ez a nagygyűlés, valamint ennek hatására az SZDP vasutas összvezetőségi ülése harcoss, baloldali szociáldemokrata pártot és a jobboldal elleni elvi és személyi harcot követelt. Állást foglaltak a fővárosi VB kiáltványa mellett. Az ingadozás, a határozatlanság és a jobboldalhangja azonban itt is megjelenik, amikor Adrigán Dénes a szociáldemokrata vasutasok egyik jobboldali vezetője hangoztatja, hogy a jobb és baloldaliság eldöntését a kongresszusra és nem felelőtlen elemekre kell bízni.³⁵¹

"Felelőtlen elemek" alatt nyilvánvalóan a kommunistákat és azokat a baloldali szociáldemokratákat értette, akik következetesen harcoltak a jobbszárny pártból való eltávolításáért. A balszárny eszmei fejlődésének nagyon lényeges jelét látjuk ismét Pintér Géza február 7-i előadásában, mikor kijelenti, hogy a szociáldemokrácia nem a polgári demokrácia játékszabályai alapján áll, hanem proletárdemokráciát akar.³⁵² Ez már egyértelmű szakítás a "demokratikus szocializmus" koncepciójának mindenfajta értelmezésével és tulajdonképpen a proletárdiktatura elismerése.

A további kibontakozás jelentős állomása volt Szegeden az az 1948. február 16-i közös munkáspárti aktivaülés, amelyet a jobboldali szociáldemokraták elleni közös küzdelem jegyében tartottak.³⁵³ Az aktivaülés megerősítette a szociáldemokrata baloldalt, de a korábban említett ellentmondások még mindig fennálltak. Ezt tükrözte az SZDP szegedi szervezete értelmiségi tagozatának összvezetőségi ülése, amely osztályharcos, baloldali és forradalmi politikát követelt, har-

cot minden - párton belüli - jobboldali vagy megalkuvó irányzattal szemben. Fő veszélynek a jobboldalt tartja. A pártegység, a paritásos alap említése azonban még mindig ellentmondásban van az előbbiekkal és a párt szegedi VB-je február 17-i ülésén ezt a határozatot helyeslőleg vette tudomásul.³⁵⁴ Mindezekben a vázolt tényekben tükröződnek a szegedi SZDP szervezetnek és vezetésének pozitívumai és negatívumai, vagyis baloldalisága, együttműködési hajlandósága sőt addigra már a fuzió - ha nem is azonnali - elismerése, de egyben határozatlansága, gyengesége, következetlensége is. 1948. február közepéig tehát változatlanul nem léptek fel - bizonyos haladás ellenére sem - olyan határozottsággal, keménységgel egyes jobboldali személyek ellen, amint azt az MKP követelte és ahogyan szükséges lett volna. Csupán Magyar Lászlót távolították el Szegedről és a Szegedi Népszava éléről, őt is belső viták után.

Az SZDP szegedi szervezete a döntő lökést ezuttal is felülről kapta, Marosán György 1948. február 18-i sportosarnoki beszédétől. Igaz, ezt a központi eseményt alátámasztotta a helyi baloldali szociáldemokraták és kommunisták összehangolt fellépése is. Szeged baloldali szociáldemokratái ugyanis éppen a Marosán beszéd elhangzása előtt ültek össze és fogadták el egy memorandumot, amelyet el kívántak juttatni Papdi Györgyhez és az SZDP szegedi vezetőségéhez.³⁵⁵ A nyílt felkérésre azonban csak a Marosán-beszéd elhangzása után került sor. Közös szociáldemokrata - kommunista akcióra - és a kommunisták kezdeményező szerepére - utal az is, hogy a Délmagyarország 1948. február 19-i számában jelent meg először a kizárandó jobboldali szociáldemokraták névsora, egyelőre csak az Ujszegedi Kender néhány üzemi veze-

tőjének neve. A memorandum - amelyet negyvenen irtak alá³⁵⁶ - Szeged baloldali szociáldemokratái aggodalmukat fejezték ki pártjuk szegedi szervezetének ingadozásaival, következetlenségeivel kapcsolatban. Követelik pártjuk jobboldalának felszámolását. Névszerint Pleskó Bélának, a szegedi VB egyik tagjának - akit jobboldali, egységellenes, fasiszta jelzőkkel illetnek - tevékenységében látják a VB következetlenségeinek okát. Követelik, hogy őt és az alapszervezetekben lévő jobboldalt, az egységes, osztályharcos szellem akadályozóit és az ingadozókat is távolítsák el a pártból. Követelik továbbá, hogy Szeged szociáldemokrata kongresszusi küldöttei a baloldali, osztályharcos, forradalmi politika mellett foglaljanak állást, és működjenek közre Szélig Imrének és társainak a pártból való eltávolításában. Három tagu bizottság létrehozását követelik a munkásegység hívei közül - Pintér Géza, Ábrahám Jánosné és Száraz Ferenc személyében -, hogy ez a bizottság már a Kongresszus előtt megkezdje a szegedi pártszervezet megtisztítását, hogy a vezetésben és a pártban csak a munkásegység szilárd hívei maradhassanak. A memorandumban felhívták a figyelmet a jobboldali taktikájára is, amely most egy fordulattal ultrabaloldalivá válik, hogy így próbálja átmenteni magát az egyesült pártba.

A memorandum - amelyet február 20-án nyújtottak át Papdi Györgynek, de ezt megelőzően már az üzemekben, munkahelyeken nyomtatásban terjesztettek - a szegedi szociáldemokrata balszárny harcának kiemelkedő eredménye. A legdöntőbb jele annak, hogy a szegedi szociáldemokrata baloldal eljutott már az egyesülés gondolatáig is, hiszen a szocializmus és ennek kapcsán az egységes munkáspárt megteremtése érdekében, az ennek előkészítéséhez szükséges közvetlen, azonnali

intézkedéseket, egységes, forradalmi, baloldali szociáldemokrata pártot akartak létrehozni, amely majd az egyesülést is végrehajtja. Az aláírók zöme - többségében munkások és néhány baloldali értelmiségi, mindenekelőtt a városházi szervezet tagjai - ténylegesen baloldali volt. A memorandum aláírói közül azonban néhány nem tekinthető őszinte baloldalinak, volt akit később ki is zártak az SZDP soraiból. Tehát Szegeden is voltak jelei a szociáldemokrata jobboldal fent említett megváltozott taktikájának. A memorandumon egyébként erősen érezhető az SZDP fővárosi VB 1947. december 31-i határozatának hatása - tartalmilag és formailag egyaránt -, csupán Szélig Imrét Pleskó Bélával helyettesítették be. Pleskó ugyan 1947 óta VB tag volt, jobboldali, polgári gondolkodású, de nem jelentős személyiség, különösebb hatása, szerepe nem volt. Mindenesetre a memorandum jelezte, hogy a nyílt harc a párton belül megindult. A memorandum szerzői határozottan és nyíltan követelték a jobboldallal való végleges szakítást. Február 20-án, amikor a baloldaliak átnyújtották memorandumukat Papdi Györgynek, egyben követelték a VB felfüggesztését is. Követelésüknek az SZDP szegedi titkára eleget is tett és a felfüggesztett VB helyére egy 11 tagból álló ideiglenes vezetőséget nevezett ki, ezen belül pedig egy öt tagú intézőbizottságot hozott létre.³⁵⁷ Az ideiglenes vezetőség 11 tagja közül heten az 1947 májusában megválasztott VB-ben is szerepeltek, az intéző bizottság öt tagja közül pedig hárman a korábbi elnökségnek is tagjai voltak.³⁵⁸ A személyi összetétel ilyen alakulása két dolgot jelez. Először azt, hogy Papdi György radikális személyi változásokra, nagy tisztogatásra egyelőre még nem volt hajlandó, másrészt viszont azt is, hogy kevés kifejezetten jobb-

oldali, pártból eltávolítandó személy szerepelt a szegedi vezetésben. Erre utal az is, hogy az intézőbizottság első intézkedéseként kizárt öt jobboldali szociáldemokrata közül csak Pleskó Béla volt a VB tagja, valamint egy másik személy volt még pártalkalmazott a titkárságon, a többiek üzemi, alapszervezeti vezetők voltak. Őt kevésbé jelentős személy volt tehát a legexponáltabb jobboldali szociáldemokrata Szegeden, akiket azonnal ki kellett zárni. Ezenkívül felfüggesztették az Ujszegedi Kender SZDP vezetőségét is, ahol a jobboldali vezetés a legrosszabbá, legproblematikusabbá tette a szegedi üzemek közül a két párt viszonyát csaknem az egész népi demokratikus forradalom időszakában. Az új intézőbizottság és a titkárság tehát alapvető feladatának az együttműködés elmélyítését és az egységes, forradalmi, baloldali szociáldemokrata párt létrehozását tűzte ki.³⁵⁹

A szegedi üzemi és kerületi titkárok, az újjászervezett SZEM, különböző alapszervezetek, egyszerű szociáldemokrata párttagok tettek hitet a baloldali, forradalmi, szocialista gondolat mellett, sürgetve az egyesülést. A dohánygyári SZDP szervezet elnöke például hangsúlyozta, hogy a Marosán-beszédnek már régen el kellett volna hangoznia.³⁶⁰ Elhangzottak a feltétlenül szükséges és jogos önkritikus megjegyzések is, amennyiben elhibázottnak tartják, hogy a választási propagandát 1947-ben nagyrészt a kommunisták ellen folytatták, bár megjegyzi - és ez igaz is, amint erre már korábban rámutattunk -, hogy Szegeden jónéhányan ekkor sem tértek le a munkásegység vonaláról.³⁶¹ Ezek a szociáldemokrata megnyilvánulások egyöntetű helyesléssel fogadták a VB felfüggesztését és követelték a jobboldali elemek pártból való kizárását is. A minden nap üléselő intézőbizottság az ösz-

szes kerületi és üzemi vezetőséget felfüggesztette és alapszinten is intézőbizottságokat állított helyükre. Február 23-án a baloldaliak által követelt háromtagú tisztogató bizottságot is kiküldték.³⁶²

A párttisztítás megkezdése azt jelentette, hogy az SZDP hozzákezdett az egyesülés legfontosabb feltételének megteremtéséhez és megkezdődhettek a közvetlen előkészületek az egyesülésre, egyelőre a két párt tagjainak közvetítésével. A városi közös aktivaülés után alapszervezeti szinten is megkezdődtek a közös rendezvények. Február 25-én a rókusi munkáspárti szervezetek megrendezték az első közös pártnapot az egyesülés jegyében. Február 26-án az alsóvárosi szervezetek tartottak közös aktivaülést. A két párt nagyszegedi összekötő bizottsága február 27-én felhívást fogadott el, amely az ideológiai és szervezeti egység előkészítése érdekében kéthetenként tartandó közös pártnapot, közös vezetőségi ülést, valamint közös szemináriumot és minden szervezetben összekötő bizottság létrehozását határozta el.³⁶³ Február 18-a után Szegeden is megkezdődtek a tömeges átlépések az SZDP-ből az MKP-ba. Egyes szociáldemokrata szervezetek teljes tagsággal való átlépésére is akadt több példa. Az Orion Bőrgyár, az Ujszegedi Kender, az OTI, a MÁVAG Hidépitési Kirendeltség, az Ujszegedi Gőzfűrészüzem, a Tápéi Kotrótelep és Keoskés-telep már csak formailag fogja majd végrehajtani az egyesülést, mivel a szociáldemokrata pártszervezetek az átlépések miatt addigra megszűnnek.³⁶⁴

Február 18-a után a szegedi szociáldemokraták már nem csak baloldali SZDP-t akarnak, hanem a jobboldal eltávolításával párhuzamosan az egyesülést is követelik, és hangoztatják, hogy a pártszervezeteknek ilyen értelmű utasításokat

kell adniok küldöttek számára.³⁶⁵ Már nemcsak Széliget, hanem továbblépve Kéthlyt és Bánt, vagyis az ugynevezett jobbcentrumot és ennek az irányzatnak szegedi képviselőit is támadják. Ez már többeket érintett Szegeden, mint a Peyer, vagy a Szélig-kérdés. Az SZDP szegedi intézőbizottsága a párt XXXVI. Kongresszusához intézett táviratában a tisztogatás befejezését és az egységes munkaspárt megteremtését kérte a Kongresszustól.³⁶⁶ A Kongresszus ezeket a feladatokat lényegében megoldotta, a két párt között megindulhattak a tárgyalások az egyesülés közvetlen politikai, szervezeti előkészületei érdekében. Megalakultak országos szinten a különböző egységbizottságok. Ez lényeges volt helyi viszonylatban is, mivel a mostmár kongresszuson született, "hivatalos" döntést elfogadták azok a baloldali, de "konzekvens" szociáldemokraták is, akik ezt megelőzően még nem álltak ki teljesen egyértelműen a fuzió mellett, vagy ellenezték azt. Szegedi viszonylatban így nagyon jelentős volt, hogy Papdi György is határozottan állást foglalt az egységes munkaspárt, az egyesülés ideológiai és szervezeti előkészítése és ezzel párhuzamosan az MKP helyi szervezetével való legszorosabb együttműködés mellett. Kijelentette, hogy a tisztogatásnak még csak a kezdetén tartanak, és a VB valamint az alapszervezeti vezetőségek után minden párttagot felül kell vizsgálniok. Nagyon jelentős, hogy a "kéthlystákat" is kizárta a mozgalomból és a leninizmus elsajátítására szólította fel pártjának tagjait.³⁶⁷ Ez a megnyilatkozás reményt nyújtott arra, hogy meggyorsul a Szociáldemokrata Párt megtisztítása. Ugyanis a VB leváltása és az intézőbizottság megalakulása után az első hullámban nem volt elég intenzív a jobboldal elleni harc, mivel a kongresszusra vártak, azt meg-

előzően nagyobb mérvű tisztogatást nem hajtottak végre és csak néhány jobboldalira korlátozták a kizárásokat.

A kongresszus után a városban is összeült a két párt összekötő bizottsága, és minden vonatkozásban egyetértve megegyeztek az egyesülés előkészítésének feladataiban. Az egységes ifjusági szervezet megteremtése, a szociáldemokrata kisiparos mozgalom megszüntetése és egységes kisiparos, valamint kiskereskedő mozgalom megteremtése - vagyis az egységes tömegszervezetek létrehozása - voltak a következő lépések az egyesülés elősegítése érdekében helyileg is. Március 18-án megalakították a Nagyszegedi Egységbizottságot, amelynek határozatai kövelezőek voltak mindkét párt tagjaira és amelynek feladata volt az egyesülés gyakorlati megvalósítása Szegeden. Az Egységbizottságnak 5 kommunista - Erdős János, Komócsin Zoltán, Kövi Béla, Tombác Imre és Dr. Zöld Sándor - és 4 szociáldemokrata - Dr. Antalfy György, Papdi György, Pintér Géza és Simon Béla - tagja volt, vagyis a pártösszetétel 5-4 arányu volt.³⁶⁸ Megalakultak a kerületi, üzemi, falusi, tanyai egységbizottságok és megkezdték a közvetlen előkészületeket, valamint befejezték a tisztogatásokat. Ez volt ugyanis változatlanul a legdöntőbb feltétele az egyesülés megfelelő megvalósításának. A helyi jobboldal eltávolítása mellett az üzemi és kerületi szervezetek munkájának egybehangolása volt az a másik fő feladat, amelyet az Egységbizottság első ülése meghatározott.³⁶⁹ Az Egységbizottság megalakulása, az egyesülés ideológiai-politikai-szervezeti feltételeinek megteremtése, az egység felé vezető út fontos lépés volt.

A tisztogatás második hulláma Szegeden, már a városi és az alapszervezeti egységbizottságok tevékenysége követ-

keztében, a kommunisták és baloldali szociáldemokraták összehangolt munkája alapján erőteljesebben folyt. Ez a második szakasz március 22-én kezdődött, amikor az SZDP eddig nem eléggé következetes intézőbizottságát leváltották és helyette egy új, 9 tagú bizottságot neveztek ki.³⁷⁰ Tagjai között az 1947-ben választott VB-nek és elnökségnek már egyetlen képviselője sem volt, velük szemben tehát bizalmatlanság nyilvánult meg. Többet közülük ezután ki is zártak a pártból, mert passzivitásukkal lehetőséget adtak a jobboldalnak. A régi intézőbizottság tagjainak mintegy kb. felét zárták ki ezen az alapon.³⁷¹ Az új intézőbizottság március 22-i ülésén azonnal kizárt 50 tagot a pártból.³⁷² A kizárási javaslatok listáját közösen hagyta jóvá a két párt, a kizárások kidolgozott ütemterv szerint történtek. Eszerint a vezetőségi tagok, a közigazgatásban működő jobboldaliak, üzemi, szakszervezeti, végül a körzeti, községi tagok felülvizsgálata volt a sorrend.³⁷³ A szegedi SZDP akkori állapotát, gyengeségét jelzi az, hogy a kezdeményezés teljesen a kommunisták kezébe került, a szociáldemokraták csupán elfogadták kizárási javaslatukat. Nagyszegeden lényegében a szociáldemokrata pártszervezet márciusban már felbomlóban van és féltő volt, hogy nem lesz kikkel egyesülni. Az átlépések ugyanis még áprilisban, a kommunista párti tagzárlat feloldása után is folytatódtak a városban. A munkások közül már kevesebben léptek át, hiszen közöttük megnyugvást keltett az egyesülés terve. Az értelmiségiek, tisztviselők közül viszont sokan még mindig az átlépéssel akarták biztosítani magukat. Szegeden főleg az SZDP nagyszámú kispolgári középrétegeinél okozott gondot az egyesülés, ezeknél kétségkívül pánikhangulat jelentkezett. Figyelemre méltó az SZDP-

ből Szegeden kizártak megoszlása. Március végi adatok szerint az addig kizárt 392 szegedi szociáldemokrata közül 8 volt VB tag, 31 hivatali vezető, 39 vasutas, 86 kerületi és 120 üzemi SZDP-tag /ezek egy negyede vezető állású vagy tisztviselő/, 92 értelmiségi, 4 kisiparos, 12 nyomdász.³⁷⁴ A kizártak között tehát többségben a kispolgári-középrétegek képviselői voltak. A további tisztogatások után a szegedi egységbizottságok április 14-én lezárták munkájukat. Nem teljes adatok szerint Szegeden 494 személyt zártak ki a Szociáldemokrata Pártból, közülük a lapok 156 személynek a nevét nyilvánosságra is hozták.³⁷⁵

A szervezeti kérdések mellett természetesen az egyesülés eszmei-politikai előfeltételeinek megteremtésére is nagy erőfeszítéseket tettek a szegedi kommunisták és baloldali szociáldemokraták. Megkezdődött a két pártlap munkájának összehangolása, Ennek érdekében hetente együttes ülésen vettek részt a két szerkesztőség munkatársai. Az Ujszegedi Kender összevont pártnapján Farkas Mihály 1400 munkás előtt beszélt az egyesülés elvi-politikai kérdéseiről. Márciusban összesen 48 helyen tartottak, mintegy 3500 fő részvételével közös pártnapokat az alapszervezetek.³⁷⁶ A szakszervezeti napokon pedig kb. 4000 hallgatóval ismertették meg a pártegyesüléssel kapcsolatos feladatokat.³⁷⁷ Az eszmei-ideológiai képzettség-növelése érdekében közös szemináriumokat is szerveztek. Áprilishoz 11 üzemban 15 szemináriumot indítottak, melyek iránt az SZDP tagjai részéről is igen nagy érdeklődés nyilvánult meg.³⁷⁸

A szociáldemokrata jobboldal eltávolítása és az említett előkészületek után megkezdődhettek az egyesítő taggyűlések, amelyek több ütemben zajlottak le. 1948. április 20-án

az országban az elsők között tartotta egyesítő taggyűlését a Szegedi Kender kommunista és szociáldemokrata pártszervezete. Az a tény, hogy Szegeden az egyesülés az első ütemben zajlott le, azt mutatta, hogy a városban a két párt egyesítésének feltételei, körülményei országos tekintetben a legjobbak közé tartoztak. Kevesebb probléma merült fel, a szegedi munkásegység felszabadulás utáni fejlődése megfelelő alapot biztosított ehhez. Ezt önmagában példázza az is, hogy már az első napon megtörtént a fuzió a Szegedi Kenderben. Április 21-én az MKP Belváros I. és SZDP Belváros II., valamint az MKP Belváros II. és SZDP Belváros I. alapszervezetei egyesültek. Április 26-ig már 16 városi és 9 falusi szervezetben történt meg az egyesülés. Április 30-ig pedig már 12 alapszervezet kivételével valamennyi szervezet végrehajtotta az egyesülést. Május 9-ig az MKP Nagyszegedi Pártbizottságához tartozó mind a 79 alapszervezetben megtörtént a fuzió és ezen a napon a két munkáspárt szegedi szervezetének egyesítésével befejeződött a városban az egységes munkáspárt megteremtésének folyamata.³⁷⁹

Az egyesítő taggyűléseket komoly előkészítés előzte meg. Ennek következtében Szegeden a kisebb - inkább szervezési, formai, mint politikai - hibák ellenére, mind az alapszervezeti, mind a városi egyesítő taggyűlések zökkenőmentesen és eredményesen zajlottak le. Egyes üzemekben teljes létszámban vettek részt a dolgozók az ünnepi taggyűléseken. Várakozáson felülinek tartható a szociáldemokraták részvételi aránya, hiszen a két párt tagságának mintegy 80-90 %-a vett részt az egyesítő taggyűléseken. Ez mindenesetre azt bizonyította, hogy Szegeden a megtisztított SZDP tagságának zöme az egyesült munkáspárt híve volt, tudatosan, vagy osztályosztó-

ne alapján eljutott a fuzióig, támogatta azt és hajlandó résztvenni az egyesült párt munkájában. Erre utalnak a volt SZDP tagok beszédei, felszólalásai is. Egyöntetűen foglaltak állást az egységes munkásmozgalom mellett, hangoztatva a munkásosztály szervezeti megosztottságából fakadó károkat, veszélyeket. Az 1944-48-as időszak, valamint a történelem tapasztalatai alapján egyértelműen bírálták pártjuk korábbi jobboldaliságát, kettősségét, harmadikutas felvillanásait, rámutatva arra, hogy a népi demokratikus forradalom eredményei és a szocialista forradalom győzelmének közel kerülése a kommunisták és szociáldemokraták jó együttműködésének, a vereségek, reakciós előretörések pedig az akcióegység meglazulásának, a két párt surlódásainak volt köszönhető. Politikai szempontból mindenképpen eredményesnek, jó hatásúnak minősíthetők ezek a taggyűlések. Az egyesülés végrehajtásával összefüggésben Szegeden a két párt tagsága között jó viszony fejlődött ki. Falun bizonyos fokig sajátosan zajlott az egyesülés, mivel jelentős szociáldemokrata szervezetek nem voltak, így ott a kommunisták az egyesülés országos politikai jelentőségét hangoztatták, hogy ott is megértsék a fuzió jelentőségét.³⁸⁰

A vázolt ideológiai-politikai fejlődés mellett feltétlenül szólnunk kell még a két párt választás utáni szervezeti, létszámbeli fejlődéséről, erőviszonyának alakulásáról, mivel ez is alátámasztotta a vázolt fejlődést illetve megfelelt annak. 1947. szeptemberében a városban 47 kommunista pártszervezet tevékenykedett, amelyből 36 üzemi, 11 kerületi volt. A taglétszám szeptemberben 668 fővel gyarapodott és ezzel a tanyai és falusi szervezeteket is beleértve 13.079 főre nőtt. Októberben 419 új belépés történt, de különböző

okok miatt a gyarapodás csak 84 fő. Egy új alapszervezet is alakult. Novemberben a belépők száma 865, a kilépetteké, kizártaké, elköltözötteké 633, így a taglétszám ekkor 13.395 fő volt. Figyelemre méltó, hogy a belépők közül 468 munkás, ami jelezte a munkásoknak a pártba történő áramlását. Különösen szembetűnő és lényeges, hogy az Ujszegedi Kenderben 70 új párttagot vettek fel, mivel ez az üzem erős szociáldemokrata befolyás alatt állott. Négy új szervezet is alakult, amivel az alapszervezetek száma 75-re nőtt. Januárban nyolcszázan léptek be az MKP soraiba Szegeden, a taglétszám ezzel 13.500-ra emelkedett. A tagkönyveserével kapcsolatos összeírás alapján a közölt létszámnak 8,5 %-a maradt ki, így 1948. januárjában, február elején 12.364 a párttagok száma a szegedi területen. A tagkönyveserével kapcsolatban egyébként sokan rendezték párttagságukat, tagdíjukat, ami megmozgatta, erősítette az alapszervezeteket. Február utolsó hetét lehet a "földcsuszamlásnak" tartani Szegeden, ekkor több mint 2000 munkás lépett át az SZDP-ből az MKP-ba. Az Ujszegedi Kenderben mind a 800 szociáldemokrata átlépett, így ott az üzemi kommunista pártszervezet taglétszáma 384-ről 1400-ra nőtt. A február 14-i 12.364-ről április 10-ig a zárlat ellenére mintegy 16.500-17.000-re nőtt az MKP szegedi szervezetének létszáma. A hivatalos adat ugyan csak 15.274 főt jelez, de sokan még nem kapták meg az új tagkönyveket. A választások után tehát a szegedi kommunisták létszáma 6000 fővel gyarapodott, így az egyesült pártba az MKP Szegeden 16.795 tagot vitt be. Lényeges módosulás történt a párt összetételében, a különböző osztályok, rétegek egymáshoz viszonyított arányában is. Korábban ugyanis mindig a kerületi szervezetekben volt magasabb a létszám. Ez a helyzet ebben az időszokban meg-

változott, mivel az egyesülés előestéjén az üzemi pártszervezetek taglétszáma 8.080 volt, az egyes kerületekben az MKP-nak mintegy 5.000, a falusi-, tanyai szervezetekben pedig mintegy 3.500 tagja volt.³⁸¹ Az üzemi munkások döntő többsége az egyesülés idején már az MKP-hoz tartozott. A pártba belépők mintegy fele még a zárlat feloldása után is az SZDP-ből lépett át.

Az SZDP ellentmondásos politikája viszont a párt taglétszámának alakulására, szervezeti helyzetére az MKP változott szervezeti fejlődésével ellentétes irányba hatott a választás után. 1947 szeptemberében Szegeden 5281, a szegedi járásban 940 fős tagsága volt az SZDP-nek. Októberben 49 városi és 14 falusi szervezetben 5690 illetve 930, novemberben 5878 illetve 870, decemberben 6097 illetve 881, 1948. januárjában 6453 illetve 865, 1948. februárjában 6828 illetve 861 fős tagságot jelentettek Szegedről és környékéről.³⁸² A szervezetek száma ebben az időszakban nem változott, ez alatt az idő alatt egyetlen új szociáldemokrata alapszervezet sem jött létre. Márciustól már nem állnak rendelkezésünkre adatok, mivel a szociáldemokrata szervezetek a "földcsuszamlás" kapcsán ekkor már a felbomlás állapotában voltak. Az adatok azt mutatják, hogy a választások idején végrehajtott tagrevízió után az SZDP létszámabeli, szervezeti fejlődése messze elmaradt az MKP fejlődésétől. A választás óta ugyanis a városban 1622 fővel nőtt a szociáldemokraták száma, a falvakban pedig 79 fővel esökkent.³⁸³ Figyelemre méltó a párttagság rétegenkénti megoszlása. Csak a szegedi titkárság területét figyelembe véve: az ipari munkások száma 2814, a földmunkásoké 732, a kisbirtokosoké 2, a kisiparosoké és kiskereskedőké 612, a vasutasoké és postásoké 724, a szabadfoglalkozású értelmiségieké 55, a közalkalmazottaké 1495, a

katonáké és rendőröké 144, az egyéb kategóriabelieké pedig 250. Ezek az adatok jelzik - bár a munkások létszáma néhány százzal, pontosan 535 fővel nőtt -, hogy az SZDP szegedi szervezetében a munkások aránya 50 % alatt maradt.³⁸⁴ Tehát 1948 februárjában már jelentős mértékben felhígult a párt, annak ellenére, hogy a tagrendezés során a kispolgári-középrétegekhez tartozók közül sokat töröltek a nyilván tartásból, a tagok sorából. Ebben az időszakban a közalkalmazottak kivételével az MKP már minden rétegnél nagyobb befolyást élvezett a városban, a taglétszámot illetően is. A két alapvető osztály, a munkásosztály és a parasztság tekintetében pedig döntő győzelmet aratott Szegeden is a szociáldemokrácia felett. Az SZDP által az egyesült pártba bevitt tagság létszámát pontosan lehetetlen rekonstruálni, de ez mintegy 6500-7000 főre tehető az MKP Nagyszegedi Pártbizottsága területén.³⁸⁵ Mindenképpen messze elmaradt tehát a kommunisták létszámától.

Az 1947-es választás után felgyorsuló eszmei-politikai és pártszervezeti fejlődés tehát Szegeden is időszerűvé és lehetővé tette az egyesülést. A pártegyesülés feltételeinek megteremtése és gyakorlati végrehajtása Szegeden, alapjaiban megfelelt a két párt országos megegyezésének, annak szellemében, az Országos Vidéki Szervezési Egységbizottság szervezeti és Politikai Egységbizottság politikai előírásai szerint történt. Ami a szegedi szociáldemokrata jobboldal eltávolítását illeti, a tisztogatás vontatottan, következetlenül kezdődött, még a Marosán-beszéd után sem folyt kellő erővel az előrelépés ellenére és csupán az SZDP XXXVI. Kongresszusa után gyorsult fel. A lassuság oka egyrészt a szegedi SZDP balszárny gyengesége volt, másrészt

pedig az, hogy Szegeden nagyon kevés volt a prominens jobboldali szociáldemokrata, nem volt olyan éles polarizáció az SZDP-n belül mint sok más helyen. Így a néhány tényleges jobboldali mellett a centrumhoz tartozó, de az MKP-val néhány esetben - nem elvi okok miatt - szembekerülő szociáldemokrata is a kizárás sorsára került. Az MKP nyomása igen erős volt az SZDP-re, türelmetlenség, sürgetés itt is jelentkezett. Ebből következően néhány szociáldemokrata kizárása nem volt megalapozott. Ezt az is bizonyítja, hogy egyesek közülük később el is jutottak az egyesült pártba való felvételig. Néhány esetben, egyesek - főleg a régi szociáldemokraták, munkásmozgalmi veteránok - kizárása túlzottnak tűnik. Ők - bár nagyon nehezen szabadultak meg a szociáldemokratizmustól, az évtizedes hagyományoktól, rosszul értelmezett pártérdekből ingadoztak, esetleg néha szembe is kerültek az MKP-val - nem voltak jobboldaliak, helyük lett volna az egységes munkáspártban. Ezt felismerték néhány esetben a kizárást végrehajtó egységbizottság tagjai is és a következő módon indokolták véleményüket: funkciójuknál, vagy képzettségüknél fogva befolyást tudnak gyakorolni a jobboldal érdekében és frakció csiráját hordozhatják. Így, ilyen indokok alapján több jószándéku, pártérdeket és a munkásmozgalmat őszintén szolgáló szociáldemokrata sem került az egyesült pártba, akik ugyan egyes cselekedeteikkel korábban valamilyen kérdésben szembekerültek az MKP-val, de marxista, osztályhű emberek voltak, nem jobboldaliak.³⁸⁶ Természetesen az említettek csak néhány kizárt személyre vonatkoznak, az SZDP megtisztítása a jobboldali, karrierista, osztályidegen elemektől - vagyis a kizárások döntő többsége - szükségszerű, indokolt volt és helyesen történt. Komolyabb kilengések Szegeden ebben a vo-

natkozásban nem történtek. A sietség másik negativuma viszont az volt, hogy ugyanakkor néhányan azok közül is bekerültek az egyesült pártba mindkét párt soraiból, akik később bebizonyították, hogy erre nem alkalmasak.

Maga az egyesülés végrehajtása rendben zajlott le, fölényeskedés kommunista részről itt nem fordult elő. Nem történt olyan eset, sem, hogy nem akartak egyesülni, és az egyesülés lezajlása mentes volt egy sor olyan problémától, amilyen néhány más helyen előfordult. Természetesen a szociáldemokraták és kommunisták a formális, a szervezeten túlmenő tényleges, tartalmi egyesítésének csak ezután kellett megtörténnie. Mindenesetre ennek feltételeit igyekeztek Szegeden is megteremteni. A 79. szervezetben 11 titkárt és 31 elnököt a volt szociáldemokraták közül választottak. Biztosították megfelelő arányukat a vezetőségekben, általában kétharmad-egyharmad arányban a kommunisták javára. Biztosítottak 350 pártmunkás igazolványt is a volt szociáldemokrata párttagok részére.³⁸⁷ Ezek az arányok megfeleltek a két párt helyi erőviszonyainak és az egyesülés ilyen végrehajtása megteremtette az alapot a két párt teljes, ideológiai-politikai egységének megalkotásához. E feladat megoldásához Szegeden már az egyesítés előkészítése során hozzákezdtek és természetesen május 9-e után is folytatták az erőfeszítéseket ennek érdekében.

1947 végének, 1948 elejének, a fordulat évének eseményei tehát helyileg is az MKP és a kommunizmus eszmei, politikai és szervezeti győzelmét jelentették az SZDP és a szociáldemokrácia fölött. Elismerték ezt a szegedi szociáldemokratáknak az egyesülésig eljutott vezetői is, akik messzire jutottak a leninizmus, a lenini párt elméleti és szervezeti alapelveinek elfogadásában. Felismerték, hogy

a szociáldemokrata illúziók a kapitalizmussal való együttműködés kérdésében vereséget szenvedtek és azt, hogy az egyesült párt "inkább kommunista lesz."³⁸⁸ Az MKP szegedi szervezetének alapvetően helyes politikája és a szegedi baloldali szociáldemokraták e felismerése - és ennek alapján történő tevékenysége - biztosította az egyesülés helyes végrehajtását. A teljes eszmei összeolvadás természetesen még nem történhetett meg, ez az egyesülés utáni feladat volt, de ennek feltételei adottak voltak. Az egyesülés tapasztalatai tehát megegyeznek a városban is az országos tapasztalatokkal. Megérett, szükségessé vált, de a gyors ütem miatt sem az előkészítés, sem a végrehajtás nem volt hibáktól mentes. A szegedi sajátosságokat ebben a kérdésben abban foglalhatjuk össze, hogy az egyesülésnek elsősorban a pozitív tapasztalatai, tanulságai domináltak. A város ebben a vonatkozásban a kevésbé problémás helyek közé tartozott. A szegedi kommunisták és szociáldemokraták egyöntetűen meglelégedéssel, örömmel és főleg nagy bizalommal, bizakodással egyesítették a helyi munkásmozgalmat a szocializmus megvalósítása érdekében.

XXXXX-----XXXXX

A munkásegység fejlődését, fejlődési szakaszait áttekintve Szegeden, megállapíthatjuk, hogy ha kitérőkkel és ellentmondásokkal terhelt is, de az egységbe torkolló mind szorosabb együttműködés irányába fejlődött. Az első szakasz csaknem zavartalan együttműködését a fejlődés második szakaszában a bonyolult nemzetközi, országos és helyi viszonyok, a népi demokratikus forradalomban kialakult osztály- és pártviszonyok, valamint a szociáldemokrata jobboldal tevékenysége következtében rendkívül ellentmondásos viszony

váltotta fel. Éppen ebben a szakaszban fejlődtek azonban egyre gyorsabban azok a pozitív tényezők általában a társadalomban és az SZDP-n belül is, amelyek a harmadik periódusban, az SZDP jobboldalával, a reformizmussal, opportunizmussal, elméleti dogmatizmussal való éles eszmei-politikai, személyi harcban ismét egyértelművé tették a pártot és a munkásegységet és végül - magasabb szintre emelve ez utóbbit - a munkásmozgalom megosztottságát is megszüntették.

Szegeden mindhárom szakaszban az átlagosnál pozitívabban alakult a két párt viszonya. Ez természetesen nem azt jelenti - amint azt láttuk -, hogy könnyű volt az együttműködést fenntartani, szilárdítani, fejleszteni. Az SZDP helyi szervezetét is gyakran kellett meggyőzni, kapacitálni, agitálni és sokszor csak hosszas viták, hosszú huza-vona után lehetett a munkáspárti együttműködést élővé tenni, megfelelően funkcionáltatni. Többször az MKP taktikai hibái, tulzott bizalmatlansága, esetleges tulzások, beavatkozási kísérletei is megnehezítették az együttműködést. Azonban akkor, amikor sok helyen a városi, üzemi, falusi szervezetekben szinte lehetetlenné vált és meg is szűnt a két párt együttműködése, itt még a legkritikusabb időkben sem került végső válságba a munkásegység. Az ellentétek a "testvérharc" szintjén maradtak. A két párt helyi vezetőségének viszonylatában végig jó politikai és személyi kapcsolatokról beszélhetünk. Különösen a várospolitikában, a közigazgatásban, a törvényhatósági bizottságban, a Nemzeti Bizottságban és a város közéletében alakult ki jó együttműködés, volt jó az összhang. Minimális kivételtől eltekintve teljesen egységesen léptek fel ezeken a területeken, más pártok sem tudták a két munkáspártot egymás ellen fordítani, amint ahogyan az

más helyeken a helyi közigazgatásban gyakran megtörtént. Az országos, nagypolitikai kérdésekben már több ingadozást tapasztalhattunk a szegedi SZDP vezetésében. Ez a központi pártvezetőség belső küzdelmeivel volt összefüggésben. Gondolunk itt a Pfeiffer-párt mandátumai megpeticionálásának kérdésére, a fasiszta összeesküvés elleni harc, a Nagy Ferenc-ügy, a bankállelosítás, az 1946 decemberi "drágaság elleni" szegedi tüntetés, vagyis a reakció elleni harc mélységét és módszereit illető álláspontjára. De a reakció elleni harc kérdésében is általában sikerült a két munkáspárt akcióegységét biztosítani.

Bizonyos fokig a fentivel ellentétes képet kápunk, ha a legalsó szinteken, üzemek, üzemi bizottságok, egyes szakszervezeti csoportok, munkahelyek, munkásszövetkezetek, kisiparosi és kiskereskedői érdekképviselőek, kulturmunka, tömegszervezeti munka területén vizsgáljuk az együttműködést. Ezek a legfontosabb mozgalmi szintjei a két párt találkozásának. Ahogyan arra rámutattunk, a nagypolitikai kérdésekben, a reakció, a "drágaság elleni" harcban, a munkásosztály közvetlen gazdasági és politikai érdekeit szolgáló rendszabályok bevezetésének tekintetében itt, ezen a szinten - eltekintve néhány kifejezetten jobboldali üzemi szociáldemokrata vezetéstől 1947 végén-1948 elején - teljes volt az összhang, megvolt az együttműködés. Viszont itt lent a két párt sokszor került szembe egymással közvetlenül a politikai és a munkásmozgalmon, munkásszervezeteken belüli pozíciókért való versengés következtében és ezért ezen a téren sokszor kapott sebeket a munkásegység. Megállapítható azonban, hogy Szegeden ezeken a szinteken és területeken is jobb viszonyt figyelhetünk meg, mint általában sokhelyütt az ország más vi-

dékein. Ezek a kérdések sem szakították itt meg az együttműködést és nem állították szembe egymással végzetesen a két pártot.

Ha összegezni akarjuk, mi az oka annak, hogy a munkásegység a népi demokratikus forradalom időszakában a városban viszonylag jól funkcionált, mindenekelőtt a szegedi politikai viszonyokat, az itt rendkívül erős reakciót kell megemlitenünk. Szeged sajátos helyzete, sajátos gazdasági, politikai, társadalmi strukturája - ebből következően az alkalmazotti, kispolgári, értelmiségi rétegek rendkívül nagy száma, az egyetem jelenléte, a város közigazgatási központ jellege, püspöki székhely mivolta, az elmaradott, szétszórt, politikailag iskolázatlan munkás és főleg paraszti rétegek, vagyis a munkásosztály és a parasztság strukturális összetétele - jelentette a reakció bázisát. A két munkáspárt - ha viszonylag nem is volt gyenge - ebben a reakciós közegben különösen egymásra volt utalva, mivel csak a szilárd munkásegység ellensúlyozhatta a szegedi reakciót.

A másik - mostmár munkásmozgalmon belüli tényező - az MKP helyi szervezetének politikájában, tevékenységében, erejében rejlik. Szegeden ugyanis kezdettől, az első pillanattól fogva a munkásmozgalom irányát egyértelműen a kommunista párt határozta meg. Kezdeti előnyét, szerepét, pozícióit a különböző munkásszervezetekben, Szeged életében egész további tevékenységével - és a másik munkáspárttal kapcsolatos, alapvetően helyes politikájával - igazolta és őrizte meg. Az MKP tehát feltétlenül erősebb, befolyásosabb volt Szegeden az SZDP-nél és mivel ez a munkásegység egyik fő biztosítéka, így szintén pozitívan hatott az együttműködésre.

Az SZDP helyi szervezetének tevékenysége, politikája

és szociális összetételének alakulása is a jó együttműködés irányába hatott. Az SZDP pártéletének liberalizmusa és a pártvezetés egységének hiánya miatt, a vidéki szociáldemokrata szervezetek különböző politikát folytathattak, annak megfelelően, hogy milyen eszmei-politikai beállítottságuk voltak. Az SZDP szegedi szervezete eszmeileg kikristályozatlan, itt nagyon erősen érződik az SZDP ideológiai eklekticizmusa, de az eszmei-politikai bizonytalanság, tévedések ellenére határozottan baloldali érzelmű. Az említett ingadozások, problémák inkább valamiféle halvány centrista álláspontot, szinezetet jelentenek, ezért néhány esetben előfordult, hogy a jobboldali szociáldemokrata állásponthez csatlakoztak, de az esetek többségében a szegedi szociáldemokraták a baloldali szociáldemokrata politikát képviselők mögött sorakoztak fel. A jobboldal munkásegység ellenes vonala - ha voltak is képviselői Szegeden - szervezett frakciót itt nem tudott létrehozni és a döntő kérdésekben nem tudta az SZDP helyi szervezetét befolyásolni. Különösen a titkárság volt baloldali, együttműködést segítő, és ez általában - néhány kivételtől eltekintve - ellensúlyozni tudta a VB és az elnökség ingadozásait. A centrista álláspont abból következett, hogy a szegedi szociáldemokrata vezetők a párt létjogosultságából, önállóságából, hagyományaiból kiindulva mindig erőteljesen hangsúlyozták és védelmezték a pártérdeket. És ha az egyesülésig néhányan végül nem is jutottak el később sem, a munkásegységet döntőnek tartották és ennek megfelelően politizáltak. A szegedi SZDP politikájának, tevékenységének értékelésénél még azt is figyelembe kell venni, hogy igen nagy nyomás hekezedett rá az MKP helyi szervezete részéről és ez is néha bizonytalanná tette, negatív irány-

ba befolyásolta a szociáldemokrata politikát, a munkáspárti együttműködést. A szegedi SZDP ugyanis meglehetősen szintelen, gyenge - politikailag, eszmeileg, kádereit tekintve egyaránt -, erőtlen, önállótlan, alig kezdeményező, Szegeden még az országosnál is jobban, csak "reagáló" párt. Mindent a központjától várt, ami viszont lehetetlen volt az SZDP említett pártszervezési elvei és a pártegység hiánya miatt. Ezért nem mertek állást foglalni a központi pártmegegyezések előtt a különböző kérdésekben. Az állásfoglalást viszont a szegedi kommunisták - helyesen - sürgették, a központi megegyezést elősegítő, alsóbb szintű nyomás érdekében. Az esetleges ellentmondások, problémák ebből következtek, a szegedi SZDP inkább baloldali arculatát viszont jelzi, hogy a központi munkáspárt megegyezést követően minden esetben elfogadták azt, egyetlen alkalommal sem fordultak azok után a munkásegység, a kommunista párt ellen.

A párt szociális összetételének alakulása is ezt a munkásegységpolitikát segítette elő. A már korábban szervezett munkások - bár igen sokan a felazabadulás után az MKP-ba léptek be - egy része az SZDP-ben maradt. Ugyanakkor nagymérvű volt a szervezetlen munkások és különösen a kispolgári-értelmiségi rétegek beáramlása a pártba. A vezetést és a politikai irányítást viszont szilárdan a kezükben tartó régi munkásmozgalmi vezetőket a saját jobboldaluktól való félelem - vagyis a beáramlók egy részének beállitottsága és munkásegységellenes fellépése - a munkásegység, a kommunistákkal való együttműködés irányába fordította. Ezt segítette elő az is, hogy régi, nagy befolyással rendelkező, jobboldali, munkásegységellenes, élesen kommunistaellenes vezető nem maradt Szegeden, ellentétben a nagy munkásmozgalmi ipari cent-

rumokkal. /Budapest, Pestkörnyék, Győr, Pécs/ Így hagyományos jobboldali politikát folytatni nyíltan, vagy baloldali álarcban, illuziót kelteni itt nem tudtak. A szegedi SZDP munkásbázisa tehát inkább egy baloldali politikának adta meg az alaphangját. Ehhez hozzá kell még tenni azt is, hogy egy jelentős baloldali értelmiségi csoport is működött a pártban Szegeden amely szintén az SZDP munkássegységpolitikája mellett volt, az előbb említettek szövetségeseiként. Így, bár megvoltak az SZDP politikájának súlyos ellentmondásai, de a városban nem törtek annyira felszínre 1944-1948 között. Ezek a tényezők bizonyos mértékig le tudták fogni az SZDP 1944 után negatív irányba fejlődő szociális összetételéből adódó politikai jelenségeket.

Az együttműködést rendkívül jól segítő tényező volt a szegedi szakszervezeti mozgalom. Itt ugyanis az MKP szinte kizárólagos befolyásával, irányításával indult meg a szervezeti élet és ez végig fennmaradt. Később valamelyest csökkent ugyan az MKP befolyása, de elsősorban nem helyi okok, hanem a központi megegyezések miatt. Ezenkívül Szegeden a legjelentősebb szakszervezetek a bőripari, élelmezésiipari, építőipari, textilipari és faipari szervezetek voltak, amelyek központi vezetésében is kommunista irányítás érvényesült. Más, Szegeden jelentős szakszervezetek központi vezetésében érvényesült a paritás. Ez azért fontos, mert a kommunista vezetésű szakszervezetekben különösen, de a paritásos szakszervezetekben is általában jobb volt az együttműködés, mint a szociáldemokrata többségű szakszervezetekben. Szegeden pedig csak egyetlen alapvetően szociáldemokrata irányítás alatt álló jelentős régi szakszervezet volt, a nyomdászoké. A sok új szakszervezet pedig - amelyek a szervezetlenek

nagy száma miatt itt különösen jelentősek - általában szintén a kommunisták támasza volt. Még a nagy szociáldemokrata többségű alkalmazotti szakszervezetekben is érvényesült a kommunista befolyás, irányítás. A szakszervezetekben meghuzódó szociáldemokrata jobboldal tehát ebben a helyzetben Szegeden nem tudott egységellenes politikát tartósan érvényesíteni.

Feltétlenül az egységet erősítő tényezőként kell még számbavennünk a szegedi munkásmozgalom harcos, baloldali hagyományait, az együttműködés előzményeit az ellénforradalmi rendszerben, a szegedi, politikailag öntudatos, szervezett munkásság radikalizmusát. Ezek a tényezők nagyon kedvezőtlen talajt jelentettek egy egységbontó politikát folytató és ezzel a reakciót segítő Szociáldemokrata Pártnak.

Ezek a nemzetközi és az országos jelenségeken tulmenő szegedi politikai és munkásmozgalmi sajátosságok voltak azok, melyek a népi demokratikus forradalom menetében városi viszonylatban hatottak a munkásegységre. Ezek is hozzájárultak ahhoz, hogy 1944 és 1948 között Szeged vonatkozásában a két munkáspárt viszonyában megvalósuló együttműködés és harc kettősségéből inkább az előbbi dominált, és ez megkönnyítette az egyesülés megvalósítását is. Igaz, az együttműködés még így sem volt problémamentes e rendkívül nehéz és bonyolult periódusban. Az akcióegység élettel való megtöltése gyakran volt harc kérdése. A reakció elleni közös érdek alapján azonban mindig sikerült ezt létrehozni. E közös harc következtében, a négyéves forradalmi fejlődés nyomán a szocializmus, a proletárdiktatura platformján is létrejött az együttműködés, az egységes munkáspárt. Megállapíthatjuk, hogy a két munkáspárt szegedi szervezetének akcióegysége a

munkásegység országos fejlődésének elősegítője volt, előre vitte azt és így országos viszonylatban is hozzájárult a hazai munkásosztály megosztottságának felszámolásához.

JEGYZETEK

I.

- 1 Krivoguz I.M.: A kommunisták és a szociáldemokraták együttműködése tapasztalatainak jelentősége. Az első szakasz 1919-től 1923-ig, a második 1924-től 1933-ig, a harmadik szakasz 1934-től 1939-ig, végül a negyedik szakasz a II. világháború kitörésétől az 1940-es évek végéig tartott.
Rabocsij Klassz i Szovremennij Mir 1973. 4.sz. 57-59. 1.
- 2 A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944-48. Kossuth 1967. 30-33. 1.
- 3 A kérdés részletes elemzését lásd Tóthné Tóth Irén: A két magyar munkáspárt elképzelései a munkásegység feladatairól és formáiról közvetlenül a népi demokratikus átalakulás megindulása előtt c. tanulmányában. Elméleti és Módszertani Közlemények 1973. 11. sz. 54-65. 1.
- 4 Az MKP és az SZDP határozatai 1944-48. 37-41. 1.
- 5 Uo. 53-54. 1.
- 6 Meg kell jegyezni, hogy az akkori Szeged közigazgatási területe nem azonos a mai város területével. Ebben a korszakban ugyanis az 1950-52-es közigazgatási rendezéssel elkerülő kilenc község is ide értendő. Meg kell említeni azt is, hogy a politikai pártok szegedi szervezetei a közigazgatásilag Szegedhez tartozó területeken túl a mai Szeged járás egész területére /kivéve Baks és Sövényháza községeket, amelyek akkor a Csongrádi Járáshoz tartoztak/ kiterjedő hatáskörrel rendelkeztek.
- 7 Fehér István: Gazdasági és társadalmi változások Szegeden a felszabadulás után 1945-1962. Akadémiai Kiadó 1973. 157. 1.
- 8 Fehér István: i.m. 67. 1.
- 9 Dégi István: Szeged gazdasági és társadalmi viszonyainak néhány kérdése 1946-47-ben. Az MSZMP Csongrád megyei Bizottsága Oktatási Igazgatóságának évkönyve. 1972. 23-32.1.

- 10 Részletesen szólnak a felszabadulás körülményeiről, az ország politikai helyzetéről, a két munkáspártról: Ságvári Ágnes: A szövetségi politika kérdései Magyarországon a szocialista forradalom győzelméért vívott harcban/1944-48/. /A Kommunista Párt Szövetségi politikája 1936-1962. Kossuth 1966./ Nemes Dezső: Magyarország felszabadulása Kossuth 1960., Ságvári Ágnes: Népfront és koalíció Magyarországon 1936-1948 Kossuth 1967., A magyar forradalmi munkásmozgalom története, Kossuth 1960., Sánta Ilona: A munkásegység fejlődése a felszabadulás után /Husz év Kossuth 1964./ c. tanulmányai.

A felszabadulás helyi körülményeiről, a helyi politikai helyzetről lásd Gaál Endre: Adatok Szeged felszabadulásának történetéhez 1944-1945. Acta Universitatis Szegediensis Sectio Historica Tomus I. Szeged, 1957., Rácó János: Felszabadulás és az új élet megindulása Csongrád megyében/1944-1945/ /Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből 1944-1945 Szeged, 1970./ Oltvai Ferenc: Szeged, közigazgatása a város felszabadulásától az ország felszabadulásáig /1944. okt. 11 - 1945. ápr. 4./, Levéltári Közlemények. 1963. 1., 2. sz., Fehér István: A szegedi munkásság szervezeti helyzete a felszabadulás első éveiben /Acta Universitatis Szegediensis, Sectio scientiae socializmusmi Tomus V. Szeged, 1967./ c. fontosabb tanulmányokat.

- 11 Fehér István: A szegedi munkásság harca a második világháború idején. Párttörténeti Közlemények /A továbbiakban: PTK/ 1964. 2.sz.

Figyelemreméltó szegedi sajátosságként számba kell vennünk a két munkáspárt 1919-es egyesülésének tapasztalatait is. Itt ugyanis a megszállás körülményei miatt sajátos helyzetben az egyesült párt negatív tapasztalatai nem jelentkeztek olyan mértékben és az SZDP újjászervezése 1919 augusztusában csak nagy nehézségek árán történt meg az osztályharcos, baloldali erők ellenállása miatt. Az egység e tapasztalata, hagyománya a későbbiekben is szerepet játszott a szegedi munkásmozgalomban.

II.

- 12 A dolgozatnak nem feladata az országos és helyi politikai fejlődés és a két munkáspárt országos és helyi politikai és szervezeti fejlődésének részletes elemzése. A továbbiakban csak kifejezetten a munkáspártok szegedi együttműködését, annak eszmei-politikai-szervezeti feltételeit és az erre közvetetten, vagy közvetlenül ható tényezőket érintjük.
- 13 Farkas Istvánnak, az MKP egyik szegedi vezetőjének szóbeli közlése
- 14 Tombác Imre: Az vagyok, aki voltam. Tiszatáj 1970. 2.sz.
- 15 Délmagyarország, 1947. október 21.
- 16 SZOT Levéltár, Csongrád-Csanád megye iratai 1948/4/d
- 17 Visszaemlékezések. Idézi Gál Endre: Adatok Szeged felszabadulásának történetéhez 1944-45. Acta Universitatis Szegediensis Sectio Historica. Tomus I. Szeged 1957. 8. 1.
- 18 Dénes Leónek, Szeged felszabadulás utáni első kommunista polgármesterének szóbeli közlése
- 19 Farkas István szóbeli közlése.
- 20 Farkas István szóbeli közlése.
- 21 Farkas István szóbeli közlése.
- 22 A felszabadulás krónikája 1944 ősze - 1945 tavasza. Közreadja: Karsai Elek és M. Somlyai Magda Kossuth 1970. 55.1.
- 23 Farkas István szóbeli közlése.
- 24 Szegedi Népakarat, 1944. október 18.
- 25 Ua.
- 26 Uo. 1944. október 19.
- 27 Uo. 1944. október 24., 1944. október 27.
- 28 Uo. 1944. október 27.
- 29 MSZMP Csongrád Megyei Bizottsága Archivuma 18/1. Közli: Válogatott Dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből 1944-45. 100. 1.
- 30 Kópiás Jánosné, Lengyel Mária, Farkas István szóbeli visszaemlékezései.
- 31 Délmagyarország, 1944. november 26.
- 32 Uo. 1945. október 12.

- 33 Dénes Leó, Müller Dezső /az SZDP egyik szegedi vezetőségi tagja/, Pusztai /Pipicz/ József, az MKP szegedi szervezetének egyik kiemelkedő személyisége/ szóbeli közlése.
- 34 Farkas István szóbeli közlése. Ugyanezt szögezte le Kéthly Anna erről az utjáról szóló jelentésében is. MSZMP Párttörténeti Intézet Archivuma /a továbbiakban: PI Arch./ 253-1/4. Idézi Balogh Sándor: Parlamenti és pártharcok Magyarországon 1945-1947. Kossuth 1975. 533. 1.
- 35 Az elmondottakból következik, hogy az átlépés olyan méreteket öltött, "hogy Szegeden... a helyi szociáldemokrata pártélet csak néhány ember kezdeményezésére indult meg". Strassenreiter Erzsébet: A Szociáldemokrata Párt újjászerveződése. PTK 1971. 3.sz. 6.1.
- 36 Müller Dezső, Bozóki Lajos /a szegedi SZDP egyik vezetőségi tagja/ szóbeli közlése.
- 37 Bozóki Lajos szóbeli közlése.
- 38 Farkas István szóbeli közlése.
- 39 PI Arch. 253-3/43. Idézi Fehér István: A szegedi munkásság szervezeti helyzete a felszabadulás első éveiben. Acta Universitatis Szegediensis Sectio Scientiae Socialismi Tomus V. Szeged, 1967. 35. 1.
- 40 Délmagyarország 1944. december 3.
- 41 A későbbiekben két-két póttagot is delegáltak a pártok a Nemzeti Bizottságba.
- 42 Délmagyarország 1944. december 5.
- 43 Ua.
- 44 Ua.
- 45 Uo. 1944. december 29. Fehér István 1944. december 17-re teszi az első taggyűlés és a vezetőségválasztás időpontját /Fehér István: i.m. 35. 1. /Kutatásaink szerint azonban ekkor csak a Fodor-telepi szervezet összejövetele történt meg. Délmagyarország 1945. december 21.
- 46 Délmagyarország 1945. január 6.
- 47 Kanyó Ferenc: Népfrontpolitika és pártharcok Csongrád megyében 1944-45-ben Tudományos ülészak. Szeged 1970. 70.1.
- 48 Ruszoly József: A Szegedi Nemzeti Bizottság részvétele a demokratikus államhatalom gyakorlásában AUSZ Acta Juridica et Politica Tomus XIII. Szeged, 1966.

- 49 Csongrád megye 1. sz. Levéltára. Szeged város törvényhatósági Bizottságának iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek 1945.
- 50 Délmagyarország, 1944. december 19.
- 51 Délmagyarország, 1944. november 24.
- 52 Délmagyarország, 1944. december 31. A Szakszervezeti Bizottság kommunista tagjai Gyólai István, Horváth József, Nagygyörgy Mária, Tombác Imre, Dr. Viola György. Az SZDP részéről Lavner Sándor, Komáromi István, Olejnyik József és Szabó Lóránt lett a bizottság tagja. Két bizottság tag egyik munkaspárthoz sem tartozott.
- 53 Délmagyarország, 1944. december 7.
- 54 Uo. 1945. január 6.
- 55 PI Arch. 274-16/126.
- 56 Délmagyarország, 1944. december 13.
- 57 Farkas István szóbeli közlése.
- 58 MSZMP Cs. m. Biz. Archivuma SZNB iratai I. Közli: VDCSMMT 1944-1945. Szeged, 1970. 317. 1.
- 59 Délmagyarország, 1945. február 4.
- 60 MSZMP Cs. m. Biz. Archivuma. 21/6048. Közli: VDCSMMT 1944-1945 Szeged 1970. 167.1.
- 61 Délmagyarország, 1945. február 28.
- 62 Munka, 1945. április 8.
- 63 Délmagyarország, 1945. április 22.
- 64 Strassenreiter Erzsébet: A két munkaspárt együttműködése a felszabadulás után. PTK 1973. 2.sz. 65.1.
- 65 Munka, 1945. február 11.
- 66 Uo. 1945. január 28.
- 67 Délmagyarország, 1945. február 17.
- 68 Uo. 1945. március 2.
- 69 Uo. 1945. február 17.
- 70 Mindkét munkaspártban az üzemi dolgozók a kezdeti időszakban a kerületi szervezetekhez tartoztak. A nagyarányú üzemi szervezés csak az üzemi pártbizottságok létrehozásával vette kezdetét.
- 71 Az MKP és az SZDP határozatai 1944-48. 77-79.1.
- 72 MSZMP Cs.m. Biz. Archivuma. 21/6010. Közli: VDCSMMT 1944-45. Szeged 1970. 193.1.
- 73 PI Arch. 274-16/126.
- 74 MSZMP Cs.m. Biz. Archivuma. 21/6010. Közli: VDCSMMT 1944-1945. Szeged 1970. 194.1.

- 75 A taktikai fordulatról 1. Strassenreiter Erzsébet: i.m.
73.1.
- 76 Az elmérgesedett viszonyra 1. PI Arch. 274-16/88, 274-16/126,
274-16/127.

III.

- 77 Az MKP és az SZDP határozatai 1944-48. 82.1.
- 78 Az SZDP május 10-17-24-én tartotta nagyválasztmányi ülését.
Az MKP és az SZDP határozata 1944-48. 93-95.1.
- 79 Délmagyarország, 1945. június 28.
- 80 Uo. 1945. július 13.
- 81 Uo. 1945. július 18.
- 82 Ua.
- 83 PIAArch. 274-16/88.
- 84 MSZMP Csongrád megyei Bizottsága Archivuma 2/5/48. Közli:
Fehér István: i.m. 30.1.
- 85 PI Arch. 274-16/88
- 86 PI Arch. 253-3/43
- 87 Szegedi Népszava, 1945. augusztus 11.
- 88 PI Arch. 274-16/88.
- 89 Szegedi Népszava 1945. augusztus 26.
- 90 Délmagyarország, 1945. július 20. Szegedi Népszava 1945.
július 20. Dénes Leó szóbeli közlése.
- 91 A munkások között nagy befolyással bíró Papdi György köz-
igazgatási területre való kerülése ugyanis a pártmunka és
a pártszervezés visszaesésével járt volna.
- 92 A Szakszervezeti Bizottság tagjai Horváth József, Kocz
László, Farkas István és Tombác Imre az MKP részéről,
Bernáth András, Lavner Sándor és Szappanos Lajos az SZDP
részéről. Berényi Árpád a Nemzeti Parasztpárt tagja volt.
Délmagyarország, 1945. augusztus 29.
- 93 Uo. 1945. augusztus 15.
- 94 Szegedi Népszava, 1945. augusztus 22.
- 95 Az MKP és az SZDP határozatai 1944-48., 95. 1.
- 96 Szegedi Népszava, 1945. augusztus 18.
- 97 Délmagyarország, 1945. augusztus 5.
- 98 Uo. 1945. szeptember 4.
- 99 Uo. 1945. szeptember 29., október 3., október 6., október 9.

- 100 Uo. 1945. június 21.
- 101 PI Arch. 274-16/126.
- 102 A lap egészen 1948 márciusáig az SZDP szegedi szervezeténél jobboldalibb politikai vonalat képviselt.
- 103 Délmagyarország, 1945. július 24.
- 104 Szegedi Népszava, 1945. június 19.
- 105 Uo. 1945. július 31.
- 106 Uo. 1945. június 24.
- 107 Uo. 1945. június 30.
- 108 Uo. 1945. december 25.
- 109 Uo. 1945. június 24.
- 110 Uo.
- 111 Délmagyarország, 1945. június 27.
- 112 Uo. 1945. június 30., július 3., július 5.
Szegedi Népszava, 1945. július 1., július 3., július 4.
- 113 Szegedi Népszava, 1945. július 1.
- 114 Uo. 1945. július 10.
115. Uo. 1945. július 28.
- 116 Uo. 1945. szeptember 16., szeptember 18.
- 117 Délmagyarország, 1945. szeptember 19.
- 118 Szegedi Népszava, 1945. szeptember 19.
- 119 Uo.
- 120 PI Arch. 274-16/88.
- 121 Szegedi Népszava, 1945. október 10.
- 122 Uo. 1945. október 23.
- 123 PI Arch. 274-16/88.
- 124 PI Arch. 274-16/88.
- 125 A választási eredményeket közli: Délmagyarország, 1945. november 7.
- 126 PI Arch. 274-16/88.
- 127 Szegedi Népszava, 1945. november 23.
- 128 Uo. 1945. december 5.
- 129 Délmagyarország, 1945. december 25.
- 130 Uo. 1945. december 1.
- 131 Az MKP és az SZDP határozatai 1944-48. 203-204.1.
- 132 Délmagyarország, 1946. január 3.
- 133 Uo. 1946. február 15., február 16.
- 134 Uo. 1946. február 21., február 22. Szegedi Népszava, 1945. február 27.

- 135 Délmagyarország, 1946. február 19.
136 Uo. 1946. február 22.
137 PI Arch. 274-16/155.
138 Ua.
139 Uo. 274-16/85.
140 Uo. 274-16/155.
141 Ua.
142 Uo. 2 - 16/85. Saját számítás a részadatok alapján.
143 Ua.
144 Ua.
145 Ua.
146 Ua.
147 Ua.
148 Ua.
149 Uo. 274-16/155.
150 Délmagyarország, 1946. április 14.
151 Ua.
152 Uo. 1946. május 3.
153 PI Arch. 274-16/155.
154 Délmagyarország, 1946. április 3.
155 Uo. 1946. április 6.
156 Ua.
157 Uo. 1946. április 13.
158 Szegedi Népszava, 1946. január 6., január 30.
159 Ua., uo. 1946. január 10.
160 Uo. 1946. február 20.
161 Uo. 1946. június 18., június 22.
162 Uo. 1946. június 20.
163 Csongrád megye egyrészre /Kiskundorozsmai járás/, Csanád megye egy része /Torontáli járás/ és Nagyszeged közigazgatási területe tartozott a Nagyszegedi Pártbizottság fennhatásába alá.
164 PI Arch. 283-3/124.
165 U.a.
166 Délmagyarország, 1946. február 19.
167 PI Arch. 274-16/155.
168 Uo. 283/ 3/124
169 Uo. 274/ 16/155.

- 170 Csongrád megye 1.sz. Levéltára. Szeged város főispánjának iratai. 9 - 188/1946 sz. alatti adatok alapján végzett saját számítás.
- 171 PI Arch. 274 - 16/155.
- 172 Ua. Dr. Sztodolnik László, a törvényszék elnöke lépett be a pártba.
- 173 Szegedi Népszava, 1946. május 22.
- 174 PI Arch. 274 - 16/155.
- 175 Ua.
- 176 Szegedi Népszava, 1946. május 28.
- 177 Pusztai /Pipicz/ József, Müller Dezső, Farkas István szóbeli visszaemlékezései alapján.
- 178 PI Arch. 274 - 16/155.
- 179 Uo. 274 - 16/155. Idézi: Balogh Sándor: i.m. 262. 1.
- 180 PI Arch. 274 - 16/155., Délmagyarország, 1946. szeptember 4. július 14.
- 181 PI Arch. 274 - 16/156., Délmagyarország, 1946. szeptember 4.
- 182 Délmagyarország, 1946. augusztus 1.
- 183 Szegedi Népszava, 1946. augusztus 13.
- 184 Uo. 1946. július 21.
- 185 Uo. 1946. augusztus 24.
- 186 Uo. 1946. július 27., szeptember 7.
- 187 Délmagyarország, 1946. szeptember 5.
- 188 PI Arch. 274 - 16/155.
- 189 Uo. 274 - 16/156.
- 190 Ua.
- 191 Uo. 274 - 16/155., 274 - 16/156.
- 192 PI Arch. 274 - 16/156.
- 193 Ua.
- 194 Uo. 274 - 16/155.
- 195 Uo. 283 - 3/124., 283 - 3/13. adatai alapján.
- 196 Szegedi Népszava, 1946. szeptember 11. Ez is mutatja, hogy az MKP tulzó módszerei mindig a szociáldemokrata jobboldal erősödésének irányába hatottak.
- 197 PI Arch. 283 - 3/124.
- 198 Szegedi Népszava, 1956. szeptember 11.
- 199 Ua.
- 200 Ua.

- 201 PI Arch. 274 - 16/88.
202 Szegedi Népszava, 1946. szeptember 24.
203 Uo. 1946. szeptember 17.
204 PI Arch. 274 - 16/156.
205 Szegedi Népszava, 1946. szeptember 24.
206 Ua.
207 Uo. 1946. október 1.
208 Délmagyarország, 1946. október 4., október 8.
209 PI Arch. 274 - 16/156.
210 Uo. 283-3/124.
211 Ua.
212 Szegedi Népszava, 1946. október 8.
213 Uo. 1946. október 15.
214 PI Arch. 283 - 3/124.
215 Ua.
216 Szegedi Népszava, 1946. december 17., december 18.
217 Uo. 1946. december 21.
218 Balogh Sándor: i.m. 373.1.
219 Uo. 385. 1.
220 Délmagyarország, 1947. január 11.
221 Uo. 1947. január 10.
222 Uo. 1947. január 19.
223 Ua.
224 Uo. 1947. január 23., január 28., 1947. február 1.
225 február 2., február 18.
225 Népszava, 1947. január 14., Szegedi Népszava 1947. január 12
226 Szegedi Népszava, 1947. január 8.
227 PI Arch. 283 - 3/128.
228 Ua.
229 Szegedi Népszava, 1947. február 2.
230 Uo. 1947. február 6.
231 Uo. 1947. február 7.
232 Szegedi Népszava, 1947. február 14.
233 PI Arch. 283 - 3/13.
234 Délmagyarország, 1947. február 18.
235 Ua.
236 Uo. 1947. március 20.

- 237 A választás ügyével kapcsolatban 1. PI Arch. 283 - 3/128.,
274 - 16/157., Délmagyarország, 1947. március 1., március 4.,
március 11., március 12., március 13. Szegedi Népszava,
1947. február 18., február 25., március 4., március 8.
- 238 Balogh Sándor: i.m. 432. 1. A központi összekötő bizottság
április 3-i ülésén megegyeztek abban, hogy a vitás ügyeket
április 20-ig lezárják. Rákosi Mátyás és Szakasits Árpád
rádióbeszélgetést folytatott a munkássegységről. Délmagyar-
ország, 1947. április 13.
- 239 Délmagyarország, 1947. április 19.
- 240 Szegedi Népszava, 1947. április 19.
- 241 Uo. 1947. február 13.
- 242 Délmagyarország, 1947. április 19.
- 243 Uo. 1947. május 21.
- 244 Szegedi Népszava, 1947. május 24.
- 245 Délmagyarország, 1947. június 28.
- 246 PI Arch. 274 - 16/157.
- 247 Délmagyarország, 1947. február 22.
- 248 PI Arch. 274 - 16/157.
- 249 A kereskedői érdekképviselő ügyében 1. Délmagyarország,
1947. április 30., Szegedi Népszava 1947. április 24.,
április 25., május 1., június 1.-
- 250 Szegedi Népszava, 1947. május 24.
- 251 Délmagyarország, 1947. április 6.
- 252 PI Arch. 274 - 16/157.
- 253 Ua.
- 254 Szegedi Népszava, 1947. május 4. Az új vezetőségben Ábra-
hám Jánosné, Barna János, Bernáth András, Kovács István és
Lavner Sándor baloldaliak, Dr. Berkes Pál, Bozóki Lajos
Dr. Czibula Antal és Komáromi István a baloldalhoz közel
álló centristának, Pleskó Béla pedig jobboldalinak tart-
ható. Herczeg András politikai arculatát nem sikerült fel-
kutatni, de mivel az egyesüléskor bekerült az MDP-be, és
ott tevékenykedett is, baloldalinak tartható.
- 255 PI Arch. 274 - 16/157.
- 256 Az adatösszeállítás az SZDP mozgalmi jelentései alapján
készült. PI Arch. 283 - 3/13.

- 257 Az adatösszeállítás az MKP szegedi szervezetének jelentései alapján készült. PI Arch. 274 - 16/157.
- 258 Ua.
- 259 Uo. 174 - 16/157., 283 - 3/13.
- 260 Uo. 274 - 16/157.
- 261 Uo. 274 - 16/157., 283 - 3/13.
- 262 Uo. 283 - 3/13.
- 263 Délmagyarország, 1947. augusztus 24.
- 264 Uo. 1947. május 8.
- 265 Szegedi Népszava, 1947. május 15.
- 266 Uo. 1947. május 20.
- 267 PI Arch. 274 - 16/157.
- 268 Délmagyarország, 1947. május 28. A Szakszervezeti Bizottság kommunista tagjai Homola János, Kövi Béla, Daróci Vince, Nagygyörgy Mária és Dani János, szociáldemokrata tagjai Bernáth András, Szendrei Ferenc, Müller Dezső és Lavner Sándor.
- 269 Az SZDP forradalomeláéletéből következően még nem tartotta időszerűnek a bankállamosítást. Ezért a lehetetlen, vagylagos álláspontrahelyezkedett, vagy az egész bankrendszer államosítás, vagy egyetlen bank államosítása sem.
- 270 Délmagyarország, 1947. május 30.
- 271 Ua.
- 272 Uo. 1947. május 31.
- 273 Uo. 1947. június 25.
- 274 Uo. 1947. július 13., A bizottság elnöke a szociáldemokrata Bernáth András, titkára pedig a kommunista Dani János lett.
- 275 PI Arch. 274 - 16/157.
- 276 Ua.
- 277 Ua.
- 278 Uo. 274 - 16/157.
- 279 Délmagyarország, 1947. július 16., július 25.
- 280 PI Arch. 274 - 16/157.
- 281 Ua.
- 282 Szegedi Népszava, 1947. július 31.
- 283 Uo. 1947. augusztus 7.
- 284 Uo. 1947. július 23.

- 285 Szegedi Népszava, 1947. augusztus 15.
286 Uo. 1947. augusztus 26.
287 Uo. 1947. augusztus 31.
288 Ua.
289 Uo. 1947. szeptember 3., szeptember 4.
290 Délmagyarország, 1947. augusztus 3.
291 Délmagyarország, 1947. augusztus 5.
292 MSZMP Cs.m. Biz. Arch. 39/7/947
293 A Konzervgyárban, az Ujszegedi Kenderben, a vasutnál és a Hidépitő Kirendeltségen tapasztaljuk ezt különösen.
294 Délmagyarország, 1947. augusztus 7., Szegedi Népszava, 1947. augusztus 8.
295 Délmagyarország, 1947. augusztus 10.
296 Uo. 1947. augusztus 15.
297 Szegedi Népszava, 1947. augusztus 7.
298 Délmagyarország, 1947. augusztus 3.
299 Uo. 1947. szeptember 2., szeptember 3.
300 Az MKP és az SZDP határozatai 1944-48., 502-503.1.
301 Uo. 507-509.1.
302 PI Arch. 274 - 15/157. Délmagyarország, 1947. szeptember 1.
303 Szegedi Népszava, 1947. szeptember 4.
304 Uo. 1947. szeptember 7.
305 Uo. 1947. szeptember 13.
306 Délmagyarország, 1947. szeptember 6.
307 Uo. 1947. szeptember 20.
308 Szegedi Népszava, 1947. szeptember 20.

IV.

- 309 A kérdés országos vonatkozásairól részletesen szól Santa Ilona: A két munkáspárt egyesülése 1948-ban c. tanulmánya Kossuth 1962.
310 Szegedi, Népszava, 1947. október 1.
311 Délmagyarország, 1947. október 3.
312 Uo. 1947. október 5.
313 PI Arch. 274 - 16/157.
314 Délmagyarország, 1947. október 3.
315 PI Arch. 274 - 16/157.

- 316 Délmagyarország, 1947. október 5.
317 Uo. 1947. november 18.
318 PI Arch. 274 - 16/157. Farkas István szóbeli visszaemlé-
kezése
319 Farkas István szóbeli közlése
320 Farkas István szóbeli közlése
321 Szegedi Népszava, 1947. október 14.
322 PI Arch. 274 - 16/157.
323 Ua.
324 Szegedi Népszava, 1947. október 16., október 24.
325 Szegedi Népszava, 1947. október 21.
326 Uo. 1947. november 9.
327 Délmagyarország, 1947. október 29.
328 Uo. 1947. december 5.
329 Szegedi Népszava, 1947. december 6.
330 Uo. 1947. december 10.
331 Délmagyarország, 1947. december 13.
332 Szegedi Népszava, 1947. november 26.
333 Délmagyarország, 1947. december 12.
334 Uo. 1948. január 1.
335 Szegedi Népszava, 1947. december 9.
336 Uo. 1947. december 6.
337 Uo. 1947. december 17.
338 Uo. 1948. január 16.
339 Délmagyarország, 1948. január 24.
340 Szegedi Népszava, 1948. január 13.
341 Egy memorandumot készítettek Szélig Imre csoportja érde-
kében. Délmagyarország, 1948. február 19.
342 Szegedi Népszava, 1948. január 16.
343 PI Arch. 274 - 16/99.
344 Ua.
345 PI Arch. 274 - 16/156.
346 Ua.
347 PI Arch. 274 - 16/158.
348 Uo. 274 - 16/99.
349 Szegedi Népszava, 1948. január 30.
350 Délmagyarország, 1948. február 8.

- 351 Szegedi Népszava, 1948. február 6.
- 352 Uo. 1948. február 11.
- 353 Délmagyarország, 1948. február 17. Szegedi Népszava, 1948. február 17.
- 354 Szegedi Népszava, 1948. február 19.
- 355 Délmagyarország, 1948. február 21. Szegedi Népszava, 1948. február 20.
- 356 A memorandumot a következők irták alá: Ábrahám Jánosné, Dr. Antalffy György, Dr. Bakos Géza, Bihari István, Budai Mária, Daróczy András, Demeter Antalné, Doktor Lajos, Dr. Enyedi Károly, Farkas János, Friedmann Ernőné, Cábor Arnold, ifj. Gelcz Miklós, Gózon János, Jámbor György, Jenei Sándor, Jets Antal, Kammer Ferenc, Kállai József, Kerepesi Ferenc, Kiss Ferenc, Kovács József, Kuti Richárd, Marosi Sándorné, Nagy Bálint, Nemes Lajos, Nyilasi Istvánné, Palágyi Andor, Pege János, Pintér Géza, Simon Béla, Sörös Jenő, Süki Ferenc, Szilágyi Istvánné, Schwarz Lajos, Szappanos Sándor, Száraz Ferenc, Szücs László, Varró Kálmár és Vigh Istvánné. Délmagyarország, 1948. február 21. Meg kell jegyezni, hogy a Szegedi Népszava által közölt névsorban Marosi Sándorné, Pege János és Szilágyi Istvánné neve nem szerepelt, viszont szerepelt Katona József neve. Szegedi Népszava 1948. február 20.
- 357 Az ideiglenes vezetőség tagjai: Ábrahám Jánosné, Dr. Ágai Dezső, Dr. Antalffy György, Barna János, Dr. Berkes Pál, Dr. Czibula Antal, Herczeg András, Komáromi István, Lavner Sándor, Müller Dezső és Száraz Ferenc. Az intéző bizottság tagjai: Dr. Antalffy György, Dr. Czibula Antal, Dr. Berkes Pál, Komáromi István és Száraz Ferenc. Szegedi Népszava 1948. február 21.
- 358 A hét régi VB-tag: Ábrahám Jánosné, Barna János, Dr. Berkes Pál, Dr. Czibula Antal, Herczeg András, Komáromi István és Lavner Sándor. Figyelemre méltó, hogy a régi vezetőségből a jobboldali Pleskó Béla mellett a baloldali illetve a baloldalhoz közel álló Kovács István, Bernáth András és Bozóki Lajos maradt ki. Az intéző bizottságban

- megmaradt három régi elnökségi tag Dr. Berkes Pál, Dr. Czibula Antal és Komáromi István volt.
- 359 Délmagyarország, 1948. február 21. Szegedi Népszava, 1948. február 20.
- 360 Szegedi Népszava, 1948. február 22.
- 361 Uo.: 1948. február 24.
- 362 Ua.
- 363 Délmagyarország, 1948. február 28.
- 364 MSZMP Csongrád Megyei Bizottság Archivuma 84/16. Egyesülési taggyűlésjegyzőkönyvei alapján.
- 365 Szegedi Népszava, 1948. február 22., február 24.
- 366 Uo. 1948. március 6.
- 367 Uo. 1948. március 11.
- 368 A bizottság pártázerinti megoszlásának aránya kérdésében vita volt. Először 6 - 3 arányban akarták a bizottságot megalakítani. PI Arch. 274 - 16/100.
- 369 Délmagyarország, 1948. március 20.
- 370 Az új vezetőség tagjai: Dr. Antalffy György, Papdi György, Pintér Géza, Plesz György, Simon Béla, Száraz Ferenc, Széll Sámuel, Szilágyi Istvánné és Tóth József. Szegedi Népszava, 1948. március 22.
- 371 Dr. Berkes Pált, Dr. Czibula Antalt, Komáromi Istvánt zárták ki.
- 372 PI Arch. 274 - 16/100.
- 373 Ua.
- 374 PI Arch. 274 - 16/158.
- 375 Uo. 274 - 16/101.
- 376 Uo. 274 - 16/158.
- 377 Ua.
- 378 Ua.
- 379 Az adatokat 1. MSZMP Csongrád megyei Bizottság Archivuma 84/16. PI Arch. 274 - 16/33, 274 - 16/158.
- 380 Az egyesítő taggyűlések értékeléséhez felhasználtam: MSZMP Csongrád megyei Bizottság Archivuma 84/16. PI Arch. 274 - 16/158., 274 - 16/101., 274 - 16/102. és 274 - 16/33.

- 381 PI Arch. 274 - 16/157., 274 - 16/158., 274 - 16/98.,
274 - 16/99., 274 - 16/100. és Délmagyarország, 1948.
május 11. adatai alapján.
- 382 PI Arch. 283 - 3/13., 283 - 3/29.
- 383 Ua. adatai alapján.
- 384 Ua.
- 385 Uo. 274 - 16/158.
- 386 Szegedi Népszava, 1948. március 28., április 16.,
Délmagyarország, 1948. március 25., március 28.
Elsősorban Dr. Berkes Pálról, Bozóki Lajosról, Dr. Ezi-
bula Antalról és Komáromi Istvánról van szó.
- 387 PI Arch. 274 - 16/158., 274 - 16/33.
- 388 Délmagyarország, 1948. március 25.

Társasági elnöki jelentés

Fóbián György: A két munkapárt együttműködésének fejlődési Szegesten a népi önkormánytosság fennmaradás érdekében (1944-1948)
c. helyi önkormánytosság értékelését

A demokratikus munkapárti önkormánytosság már már számos megvalósított és megvalósítandó feladatokat kért. A szociális jellegű népi önkormánytosság fennmaradását tekintve a helyi önkormánytosság megközelítése minél inkább a népi önkormánytosság szellemében történjen, amellyel szembe a munkapárti önkormánytosság és a népi önkormánytosság közötti különbségek is meg kellene jelöljenek. Fóbián György önkormánytossága az igaz munkások közi munkások.

~~Amely~~ ^{Értesít} arról mint a népi önkormánytosság

Azaz az igaz "szociális" megközelítésre még nem került kiterjedés és igazságtalanságok elhárítása érdekében a helyi önkormánytosság és a népi önkormánytosság közötti különbségek is meg kellene jelöljenek. A munkapárti önkormánytosság és a népi önkormánytosság közötti különbségek is meg kellene jelöljenek.

először, ~~hosszú~~ lényegét csak az

az anyaggyűjtés és a felvétel után az az-
ra különös gondot fordított az SZDP hely-
minőségének bemutatására. Ez a felga-
zat külön érdeke, mivel is mutatja a

konstrukciónak letelepítését. ~~Erre~~
~~először a felvétel~~

A minőség más kiemeltje, hogy
a szerző elki és emi a munka történel-
mi problémáit is igen jól elmagya-
rozza. Számos anyagot is letelepít és ide-
értékelés is fontosnak érte. ^{széles} Sok jó

elvonás követi is kiemelkedően tovább
a legi részletekkel, majd megjelölés-
tétel kíséretével, az SZDP ^{széles} ~~helyi~~ ^{széles} ~~helyi~~ ^{széles}
részlet lefolytató lényegéről, a rész-
letek között is bemutatásról szóló
részlet. (Két részletek ^{reál} ~~letelepítés~~

reál Konkretizáció megközelítéssel
- megjelölés után - a szerző: ^{széles} ~~helyi~~ ^{széles} ~~helyi~~ ^{széles}
a felvétel előtti ~~helyi~~ együttműködés
mint fontos részletek lényegéről, részletek

De subiectis Summa cum laude 4.

probat el foprosina joes loms:

Birálat

Fábián György: "A két munkáspárt együttműködésének fejlődése Szegeden a népi demokratikus forradalom időszakában /1944-1948/ c. bölcsészdoktori értekezésről

A két munkáspárt együttműködése feltétele volt a népi demokratikus forradalom győzelmének. A magyarországi népi demokratikus átalakulásban ez a feltétel - ha nem is zökkenők és ellentmondák nélkül - adva volt. Ezt támasztja alá szegedi vonatkozásban a disszertáns dolgozata is. Egyben ez is jelzi a témaválasztás fontosságát, amit még külön is megnövel az a szerep, amelyet Szeged, a felszabadulás után betöltött. Ez utóbbival függhet össze a helytörténet kutatóinak öröndetesen nagy érdeklődése, ezen korszak kutatása iránt.

Fábián György munkájának készítésekor a levéltári, - sajtó források mellett támaszkodhatott egyrészt a még élő résztvevők visszaemlékezéseire, másrészt az eddigi kutatások eredményeire. E lehetőségekkel nagyrészt élt a szerző és ez feltétlen emeli a dolgozat értékét. A gazdag forrásanyag nem egy fontos kérdés - az együttműködés kiemelt területei és gyakorlati megvalósulása, az országgyűlési választások és a harc kiéleződése a munkáspártok között mint az együttműködést zavaró tényező, az egyesülés előkészítése stb. - érdemi elemzését tette lehetővé. Ugyanakkor ezzel függ össze az is, hogy a dolgozat aviszonylag nagyszámu feldolgozás ellenére tud ujat adni értékes összefüggéseket adatokat felszínre hozni.

Feltétlen érdeme a szerzőnek, hogy egyrészt a Szociáldemokrata Párt vezetését árnyaltan, differenciáltan törekedett ábrázolni,

másrészt a kétpárt együttműködését zavaró tényezőket mindkét párt esetében bemutatta. A vizsgált téma négy fejezetre osztásával is - habár ez nem a korszak periodizálása - nagyrészt egyet lehet érteni.

A jelzett és meg nem említett pozitívumok mellett természetesen vannak hiányérzeteink, és kritikai észrevételeink. Így pl. elnagyoltnak és a dolgozathoz nem illőnek tartom a mindössze egy oldalas bevezetőt. Az 1974. október 10-igegységmegállapodás értékelését sem lehet így elfogadni. Vizsgálni kellett volna a két párt együttműködését a felsőbb vezetés és az alsóbb szervezetek vonatkozásában. A szegedi üzemi bizottságok tevékenységének értékelésénél fel kellett volna használni ~~Székely~~^{ti} Székelyné Kiss Erzsébet e témakörből írt dolgozatát. Az egyesülés közvetlen előzményeire is nagyobb figyelmet kellett volna fordítani. A tartalomjegyzék sem vált volna hátrányára a dolgozatnak.

Kritikai észrevételeim~~ek~~ hasznosítása bizonyára emelte volna az amúgy is jelentős, az egyetemi doktori disszertáció követelményeinek mindenben megfelelő dolgozat értékét.

Mindezek alapján az értekezést summa cum laude minősítéssel javasolom elfogadni.

Szeged, 1975. november 21.

Dr. Rác János
egyetemi tanár